

INSTYTUT WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI

dr hab. Anna Hrycaj
Anna Michalska

Wpływ postępowań likwidacyjnych wszczynanych w wybranych krajach europejskich systemu prawnego common law na bieg postępowań rozpoznawczych i egzekucyjnych toczących się w Polsce.

Wpływ wszczęcia i wyniku postępowania w ww. krajach na istnienie roszczenia dochodzonego przed sądem polskim

Warszawa 2016

Spis treści

I. System prawa upadłościowego w Unii Europejskiej	1
1. Źródła unijnego prawa upadłościowego	1
2. Charakter prawny rozporządzenia unijnego	2
3. Wykładnia przepisów Rozporządzenia w sprawie postępowania upadłościowego jako aktu prawa unijnego	2
4. Stosunek Rozporządzenia Rady (WE) nr 1346/2000 w sprawie postępowania upadłościowego do przepisów polskiego międzynarodowego prawa upadłościowego	7
5. Zakres stosowania Rozporządzenia w sprawie postępowania upadłościowego. 8	
5.1. Zakres podmiotowy stosowania Rozporządzenia.....	8
5.2. Zakres przedmiotowy stosowania Rozporządzenia.....	11
5.3. Zakres terytorialny stosowania Rozporządzenia	17
5.4. Zakres czasowy stosowania Rozporządzenia	18
II. Regulacje prawa unijnego dotyczące wpływu ogłoszenia upadłości w jednym państwie członkowskim na postępowania sądowe i egzekucyjne w innym państwie członkowskim	20
1. Skutki ogłoszenia upadłości dla toczących się postępowań.....	20
2. Postępowania egzekucyjne.....	20
3. Postępowania rozpoznawcze.....	21
3.1. Wpływ ogłoszenia upadłości na toczące się postępowania	21
3.2. Dopuszczalności wszczęcia w innych państwach członkowskich nowych postępowań po ogłoszeniu upadłości	21
III. Upadłość konsumencka w Wielkiej Brytanii.....	23
1. Źródła prawa z zaznaczeniem odmienności dla Anglii, Walii, Szkocji i Irlandii Północnej.....	23
2. Ogólne regulacje IA w zakresie postępowania upadłościowego dotyczącego konsumenta	25
2.1. Legitymacja	25
2.1.1. Legitymacja czynna	25
2.1.2. Legitymacja bierna.....	26
2.2. Podstawy ogłoszenia upadłości.....	26
2.3. Właściwość sądów	27
2.4. Rodzaje procedur i ich przebieg	28
2.4.1. Przebieg postępowania upadłościowego (Bankruptcy).....	29
2.4.2. Przebieg postępowania układowego (IVA)	29
2.4.3. Przebieg postępowania o wydanie nakazu umorzenia zobowiązań (DRO)	30

2.5. Status nadzorcy/zarządcy/syndyka	31
2.5.1. Licencjonowany doradca (insolvency practitioner)	32
2.5.2. Urzędnik sądu upadłościowego, official receiver.....	33
2.6. Skutki prawne ogłoszenia upadłości (bankruptcy order).....	34
2.6.1. Masa upadłości	35
2.6.2. Postępowania procesowe	36
2.6.3. Postępowania egzekucyjne.....	36
2.6.4. Pozostałe skutki upadłości.....	37
2.7. Pozycja wierzycieli w toku postępowania	37
2.8. Zgłoszenie wierzytelności (proof of debt)	38
2.9. Skutki prawne umorzenia zobowiązań (effect of discharge).....	41
3. Postępowanie upadłościowe osób fizycznych w Szkocji.....	42
4. Postępowanie upadłościowe osób fizycznych w Irlandii Północnej.....	46
IV. Wpływ postępowań likwidacyjnych w rozumieniu art. 2 lit. c) Rozporządzenia Rady (WE) nr 1346/2000 z dn. 29.05.2000 r. w sprawie postępowania upadłościowego (Dz. Urz. L 160 z 30.06.2000 r.) wszczynanych w Irlandii i Zjednoczonym Królestwie na wszczynanie i prowadzenie postępowań procesowych przed sądem polskim.....	50
1. Prawo właściwe dla toczących się postępowań	50
2. Regulacje prawa polskiego dotyczące wpływu ogłoszenia upadłości na bieg toczących się postępowań rozpoznawczych.....	50
2.1. Postępowania dotyczące masy upadłości	50
2.2. Pozycja prawna syndyka w postępowaniach z jego udziałem.....	53
2.3. Przymioty syndyka jako strony postępowania dotyczącego masy upadłości	60
2.4. Oznaczenie syndyka w pisemnych decyzjach organów postępowań sądowych, administracyjnych oraz sądowoadministracyjnych	61
2.5. Skutek ogłoszenia upadłości dla biegu postępowania.....	62
3. Wpływ postępowań likwidacyjnych w rozumieniu art. 2 lit. c) Rozporządzenia Rady (WE) nr 1346/2000 z dn. 29.05.2000 r. w sprawie postępowania upadłościowego (Dz. Urz. L 160 z 30.06.2000 r.) wszczynanych w Irlandii i Zjednoczonym Królestwie na bieg postępowań rozpoznawczych toczących się w Polsce	76
4. Wpływ postępowań likwidacyjnych w rozumieniu art. 2 lit. c) Rozporządzenia Rady (WE) nr 1346/2000 z dn. 29.05.2000 r. w sprawie postępowania upadłościowego (Dz. Urz. L 160 z 30.06.2000 r.) wszczynanych w Irlandii i Zjednoczonym Królestwie na dopuszczalność wszczynania w Polsce nowych postępowań.....	77
BIBLIOGRAFIA.....	78

I. System prawa upadłościowego w Unii Europejskiej

1. Źródła unijnego prawa upadłościowego

Obecnie, w systemie prawa unijnego postępowania upadłościowego dotyczą następujące akty prawne: (i) rozporządzenie Rady (WE) nr 1346/2000 w sprawie postępowania upadłościowego¹, (ii) dyrektywa nr 98/26/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 19 maja 1998r. w sprawie zamknięcia rozliczeń w systemach płatności oraz w systemach rozliczeń papierów wartościowych², (iii) dyrektywa nr 2001/24/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 4 kwietnia 2001r. w sprawie reorganizacji i likwidacji instytucji kredytowych³, (iv) dyrektywa nr 2001/17/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 19 marca 2001 w sprawie reorganizacji i likwidacji zakładów ubezpieczeń⁴.

Spośród wymienionych dokumentów aktem o najszerszym znaczeniu, obejmującym wszystkich dłużników (za wyjątkiem podmiotów wyraźnie wyłączonych w art. 1 ust. 2) jest Rozporządzenie w sprawie postępowania upadłościowego. Rozporządzenie nie tworzy ujednoczonych reguł merytorycznych czy procesowych dotyczących postępowania upadłościowego⁵ lecz jedynie wprowadza „przejrzyste reguły zapewniające stabilność i spójność tak ważnym aspektem jak jurysdykcja, prawo właściwe oraz uznanie i wykonalność orzeczeń”⁶.

W Dzienniku Urzędowym UE z 5 czerwca 2015 r. (L 141/19) opublikowano wersję przekształconą rozporządzenia upadłościowego nr 1346/2000, tj. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/848 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie

¹ Dz. Urz. WE L 160 z 30 czerwca 2000r., s. 1.

² Dz. Urz. WE L 166 z 11 czerwca 1998r., s. 45.

³ Dz. Urz. WE L 125 z 5 maja 2001r., s. 15.

⁴ Dz. Urz. WE L 110 z 20 kwietnia 2001r., s. 28.

⁵ J. Gołaczyński, *Współpraca sądowa w sprawach cywilnych i handlowych w Unii Europejskiej*, Warszawa 2007, s. 257.

⁶ Tak, ETS w uzasadnieniu orzeczenia z dnia 12 lutego 2009r. w sprawie Deko Marty Belgium NV (C 339/01, Dz. Urz. C 82 z 4 kwietnia 2009r., s. 4), pkt 59.

postępowania upadłościowego (wersja przekształcona). Rozporządzenie wejdzie w życie 20 dnia po jego opublikowaniu, ale stosowane będzie od 26 czerwca 2017 r. zastępując dotychczasowe rozporządzenie (WE) nr 1346/2000. Z uwagi na powyższe, w niniejszej pracy zostaną przedstawione zarówno regulacje Rozporządzenia nr 1346/2000 jak i Rozporządzenia 2015/848.

2. Charakter prawny rozporządzenia unijnego

Charakter prawny unijnego rozporządzenia jest zbliżony do charakteru prawnego ustawy w krajowym porządku prawnym. Rozporządzenie jest aktem prawnym zawierającym regulację generalną i abstrakcyjną. Obowiązuje bezpośrednio w porządkach prawnych państw członkowskich (art. 288 zd. 2 TFUE). Nie wymaga ono transformacji do krajowego systemu prawnego ani nie wymaga dokonania ogłoszenia zgodnego z prawem wewnętrznym. Ta bezpośrednia skuteczność rozporządzenia oznacza możliwość bezpośredniego powoływania się na przepisy prawa unijnego przed sądami krajowymi w celu dochodzenia swoich praw. Rozporządzenie obowiązuje w całości i to nie tylko co do rezultatu, który powinien być osiągnięty, lecz również co do formy i metod jego osiągnięcia. Wynika z tego, że niedopuszczalne jest niepełne lub wybiórcze stosowanie rozporządzenia przez państwa członkowskie. Niedopuszczalne jest również uzupełnianie treści rozporządzenia prawem krajowym, chyba że samo rozporządzenie do tego upoważni w ramach delegowania kompetencji wykonawczych na organy krajowe.

3. Wykładnia przepisów Rozporządzenia w sprawie postępowania upadłościowego jako aktu prawa unijnego

Specyfika wykładni prawa unijnego⁷ wynika przede wszystkim z tego, że jest to prawo wyrastające z różnych, niekiedy bardzo odmiennych kultur prawnych

⁷ W literaturze sporne jest, czy w odniesieniu do wykładni prawa unijnego (a poprzednio wspólnotowego) Trybunał Sprawiedliwości wypracował odrębne metody wykładni – por. A. Kalisz, *Reguły interpretacyjne stosowane przez ETS*, EPS 2007, nr 2, s. 2, która wskazuje, że Trybunał nie dokonał żadnej „rewolucji metodologicznej”, gdyż posługuje się sposobami interpretacyjnymi znanymi i używanymi w prawie międzynarodowym i krajowym. Por. jednakże pogląd przeciwny, A. Cieśliński, *Stosowanie prawa wspólnotowego – wyzwania dla prawnika praktyka*, Radca Prawny 2001, nr 4, s. 17.

i odnoszące się do różnych rzeczywistości społeczno-gospodarczych państw członkowskich⁸. Dynamika życia społeczno-gospodarczego i związana z tym ewolucja systemów prawnych⁹ powoduje, że przeważające znaczenie w wykładni prawa unijnego ma wykładnia dynamiczna (celowościowa), która niejako wyprzedza wykładnię statyczną odwołującą się wyłącznie do literalnego znaczenia tekstu aktu prawnego¹⁰. Należy też zauważyć, że posługiwanie się wykładnią językową, która w systemie prawa krajowego zawsze stanowi wyjściowy rodzaj wykładni¹¹ przy interpretacji prawa unijnego, napotyka na zasadniczą trudność polegającą na tym, że akty prawa jednolitego są publikowane w wielu językach¹², a wszystkie teksty są jednakowo wiążące¹³. Oznacza to, jak trafnie wskazano w literaturze, że „wykładnia językowa stanowi w praktyce ETS jedynie punkt wyjścia dla przeprowadzenia ustaleń

⁸ Stąd też prawo unijne określa się niekiedy jako „prawo kompromisu” – por. J. Niesiołowski, A. Mikołajczyk, *Z zagadnień wykładni prawa europejskiego* [w:] *Polska kultura prawna a proces integracji europejskiej*, S. Wronkowska (red.), Kraków 2005, s. 206 i 212.

⁹ Por. H.G. Schermers, D. Waelbroeck, *Judicial Protection in the European Communities*, Deventer-Boston 2002, s. 13-14.

¹⁰ Tak też, C. Mik, *Europejskie prawo wspólnotowe*, Warszawa, 2002, s. 684. Por. również, C. Gulman, *Methods of Interpretation of the European Court of Justice*, Scandinavian Studies in Law, 1980, nr 24, s. 198.

¹¹ Według utrwalonych w polskim orzecznictwie zasad interpretacji przepisów prawa podstawowe znaczenie ma wykładnia językowa, a dopiero wtedy, gdy ta zawodzi, prowadząc do wyników nie dających się pogodzić z racjonalnym działaniem ustawodawcy i celem jaki ma realizować dana norma sięga się do dyrektyw wykładni systemowej i funkcjonalnej (tak, SN w uzasadnieniu uchwały z dnia 11 czerwca 1996r., III CZP 52/96, OSNC 1996, nr 9, poz. 111). W świetle powyższego jako podstawowy i wyjściowy rodzaj wykładni przy interpretacji przepisów krajowych należy zawsze przyjmować wykładnię językową. W literaturze wskazuje się, że jeżeli w wyniku zastosowania metod wykładni językowej otrzymuje się normy między sobą zgodne, to odwoływanie się do innego sposobu wykładni naruszałoby zasady kultury prawnej państwa praworządnego (*clara non sunt interpretanda*) – tak, Z. Ziemiński, *Logika praktyczna*, Warszawa 1998, s. 237, który wskazuje, że językowe dyrektywy wykładni są zawsze punktem wyjścia do interpretacji tekstu prawnego, nawet jeżeli ostatecznie okażą się niewystarczające do rozwiązania zadania interpretacyjnego.

¹² Na temat wielości i równości języków autentycznych zobacz szerzej M. Górka, *Zasady stosowania języków państw członkowskich w systemie prawnym Unii Europejskiej*, Radca Prawny 2004, nr 3, s. 23.

¹³ Odwoływanie się do wykładni literalnej w takiej sytuacji mogłoby prowadzić do uzyskania efektu wieloznaczeniowości określonych instytucji i pojęć prawa unijnego w zależności od tego, na podstawie jakiego tekstu językowego była dokonywana interpretacja aktu prawnego. Ciekawym przykładem dokonywania interpretacji tekstu prawnego na podstawie porównania różnych wersji językowych Rozporządzenia nr 1346/2000 w sprawie postępowania upadłościowego i odrzucenia tych, które były, w ocenie sądu, sprzeczne z celem danej regulacji, jest sprawa polskiej spółka Elektrim SA rozstrzygnięta orzeczeniem *High Court of Justice, Chancery Division* w Londynie z dnia 2 października 2008r. (nr 367/2008 – niepublikowane). W uzasadnieniu tego orzeczenia sąd angielski interpretując art. 15 Rozporządzenia dokonał porównania kilku wersji językowych tego przepisu (Elektrim SA twierdził bowiem, że art. 15 dotyczy tylko postępowań sądowych, powołując się m.in. na fińskie i litewskie brzmienie tekstu Rozporządzenia). Por. na ten temat również wyrok ETS z dnia 3 marca 1977r. w sprawie *North Kerry Milk Products przeciwko Minister for Agriculture*, 80/76, Zb.Orz. 1977, s. 425; wyrok ETS z dnia 2 kwietnia 1998r., w sprawie *The Queen v. Commissioners of Customs and Excise, ex parte EMU Tabac and others (SARL)*, C 296/95, Zb.Orz. 1998, s. I-1605.

derywacyjno-klaryfikacyjnych. Podmiot decyzyjny rozpoczyna interpretację od analizy tekstu, lecz wynikająca zeń norma nie powstaje w drodze prostego „odkodowania”, jak to się tradycyjnie odbywa przy przyjęciu pozytywistycznego ujęcia prawa, ale jest wyraźnie twórczo rozwinięta za pomocą dyskursu prawnego”¹⁴.

Na gruncie prawa unijnego można jako podstawowe wyróżnić następujące zasady wykładni: (i) nakaz wykładni jednolitej, (ii) nakaz wykładni zapewniającej skuteczność przepisom prawa unijnego oraz (iii) nakaz wykładni zapewniającej zgodność z wiążącym Unię prawem międzynarodowym.

Zasada wykładni jednolitej ma na celu zapewnienie jednolitego rozumienia i stosowania prawa unijnego we wszystkich państwach członkowskich Unii Europejskiej¹⁵. Oznacza to m.in., że dokonując wykładni aktu prawa unijnego nie można ograniczać się wyłącznie do jednej wersji językowej z pominięciem innych autentycznych wersji tekstu¹⁶. W przypadku ewentualnych różnic pomiędzy poszczególnymi wersjami językowymi należy dany przepis interpretować w kontekście w jakim został użyty na podstawie ogólnej systematyki i celu regulacji, której część stanowi¹⁷. Prezentowana metoda wykładni prowadzi do oderwania interpretowanych pojęć od znaczenia jakie przypisywane im jest na gruncie krajowych porządków prawnych i nadania im autonomicznego znaczenia właściwego dla prawa unijnego¹⁸.

¹⁴ Tak, A. Kalisz, *Reguły interpretacyjne...*, s. 13 i literatura powołana w przypisach 19 i 20.

¹⁵ Co do przesłanki jednolitości por też. A. Cieśliński, *Wspólnotowe prawo gospodarcze*, Warszawa 2003, s. 5 oraz K. Weitz, *Autonomiczna wykładnia europejskiego prawa procesowego cywilnego – wprowadzenie i wyrok ETS z 14.10.1976r. w sprawie 29/76 LTU Lufttransportunternehmen GmbH und Co. KG przeciwko EUROCONTROL*, EPS 2007, nr 10.

¹⁶ Tak ETS w wyroku z dnia 7 września 2006r. w sprawie C 353/04, *Nowaco Germany GmbH przeciwko Hauptzollamt Hamburg-Jonas*, Dz. Urz. C 262 UE z 23 października 2004r., s. 19, por. również wyrok ETS z 30 listopada 1976r., w sprawie 21/76 *Handelskwekerij G.J. Bier B.V. przeciwko Mines de Potasie d’Alsace S.A.*, punkt 14, Zb.Orz. 1976, s. 1735, na temat tego wyroku zobacz również K. Weitz, *Autonomiczna wykładnia europejskiego prawa procesowego cywilnego - wprowadzenie i wyrok ETS z 30.11.1976 r. w sprawie 21/76 Handelskwekerij G.J. Bier B.V. przeciwko Mines de Potasie d’Alsace S.A.*, EPS 2007, nr 12, s. 61.

¹⁷ Tak ETS w wyroku z dnia 23 listopada 2006r., w sprawie C 300/05, *Hauptzollamt Hamburg-Jonas przeciwko ZVK Zuchtviech-Kontor GmbH*, Dz. Urz. C 331 UE z 30 grudnia 2006r., s. 21.

¹⁸ A. Hrycaj, *Jurysdykcja krajowa w sprawach o ogłoszenie upadłości objętych zakresem zastosowania Rozporządzenia rady (WE) nr 1346/2000 w sprawie postępowania upadłościowego*, Warszawa 2011, s. 78.

Zasada wykładni jednolitej jest ściśle związana z zasadą wykładni efektywnej czyli dokonywanej w sposób, który najpełniej zagwarantuje osiągnięcie celu zakładanego przez dany przepis prawa unijnego. Zasada ta powoduje, że przy wykładni prawa unijnego większe znaczenie mają pozajęzykowe metody wykładni takie jak wykładnia celowościowa i funkcjonalna. W wyroku z dnia 22 września 1988r. w sprawie *Saarland i inni przeciwko Ministerstwu Przemysłu, Poczty i Telekomunikacji oraz Turystyki* Europejski Trybunał Sprawiedliwości stwierdził, że w razie konieczności wyboru metody wykładni należy dać pierwszeństwo takiej wykładni, jaka zagwarantuje *effect utile* przepisów unijnych¹⁹.

Trzecia zasada wykładni wynika z tego, że Unia Europejska (a poprzednio Wspólnota Europejska) jest związana prawem międzynarodowym, a więc przepisy prawa unijnego nie mogą być wykładane w sposób sprzeczny z tym prawem²⁰.

Wykładnia Rozporządzenia w sprawie postępowania upadłościowego dokonywana przez sądy krajowe, zgodnie z ogólnymi zasadami wykładni prawa unijnego, powinna mieć charakter wykładni autonomicznej, co oznacza, że powinna być dokonywana niezależnie od jakichkolwiek znaczeń i pojęć funkcjonujących w systemie prawa krajowego z uwzględnieniem interpretacji celowościowej, systemowej i prawnoporównawczej²¹. Jak wyżej wskazano, szczególne znaczenie w procesie wykładni prawa unijnego ma wykładnia celowościowa, która zmierza do ustalenia motywów jakie tkwią u źródeł interpretowanych przepisów czy aktów prawnych oraz wykładnia systemowa, która opiera się na analizie usytuowania interpretowanego przepisu zarówno w całości danego aktu prawnego, jak i w systemie prawa unijnego²² i pozwala na ustalenie takiej treści odkodowywanej normy, która odpowiada założeniom spójności systemu prawa jednolitego²³.

W ramach wykładni Rozporządzenia sądy krajowe mogą odwoływać się do dokumentów towarzyszących Rozporządzeniu, a mianowicie opinii Parlamentu

¹⁹ § 19, sprawa 187/87, Zb.Orz. 1988, s. 5013.

²⁰ A. Hrycaj, *Jurysdykcja krajowa...*, s. 79.

²¹ T. Chilarski, *Upadłość transgraniczna w prawie Unii Europejskiej*, Warszawa 2008, s. 29.

²² Por. wyrok ETS z dnia 19 listopada 1991r. w sprawie *Andrea Francovich i Danila Bonifaci i inni przeciwko Republice Włoskiej* (sprawy połączone C 6/90 oraz C 9/90, Zb.Orzeczn. 1991, s. I-5357).

²³ A. Hrycaj, *Jurysdykcja krajowa...*, s. 81.

Europejskiego²⁴ oraz opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego²⁵, jak również do projektu Konwencji w sprawie postępowania upadłościowego z 1995 oraz jej uzasadnienia sporządzonego przez profesorów Miguela Virgós i Etienne Schmit²⁶. Z uwagi na fakt, że prawodawca europejski dokonał transformacji treści projektu konwencji w Rozporządzenie w sprawie postępowania upadłościowego, wskutek czego oba akty mają prawie identyczną treść, wielu autorów uznaje wskazany wyżej raport, znany jako raport Virgós-Schmita, za oficjalne uzasadnienie Rozporządzenia²⁷. Raport ten był bowiem negocjowany ze wszystkimi układającymi się stronami i miał za zadanie wyjaśnienie istoty i założeń wszystkich przepisów projektu Konwencji²⁸. Eksperti Grupy Roboczej, która zajmowała się opracowywaniem projektu Konwencji zaakceptowali wszystkie postanowienia Raportu. Niezależnie od tego Rada Unii Europejskiej oficjalnie nie przyjęła Raportu. Nie został on również opublikowany w Dzienniku Urzędowym. Powodem było to, że ostatecznie Konwencja, która nie została podpisana przez Wielką Brytanię, nie weszła w życie. Raport ten nie ma więc charakteru wiążącego, ale jego istota wynika z faktu, że przedstawia sposób rozumienia poszczególnych regulacji przyjęty i zaakceptowany przez ich twórców²⁹. Na użyteczność raportu wskazał Rzecznik Generalny Jacobs w opinii z dnia 27 września 2005r. wydanej w sprawie Eurofood IFSC Ltd. stwierdzając, że „sprawozdanie objaśniające do konwencji /.../ może

²⁴ Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 4 grudnia 2000r. w sprawie inicjatywy Republiki Federalnej Niemiec i Republiki Finlandii dotyczącej inicjatywy przyjęcia Rozporządzenia w sprawie postępowania upadłościowego przedłożonej Radzie 26 maja 1999r., Dz.Urz. C 346/2000, s. 81.

²⁵ Opinia Komitetu Ekonomiczno-Społecznego z dnia 15 marca 2000r. w sprawie inicjatywy Republiki Federalnej Niemiec i Republiki Finlandii dotyczącej inicjatywy przyjęcia Rozporządzenia w sprawie postępowania upadłościowego przedłożonej Radzie 26 maja 1999r., Dz.Urz. C 75/2000, s. 1.

²⁶ Raport wyjaśniający, który został wynegocjowany i przygotowany przez państwa członkowskie. Dokument ten został sporządzony przez profesora Uniwersytetu Autonomicznego w Madrycie Miguela Vigrós oraz sędziego luksemburskiego Etienne'a Schmita, którzy również uczestniczyli w pracach nad treścią konwencji. M. Vigrós, E. Schmit, *Report on the Convention on Insolvency Proceedings 1996* (dokument Rady z 28 lipca 1996r. nr 6500/1/96) opublikowany m.in. [w:] G. Moss, I. Fletcher, S. Isaacs, *The EC Regulation on Insolvency Proceedings: A Commentary and Annotated Guide*, Oksford 2002 s. 263. Raport ten jest również dostępny na stronie http://iiiglobal.org/country/european_union/virgos_schidt.pdf,

²⁷ Tak, m.in. K. Pannen, S. Riedemann [w:] *European Insolvency Regulation*, K. Pannen (red.), Berlin 2007, s. 17; H. Vallender, *Aufgaben und Befugnisse des deutschen Insolvenzrichters in Verfahren nach der EulnsVO*, KTS 2005, s. 238, 288.

²⁸ Por. szerzej na temat znaczenia Raportu – M. Virgós, F. Garcimartin, *The EC Regulation on Insolvency Proceedings: A Practical Commentary*, Haga 2004, s. 7.

²⁹ Na temat znaczenia raportu por. również G. Moss, T. Smith, *Commentary on Council Regulation 1346/2000*, s. 229, przypis 15.

zawierać wskazówki przydatne do wykładni przepisów Rozporządzenia”³⁰. Raport ten wielokrotnie był cytowany i powoływany przez sądy powszechne państw członkowskich³¹.

Należy również podkreślić, że w celu zapewnienia jednolitej wykładni przepisów Rozporządzenia sądy krajowe powinny korzystać z wzajemnych doświadczeń i mimo braku takiego obowiązku normatywnego posiłkowo odwoływać się do wykładni dokonanej przez sądy innych państw członkowskich w wydanych wcześniej orzeczeniach. Orzecznictwo oraz twórcza krytyka interpretacji przepisów Rozporządzenia dokonywanej przez sądy powszechne może przyczynić się do ujednoczenia wyników wykładni i przyjęcia spójnego i jednolitego sposobu stosowania Rozporządzenia w ramach Unii Europejskiej³².

4. Stosunek Rozporządzenia Rady (WE) nr 1346/2000 w sprawie postępowania upadłościowego do przepisów polskiego międzynarodowego prawa upadłościowego

Na podstawie przeprowadzonych wyżej rozważań można wskazać, że Rozporządzenie Rady (WE) nr 1346/2000 w sprawie postępowania upadłościowego obowiązuje w całości i bezpośrednio w polskim systemie prawnym³³. Oznacza to, że w sprawach objętych Rozporządzeniem i w zakresie w nim uregulowanym mają zastosowanie przepisy Rozporządzenia z wyłączeniem przepisów prawa polskiego, w tym również z wyłączeniem przepisów prawa upadłościowego dotyczących międzynarodowego postępowania upadłościowego (część druga ustawy – Prawo upadłościowe³⁴). Zasada ta została również potwierdzona w przepisach polskiego prawa upadłościowego, które w art. 378 ust. 1

³⁰ Zb.Orzecz. 2006, s. I-03813, teza 2.

³¹ W odniesieniu do orzecznictwa sądów polskich por. postanowienie Sądu Rejonowego w Koszalinie wydane w sprawie VII GU 54/05, TPP 2007, nr 3-4, s. 170.

³² A. Hrycaj, *Jurysdykcja krajowa...*, s. 83.

³³ Odmienne niż dyrektywy, które musiały być inkorporowane do polskiego systemu prawnego w drodze inicjatywy ustawodawczej. Inkorporacja została dokonana na podstawie ustawy z dnia 28 lutego 2003r. – Prawo upadłościowe i naprawcze.

³⁴ Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze, (t.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 233 ze zm.), cyt. dalej jako „pr. up.”

stanowi, że przepisów z zakresu międzynarodowego postępowania upadłościowego (przepisów części drugiej) nie stosuje się, jeżeli umowa międzynarodowa, której Rzeczpospolita Polska jest stroną, albo prawo organizacji międzynarodowej, której Rzeczpospolita Polska jest członkiem stanowi inaczej. W literaturze zgodnie wskazuje się, że prawo organizacji międzynarodowej w rozumieniu ust. 1 art. 378 to właśnie Rozporządzenie nr 1346/2000 w sprawie postępowania upadłościowego³⁵. Z tej regulacji wysuwa się niekiedy wniosek, że przepisy art. 378-417 mają zastosowanie „do postępowań upadłościowych w stosunku do podmiotów spoza Unii Europejskiej”³⁶.

5. Zakres stosowania Rozporządzenia w sprawie postępowania upadłościowego

5.1. Zakres podmiotowy stosowania Rozporządzenia

Określenie podmiotowego zakresu zastosowania Rozporządzenia sprowadza się do udzielenia odpowiedzi na pytanie, do jakich dłużników stosuje się jego przepisy. Chodzi więc o wskazanie cech, którymi musi się legitymować dłużnik, aby mógł zostać zaliczony do abstrakcyjnie wyodrębnionej kategorii dłużników objętych zakresem zastosowania Rozporządzenia.

Zasadnicze regulacje dotyczące podmiotowego zakresu zastosowania Rozporządzenia zawarte są w jego Preambule. Zgodnie z pkt 14 Preambuły Rozporządzenia nr 1346/2000 oraz pkt 25 Preambuły Rozporządzenia nr 2015/848 Rozporządzenie stosuje się tylko do postępowań upadłościowych prowadzonych wobec dłużników, których główny ośrodek podstawowej działalności znajduje się

³⁵ Tak, D. Zienkiewicz, *Prawo upadłościowe i naprawcze, Komentarz*, Warszawa 2004, s. 649; S. Gurgul, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 951; F. Zedler, [w:] A. Jakubecki, F. Zedler, *Prawo upadłościowe i naprawcze, Komentarz*, Zakamycze 2006, s. 1077.

³⁶ Tak F. Zedler, *Uzasadnienie do projektu ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze*, Warszawa 2001, s. 44. Należy uznać, że określenie „podmioty spoza Unii Europejskiej” stanowi pewnego rodzaju skrót myślowy i w istocie oznacza podmioty, których główny ośrodek podstawowej działalności znajduje się poza Unią – por. szerzej na temat zakresu stosowania art. 378-417 S. Gurgul, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, s. 948-952. Tak też, postanowienie Sądu Rejonowego dla Krakowa Śródmieście w Krakowie z dnia 24 września 2007r. wydane w sprawie Oster Polska sp. z o.o. (niepublikowane).

na obszarze państwa członkowskiego Unii Europejskiej³⁷. Takie uregulowanie eliminuje z zakresu zastosowania Rozporządzenia dłużników, których główny ośrodek podstawowej działalności znajduje się poza obszarem Unii Europejskiej mimo, że na jej obszarze znajduje się siedziba lub miejsce zamieszkania dłużnika albo jego majątek. W takich przypadkach nie będą miały zastosowania przepisy Rozporządzenia ale prawo krajowe poszczególnych państw. Taka wykładnia znajduje również odzwierciedlenie w orzecznictwie sądów europejskich. W orzeczeniu z dnia 15 lipca 2002r. wydanym w sprawie *Geveran Trading Co. Ltd Kjell Tore Skjevejsland*³⁸, angielski *High Court of Justice, Chancery Division* uznał, że Rozporządzenie nie ma zastosowania do dłużnika (obywatela Norwegii), gdyż postępowanie dowodowe wykazało, że główny ośrodek jego podstawowej działalności znajduje się na terenie Szwajcarii. Stanowiska tego, zdaniem sądu, nie zmieniał nawet fakt, że dłużnik miał oddział w Wielkiej Brytanii.

Zgodnie z pkt 9 Preambuły obu Rozporządzeń znajdują one zastosowanie do wszystkich postępowań upadłościowych, niezależnie od tego, czy dłużnik jest osobą fizyczną, czy też osobą prawną, przedsiębiorcą czy osobą niewykonującą działalności gospodarczej.

Zgodnie z art. 1 ust. 2 obu Rozporządzeń nie mają one zastosowania do postępowań upadłościowych dotyczących zakładów ubezpieczeń społecznych³⁹, instytucji kredytowych⁴⁰, przedsiębiorstw inwestycyjnych⁴¹ świadczących usługi obejmujące

³⁷ Nie ma przy tym rozstrzygającego znaczenia to, gdzie znajduje się siedziba dłużnika – tak, *High Court of Justice, Chancery Division, Companies Court* w orzeczeniu z 7 lutego 2003r. w sprawie *BRAC Rent-A-Car International Inc*, EWHC 128-0042, ZIP 2003, s. 813.

³⁸ Orzeczenie *High Court of Justice, Chancery Division, Companies Court* w Londynie z 15 lipca 2002r., EWHC 2898 opisane przez B. Wessels, *International Jurisdiction to Open insolvency Proceedings in Europe, in Particular against (groups of) Companies*, artykuł z listopada 2003r., opublikowany na stronie internetowej http://www.ilf-frankfurt.de/uploads/media/ILF_WP_017.pdf - wejście z dnia 4 czerwca 2010r.; w literaturze polskiej orzeczenie to powołuje T. Chilarski, *Upadłość transgraniczna...*, s. 25.

³⁹ Określenie zakład ubezpieczeń społecznych użyte w art. 1 ust. 2 Rozporządzenia musi być rozumiane zgodnie z postanowieniami Dyrektywy nr 239 z 24 lipca 1973r. (Pierwsza Dyrektywa Rady z dnia 24 lipca 1973 r. w sprawie koordynacji przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych odnoszących się do podejmowania i prowadzenia działalności w dziedzinie ubezpieczeń bezpośrednich innych niż ubezpieczenia na życie, Dz. Urz. WE L 228 z 16 sierpnia 1973r.).

⁴⁰ Pojęcie instytucji kredytowej należy rozumieć według Dyrektywy nr 48 z 14 czerwca 2006r (Dyrektywa 2006/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 14 czerwca 2006 r. odnosząca się do podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje kredytowe Dz.Urz. UE L 177 z 30 czerwca 2006, str. 1-200).

przechowywanie środków pieniężnych oraz papierów wartościowych osób trzecich, a także przedsiębiorstw zbiorowego inwestowania⁴². Według pkt 9 Preambuły Rozporządzenia nr 1346/2000 oraz pkt 19 Preambuły Rozporządzenia 2015/848 podmioty te zostały wyłączone z zakresu zastosowania Rozporządzenia dlatego, że są one przedmiotem szczególnych uregulowań, a nadto że w pewnym zakresie krajowe organy nadzoru dysponują wobec tych podmiotów bardzo szerokimi uprawnieniami interwencyjnymi. Zagadnienia reorganizacji i upadłości podmiotów wyłączonych z zakresu stosowania Rozporządzenia objęte są następującymi dyrektywami: (i) dyrektywa nr 98/26/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 19 maja 1998r. w sprawie zamknięcia rozliczeń w systemach płatności oraz w systemach rozliczeń papierów wartościowych⁴³, (ii) dyrektywa nr 2001/24/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 4 kwietnia 2001r. w sprawie reorganizacji i likwidacji instytucji kredytowych⁴⁴, (iii) dyrektywa nr 2001/17/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 19 marca 2001 w sprawie reorganizacji i likwidacji zakładów ubezpieczeń⁴⁵. Dyrektywy te zostały wdrożone do polskiego porządku prawnego (por. art. 22 ust. 1 pkt 4, 51 pkt 7, 66, 67, 80, 135, 136, 136, 451-470, 481 i 482 pr. up.).

Należy również podkreślić, na co słusznie zwrócono uwagę w literaturze, że Rozporządzenie obejmuje swym zakresem jedynie odrębne, pojedyncze podmioty, a nie dotyczy struktur składających się z wielu podmiotów niezależnie od stopnia scentralizowania i zespolenia danej struktury⁴⁶.

⁴¹ Przedsiębiorstw inwestycyjnych dotyczy Dyrektywa nr 39 z 21 kwietnia 2004r. (Dyrektywa 2004/39/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie rynków instrumentów finansowych zmieniająca dyrektywę Rady 85/611/EWG i 93/6/EWG i dyrektywę 2000/12/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylająca dyrektywę Rady 93/22/EWG, Dz. Urz. UE L 145 z 30 kwietnia 2004, str. 1—44).

⁴² Przedsiębiorstw zbiorowego inwestowania dotyczy Dyrektywa nr 611 z 20 grudnia 1985r. (Dyrektywa Rady z dnia 20 grudnia 1985 r. w sprawie koordynacji przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych odnoszących się do przedsiębiorstw zbiorowego inwestowania w zbywalne papiery wartościowe (UCITS), Dz. Urz. WE L 375 z 31 grudnia 1985, str. 3—18).

⁴³ Dz. Urz. WE L. 166 z 11 czerwca 1998r., s. 45.

⁴⁴ Dz. Urz. WE L. 125 z 5 maja 2001r., s. 15.

⁴⁵ Dz. Urz. WE L. 110 z 20 kwietnia 2001r., s. 28.

⁴⁶ Tak, M. Szydło, *Jurysdykcja krajowa w transgranicznych sprawach upadłościowych w Unii Europejskiej*, Warszawa 2010, s. 193.

5.2. Zakres przedmiotowy stosowania Rozporządzenia

Rozporządzenie w sprawie postępowania upadłościowego zasadniczo dotyczy postępowań upadłościowych. W świetle przepisów Rozporządzenia wszczęcie postępowania upadłościowego oznacza podjęcie takiej decyzji przez organ uprawniony zgodnie z prawem wewnętrznym, w wyniku której dochodzi do całkowitego lub częściowego zajęcia majątku dłużnika oraz do powołania zarządcy. Decyzja ta zapada po przeprowadzeniu postępowania w przedmiocie ogłoszenia upadłości, które najczęściej zostaje zainicjowane przez uprawniony podmiot. Decyzja o ogłoszeniu upadłości nie może jednak funkcjonować w obrocie prawnym w oderwaniu od właściwego postępowania upadłościowego; wręcz przeciwnie, jej znaczenie i istota wyraża się właśnie w tym, że jest ona początkiem tego postępowania. Ogłoszenie upadłości ma więc takie znaczenie, że otwiera właściwe postępowanie upadłościowe, w którym, w różny sposób, będzie dochodzić do zaspokojenia wierzycieli upadłego dłużnika. Postępowanie upadłościowe stanowi kontynuację ogłoszenia upadłości; jest jej logicznym i nieodłącznym następstwem. Wynika z tego, że zakres przedmiotowy Rozporządzenia obejmuje zarówno sprawy o ogłoszenie upadłości jak i sprawy prowadzone po jej ogłoszeniu, które, na gruncie Rozporządzenia, łącznie są określane mianem postępowań upadłościowych.

Sprawą o ogłoszenie upadłości, w której właściwość międzynarodowa sądów państwa *forum* będzie ustalana na podstawie norm jurysdykcyjnych zawartych w Rozporządzeniu jest każda sprawa, której przedmiotem jest wszczęcie postępowania upadłościowego, objętego zakresem zastosowania Rozporządzenia⁴⁷. Na gruncie prawa polskiego będzie to sprawa zapoczątkowana złożeniem wniosku o ogłoszenie upadłości i rozpoznawana na podstawie art. 18-56 pr. up.⁴⁸. Na etapie rozpoznawania sprawy o ogłoszenie upadłości nie ma przy tym znaczenia, jakie będą skutki postanowienia o ogłoszeniu upadłości, a w szczególności jaki będzie terytorialny zasięg tych skutków. To bowiem zależy od przyjętej przez sąd państwa

⁴⁷ W takim ujęciu konieczne jest odróżnianie pojęcia „sprawa o ogłoszenie upadłości” od występującego w literaturze pojęcia „sprawa upadłościowa” rozumianego jako pewna otwarta kwestia związana z określonym dłużnikiem, dotycząca tego, w jaki sposób powinien zostać zagospodarowany majątek dłużnika oraz w jaki sposób powinni zostać zaspokojeni jego wierzyciele – takie rozumienie pojęcia „sprawa upadłościowa” przedstawia M. Szydło, *Jurysdykcja krajowa...*, s. 202.

⁴⁸ W niektórych systemach prawnych, w zależności od rodzaju postępowania, w istocie nie wystąpi etap postępowania w przedmiocie ogłoszenia upadłości zapoczątkowany złożeniem do właściwego organu wniosku o ogłoszenie upadłości.

forum podstawy jurysdykcyjnej. W konsekwencji, należy uznać, że zasięg terytorialny skutków ogłoszenia upadłości, zróżnicowany w Rozporządzeniu poprzez określenie postępowania upadłościowego jako „główne” lub „uboczne”, jest zjawiskiem wtórnym wobec ogłoszenia upadłości, a więc również wtórnym wobec zagadnienia istnienia jurysdykcji krajowej sądów państwa *forum* w sprawie o ogłoszenie upadłości dłużnika⁴⁹. Innymi słowy, na gruncie Rozporządzenia, charakter sprawy o ogłoszenie upadłości dłużnika jest jednolity, a jedynie zasięg terytorialny skutków ogłoszenia upadłości może być różny. Nie można więc mówić o sprawie o ogłoszenie „głównej” lub „ubocznej” upadłości dłużnika, gdyż Rozporządzenie nie daje podstaw do przeprowadzenia takiego wyróżnienia⁵⁰. Nie ulega jednak wątpliwości, że po ogłoszeniu upadłości, w zależności od tego jaki łącznik jurysdykcyjny był podstawą przyjęcia istnienia jurysdykcji sądów państwa *forum*, postępowanie upadłościowe może mieć zasięg uniwersalny lub wyłącznie terytorialny. Postępowanie o zasięgu uniwersalnym jest określone w treści Rozporządzenia jako postępowanie główne, a postępowanie o zasięgu wyłącznie terytorialnym jako postępowanie uboczne, przy czym jak już wskazano wyżej nie oznacza to wyodrębnienia dwóch różnych trybów postępowania upadłościowego.

Dla ostatecznego rozstrzygnięcia jakie sprawy o ogłoszenie upadłości są objęte zakresem zastosowania Rozporządzenia, konieczne jest określenie jakich postępowań upadłościowych dotyczy Rozporządzenie. Zgodnie z art. 1 ust. 1 Rozporządzenie w sprawie postępowania upadłościowego stosuje się do zbiorowych postępowań przewidujących niewypłacalność dłużnika, które obejmują całkowite lub częściowe zajęcie majątku oraz powołanie zarządcy. Interpretacji art. 1 należy dokonywać w ścisłym związku z art. 2 a-c, który określa znaczenie poszczególnych zwrotów użytych w tym artykule, a także w powiązaniu z załącznikami do Rozporządzenia. Zgodnie z art. 2 a) postępowania upadłościowe oznaczają postępowania zbiorowe określone w art. 1 ust. 1. Postępowanie takie musi spełniać

⁴⁹ W literaturze słusznie wskazuje się, że podstawy jurysdykcji krajowej sądów państw członkowskich Unii europejskiej w sprawach upadłościowych określają zarazem status danego postępowania upadłościowego – tak S. Gurgul, *Zasady i tryb wszczęcia głównego i wtórnego postępowania upadłościowego według prawa Unii Europejskiej i prawa polskiego*, Monitor Prawniczy 2009, nr 18, s. 102.

⁵⁰ Warto jednak zaznaczyć, że ustawodawstwa niektórych państw wprowadziły obowiązek wskazania przez wnioskodawcę we wniosku o ogłoszenie upadłości czy wniosek dotyczy wszczęcia głównego czy ubocznego postępowania upadłościowego – na temat takiego obowiązku w prawie angielskim patrz G. Moss, T. Smith, *Commentary on Council Regulation 1346/2000...*, s. 230.

cztery warunki⁵¹. Po pierwsze, musi to być postępowanie zbiorowe. Oznacza to, że Rozporządzenie nie dotyczy postępowań, których celem jest zaspokojenie roszczeń pojedynczego wierzyciela, ale tylko tych postępowań, które zmierzają do zbiorowego zaspokojenia wszystkich wierzycieli dłużnika⁵². Po drugie, postępowanie to musi „przewidywać niewypłacalność” dłużnika. Użyte w polskim tekście Rozporządzenia określenie „postępowania przewidujące niewypłacalność dłużnika” może rodzić określone wątpliwości co do tego, czy chodzi o postępowania, których podstawą jest niewypłacalność dłużnika, czy też o postępowania, które opierają się na przewidywaniu niewypłacalności dłużnika. Jak wskazano już we wcześniejszych rozważaniach, zagadnienie to ma zasadnicze znaczenie, gdyż w systemach prawnych państw europejskich funkcjonują zarówno postępowania, których podstawą jest niewypłacalność dłużnika, jak i postępowania, których podstawą jest stan, który można określić jako zagrożenie niewypłacalnością. Problemu nie rozwiązuje również literalna analiza wybranych, obcych, wersji językowych artykułu 1 ust. 1 /ang. *collective insolvency proceedings*; franc. *procédures collectives fondées sur l'insolvabilité*; niem. *welche die Insolvenz des Schuldners voraussetzen*⁵³/. Warto jednak zauważyć, że w literaturze jednoznacznie prezentowany jest pogląd, że Rozporządzenie obejmuje postępowania, których podstawą jest stan niewypłacalności dłużnika⁵⁴, chociaż podkreśla się, że Rozporządzenie nie zawiera żadnej definicji niewypłacalności, odsyłając w tym zakresie (art. 4 ust. 1 i 2) do prawa wewnętrznego poszczególnych państw członkowskich⁵⁵. Jednakże, jak to zostanie uzasadnione w dalszych rozważaniach, pogląd ten, w świetle aktualnej treści załącznika A do Rozporządzenia nie jest przekonujący. Po trzecie, postępowanie objęte Rozporządzeniem musi obejmować całkowite lub częściowe zajęcie majątku

⁵¹ M. Virgós, F. Garcimartín, *The EC Regulation...*, s. 28.

⁵² G. Moss, T. Smith, *Commentary on Council Regulation 1346/2000...*, s. 229.

⁵³ *Voraussetzen* oznacza: przypuszczać, zakładać, przyjąć z góry, wychodzić z założenia, wymagać - *Wielki Słownik Niemiecko-Polski*, J. Piprek, J. Ippoldt, tom II, Warszawa, wyd. XVII, 2001.

⁵⁴ Por. raport Virgós-Schmit (pkt 49), zgodnie z którym postępowania objęte zakresem zastosowania Rozporządzenia muszą być oparte na niewypłacalności dłużnika *[the proceedings must be based on the debtor's insolvency and not on any other grounds]*, B. Wessels, *International Insolvency...*, s. 267; w literaturze polskiej, m.in. M. Porzycki, *Podstawa jurysdykcji krajowej w głównym postępowaniu upadłościowym*, KPP 2008, z. 1, s. 222; por. również T. Chilarski, *Upadłość transgraniczna...*, s. 21, który wskazuje, że postępowania wymienione w załączniku A powinny mieć swoje źródło w niewypłacalności dłużnika.

⁵⁵ Tak raport Virgós-Schmit (pkt 49), B. Wessels, *International Insolvency...*, s. 267, K. Pannen [w:] *European Insolvency...*, K. Pannen (red.), s. 24.

dłużnika, co oznacza pozbawienia dłużnika w całości lub w części prawa zarządu jego majątkiem lub ograniczenie prawa zarządu poprzez wprowadzenie nadzoru ze strony organów postępowania⁵⁶. W konsekwencji, Rozporządzenie nie dotyczy tych postępowań, w których dłużnikowi zostaje pozostawiona całkowita władza nad jego majątkiem. Po czwarte, Rozporządzeniem objęte jest tylko takie postępowanie, w którym dochodzi do powołania zarządcy⁵⁷ *lang. liquidator* co jest konsekwencją przedstawionego wyżej założenia, że w postępowaniu tym musi dojść do ograniczenia praw dłużnika w odniesieniu do zarządu majątkiem. Definicję pojęcia *liquidator* zawiera art. 2 pkt b) stanowiąc, że jest to każda osoba lub organ, którego zadaniem jest zarządzanie masą lub jej likwidacja lub nadzorowanie działalności gospodarczej dłużnika. Wykaz tych osób lub organów znajduje się w załączniku C. Warto zauważyć, że postępowanie objęte Rozporządzeniem nie musi być postępowaniem sądowym, gdyż Rozporządzenie nie wprowadza takiego zastrzeżenia⁵⁸.

Wykaz postępowań, które spełniają wskazane wyżej warunki jest zawarty w załączniku A⁵⁹. Oznacza to, że każde krajowe postępowanie, które jest wymienione w załączniku A do Rozporządzenia podlega przepisom Rozporządzenia i jest uważane za postępowanie w przedmiocie niewypłacalności w rozumieniu art. 1 ust. 1, a jednocześnie że Rozporządzenie nie dotyczy tych postępowań, które w tym załączniku nie są wymienione⁶⁰. Oznacza to również, że jeżeli mamy

⁵⁶ M. Virgós, F. Garcimartín, *The EC Regulation...*, s. 29.

⁵⁷ W literaturze słusznie wskazuje się, że tłumaczenie pojęcia „*liquidator*” jako syndyk winno budzić wątpliwości, gdyż oznacza ono podmiot zajmujący się zarządzaniem bądź nadzorowaniem postępowania upadłościowego w szerokim rozumieniu, obejmującym wszelkiego rodzaju postępowania, a nie wyłącznie te o charakterze likwidacyjnym. Dlatego właściwsze wydaje się posługiwanie pojęciem „zarządca” – tak słusznie, M. Koerner, *Likwidacja upadłościowa*, Zakamycze 2006, s. 403, przypis 20.

⁵⁸ Pozasądowe postępowania dotyczące niewypłacalnego dłużnika są powszechne zwłaszcza w Wielkiej Brytanii i Irlandii (por. rozważania przeprowadzone w punkcie 2 niniejszego rozdziału). Praktyczne znaczenie tych postępowań oraz fakt, że opierają się one na procedurach podobnych do procedur sądowych uzasadnia objęcie ich zakresem Rozporządzenia – tak, M. Virgós, F. Garcimartín, *The EC Regulation...*, s. 29.

⁵⁹ Rozwiązanie polegające na wymienieniu w załączniku konkretnych postępowań krajowych objętych zakresem regulacji Rozporządzenia zostało przejęte z Konwencji Stambulskiej (art. 1 ust. 1 oraz załącznik A Konwencji Stambulskiej). Rozporządzenie przewiduje jednocześnie prostą procedurę zmiany załączników. Zgodnie z art. 45 Rada z inicjatywy jednego ze swoich członków lub na podstawie propozycji Komisji, może zmienić załączniki kwalifikowaną większością głosów.

⁶⁰ Z teoretycznego punktu widzenia uregulowanie takie może również oznaczać, że możliwa jest sytuacja, w której dane postępowanie nie będzie objęte zakresem zastosowania Rozporządzenia, a jednocześnie nie będzie również podlegało pod Rozporządzenie Bruksela I – tak, słusznie, J. L.

do czynienia z postępowaniem wymienionym w załączniku A, to nie ma potrzeby ustalania jakichkolwiek dalszych przesłanek w celu stwierdzenia, że ten rodzaj postępowania, co do zasady, jest objęty zakresem regulacji Rozporządzenia⁶¹. W literaturze słusznie dostrzega się zalety takiego rozwiązania wskazując, że dopuszczenie możliwości oceny czy konkretne orzeczenie sądu państwa członkowskiego spełnia warunki określone w art. 1 ust. 1 Rozporządzenia stwarzałoby ryzyko niepewności prawa⁶². Znaczenie wskazanej wyżej definicji postępowania upadłościowego podanej w art. 1 ust. 1 w zw. z art. 2 a) jest więc, przede wszystkim, takie, że określa ona przesłanki, które musi spełnić postępowanie krajowe, aby mogło zostać wymienione w załączniku A⁶³.

Generalnie, analiza postępowań wymienionych w załączniku A pozwala zauważyć, że Rozporządzenie obejmuje zarówno postępowania przewidujące likwidację majątku dłużnika, jak i postępowania przewidujące możliwość zawarcia układu z wierzycielami, a więc zmierzające do reorganizacji przedsiębiorstwa dłużnika⁶⁴. Warto jednak wiedzieć, że decyzja o objęciu postępowań reorganizacyjnych zakresem regulacji Rozporządzenia została podjęta w momencie, gdy prace nad Rozporządzeniem były już bardzo zaawansowane⁶⁵. Z tego też powodu wiele sformułowań przyjętych w tekście Rozporządzenia brzmi tak, jakby dotyczyły wyłącznie likwidacji. Wynikiem przyjętego kompromisu jest też założenie, że wtórne postępowanie upadłościowe wszczynane po wszczęciu w innym państwie członkowskim postępowania głównego może być wyłącznie postępowaniem obejmującym likwidację majątku dłużnika.

Zgodnie z art. 1 ust. 1 Rozporządzenia 2015/848 ma ono zastosowanie do publicznych postępowań zbiorowych – w tym do postępowań przejściowych –

Vallens, *Les droit européen de la fallite; la Convention relative aux procédures d'insolvabilité*, Actualité Legislative Dalloz 1995, s. 239.

⁶¹ Por. również pkt 9 zd. 2 Preambuły Rozporządzenia.

⁶² K. Pannen, [w:] *European Insolvency...*, K. Pannen (red.), s. 25; tak również, na gruncie projektu Konwencji z 1995r., M. Balz, *Das neue Europäische Insolvenzübereinkommen*, ZIP 1996, s. 949; por. jednakże, wyrażony również w odniesieniu do projektu Konwencji z 1995r., pogląd przeciwny, W. Lüke, *Das europäische internationale Insolvenzrecht*, ZJP 1998, t. 111, s. 284, który wskazuje, że przedmiotowa regulacja jest wyrazem braku zaufania do abstrakcyjnych definicji.

⁶³ Raport Virgós-Schmit (pkt 48).

⁶⁴ Co do uzasadnienia takiej koncepcji por. raport Virgós-Schmit (pkt 51).

⁶⁵ Tak, M. Virgós, F. Garcimartín, *The EC Regulation...*s. 28.

określonych w prawie dotyczącym niewypłacalności i w których do celów naprawczych, celów restrukturyzacji długu, reorganizacji lub likwidacji:

- a) całkowicie lub częściowo odebrano dłużnikowi zarząd majątkiem i powołano zarządcę;
- b) majątek i sprawy dłużnika poddano kontroli sądowej lub nadzorowi sądowemu; lub
- c) na podstawie orzeczenia sądu lub z mocy prawa zostaje przyznane tymczasowe wstrzymanie indywidualnego postępowania egzekucyjnego, by umożliwić negocjacje między dłużnikiem a jego wierzycielami, pod warunkiem, że w postępowaniach, w których przyznano tymczasowe wstrzymanie egzekucji, przewidziane zostaną właściwe środki dla ochrony ogółu wierzycieli, oraz, jeżeli nie nastąpi porozumienie, postępowania te poprzedzają jedno z postępowań, o których mowa w lit. a) lub b).

Jeżeli postępowania, o których mowa w niniejszym ustępie, można wszcząć w sytuacji, w której zachodzi jedynie prawdopodobieństwo niewypłacalności, ich celem musi być uniknięcie niewypłacalności dłużnika lub uniknięcie ustania jego działalności gospodarczej. Postępowania, o których mowa w art. 1 ust. 1 są wymienione w załączniku A. Identycznie więc jak w przypadku rozporządzenia nr 1346/2000 również na gruncie rozporządzenia nr 2015/848 każde krajowe postępowanie, które jest wymienione w załączniku A do Rozporządzenia, podlega przepisom Rozporządzenia i jest uważane za postępowanie w przedmiocie niewypłacalności w rozumieniu art. 1 ust.1, a jednocześnie Rozporządzenie nie dotyczy tych postępowań, które w tym załączniku nie są wymienione⁶⁶.

W załączniku A są wymienione następujące postępowania prowadzone **w Wielkiej Brytanii**: *winding-up by or subject to the supervision of the court; creditors' voluntary winding-up (with confirmation by the court); administration, including appointments made by filing prescribed documents with the court; voluntary arrangements under insolvency legislation; bankruptcy or sequestration* oraz następujące postępowania **irlandzkie**: *compulsory winding-up by the court; bankruptcy; the administration in bankruptcy of the estate of persons dying insolvent; winding-up in bankruptcy of*

⁶⁶ Na temat zakresu zastosowania rozporządzenia nr 1346/2000 oraz 2015/848 zob. szerzej. M. Porzycki, *Prawo restrukturyzacyjne a zakres zastosowania unijnego prawa upadłościowego*, Monitor Prawniczy, 2015, nr 20, s. 1073.

partnerships; creditors' voluntary winding-up (with confirmation of a court); arrangements under the control of the court which involve the vesting of all or part of the property of the debtor in the Official Assignee for realization and distribution; company examinership.

5.3. Zakres terytorialny stosowania Rozporządzenia

Określenie terytorialnego zakresu zastosowania Rozporządzenia polega na zidentyfikowaniu państw i terytoriów, na terenie których stosuje się przepisy Rozporządzenia w odniesieniu do spraw objętych jego podmiotowym, przedmiotowym i czasowym zakresem zastosowania⁶⁷.

Rozporządzenie w sprawie postępowania upadłościowego dotyczy zasadniczo wewnątrzunijnej współpracy w sprawach upadłościowych, a więc ma ograniczony zasięg terytorialny⁶⁸. Obowiązuje ono w państwach członkowskich Unii Europejskiej, w tym również na terenie Zjednoczonego Królestwa i Irlandii (pkt 32 Preambuły).

Z uwagi na specjalną pozycję Danii zapewnioną jej na mocy protokołu nr 22 do Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej⁶⁹ na terytorium Danii nie obowiązuje Rozporządzenie w sprawie postępowania upadłościowego (pkt 33 Preambuły Rozporządzenia)⁷⁰.

⁶⁷ W literaturze polskiej wskazano również, że „terytorialny zakres zastosowania Rozporządzenia 1346/2000 określa (determinuje) to, w obrębie jakiego obszaru (na jakim terytorium) powinien się znajdować główny ośrodek podstawowej działalności danego dłużnika (będący zasadniczym kryterium rozstrzygającym o właściwości międzynarodowej w transgranicznych sprawach upadłościowych) oraz gdzie powinny być zlokalizowane inne jeszcze elementy (czynniki) związane z danym dłużnikiem (np. należące do niego składniki majątkowe, prowadzone przez niego oddziały) – tak, M. Szydło, *Jurysdykcja krajowa...*, s. 183. Z poglądem tym nie można się zgodzić. Regulacja Rozporządzenia wskazująca, że Rozporządzenie stosuje się do postępowań, w których główny ośrodek podstawowej działalności dłużnika znajduje się na terenie państwa członkowskiego Unii Europejskiej, wyznacza podmiotowy zakres zastosowania Rozporządzenia wskazując, że jedynie dłużnicy, których główny ośrodek podstawowej działalności położony jest na terenie Unii są objęci Rozporządzeniem. Tymczasem, zakres terytorialny winien oznaczać, na jakim terytorium obowiązują przepisy Rozporządzenia jako aktu prawa unijnego.

⁶⁸ M. Virgós, F. Garcimartín, *The EC Regulation...*s. 21.

⁶⁹ Pierwotnie protokół nr 4 do TUE i TWE o pozycji Danii wprowadzony Traktatem z Amsterdamu, Dz. Urz. WE C 340 z dnia 10 listopada 1997.

⁷⁰ W literaturze zwraca się jednak uwagę na paradoks tej sytuacji polegający na tym, że Dania była jednym z 14 sygnatariuszy Konwencji z 1995r. – tak, I. F. Fletcher, *Insolvency in Private International Law...*, s. 357.

Rozporządzenie w sprawie postępowania upadłościowego obowiązuje na terytorium Gwadelupy, Gujany Francuskiej, Martyniki, Reunionu, Saint-Barthélemy, Saint-Martin, Azorów, Madery i Wysp Kanaryjskich. Rozporządzenie nie obowiązuje na terenie wysp Owczych oraz wyspy Man (art. 355 TFUE)⁷¹.

Ponadto, Rozporządzenia nr 1346/2000 nie stosuje się w państwie członkowskim w zakresie, w jakim jest ono sprzeczne z zobowiązaniami w sprawach dotyczących upadłości wynikającymi z umów międzynarodowych, które państwo to zawarło z państwami trzecimi przed jego wejściem w życie (z wyłączeniem umów międzynarodowych wymienionych w art. 44 ust. 1 Rozporządzenia, które państwa członkowskie zawarły między sobą).

Rozporządzenia nie stosuje się również w Zjednoczonym Królestwie Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej w zakresie, w jakim jest ono sprzeczne z zobowiązaniami w sprawach upadłościowych wynikającymi z porozumień zawartych w ramach Brytyjskiej Wspólnoty Narodów, a wiążących w chwili wejścia w życie Rozporządzenia (art. 44 ust. 3).

5.4. Zakres czasowy stosowania Rozporządzenia

Zgodnie z art. 47 Rozporządzenia weszło ono w życie z dniem 31 maja 2002r. Regulacja ta oznacza, że od tego dnia Rozporządzenie zaczęło obowiązywać w państwach, które były wówczas członkami Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej tj. w Belgii, Francji, Holandii, Luksemburgu, Niemczech, Włoszech, Irlandii, Wielkiej Brytanii, Grecji, Hiszpanii oraz Portugalii. W stosunku do Polski, Cypru, Czech, Estonii, Łotwy, Litwy, Węgier, Malty, Słowacji i Słowenii Rozporządzenie obowiązuje od dnia 1 maja 2004r. Wobec Bułgarii i Rumunii Rozporządzenie weszło w życie 1 stycznia 2007r.

Zgodnie z art. 43 Rozporządzenia ma ono zastosowanie do postępowań upadłościowych wszczętych po dniu jego wejścia w życie tj. po 31 maja 2002r. W odniesieniu do czynności prawnych dłużnika dokonanych przed powyższą datą

⁷¹ Por. B. Wessels, *International Insolvency...*, s. 236.

stosuje się prawo, które miało zastosowanie do tych czynności w chwili ich dokonania.

II. Regulacje prawa unijnego dotyczące wpływu ogłoszenia upadłości w jednym państwie członkowskim na postępowania sądowe i egzekucyjne w innym państwie członkowskim

1. Skutki ogłoszenia upadłości dla toczących się postępowań

Omawiając skutki ogłoszenia upadłości dla postępowań toczących się w innym państwie członkowskim należy dokonać podziału tych postępowań na dwie grupy: postępowania egzekucyjne oraz postępowania rozpoznawcze, ponieważ regulacja przyjęta przez Rozporządzenie jest dla tych dwóch grup odmienna.

2. Postępowania egzekucyjne

O ile rozporządzenie nie stanowi inaczej to dla postępowania upadłościowego i jego skutków właściwe jest prawo państwa członkowskiego, w którym zostaje wszczęte postępowanie, określane dalej w Rozporządzeniu jako „państwo wszczęcia postępowania” (art. 4 ust. 1 Rozporządzenia). W szczególności prawo państwa wszczęcia postępowania jest właściwe dla oceny skutków ogłoszenia upadłości dla środków dochodzenia praw przez poszczególnych wierzycieli z wyłączeniem toczących się postępowań (art. 4 ust. 2f Rozporządzenia). Określenie „środki dochodzenia praw przez poszczególnych wierzycieli” *Proceedings brought by individual creditors; Rechtsverfolgungsmaßnahmen einzelner Gläubiger auswirkt; poursuites individuelles* oznacza wszelkie środki, metody i procedury dochodzenia roszczeń przez poszczególnych wierzycieli z wyłączeniem procesów w toku. W szczególności art. 4 ust. 2f dotyczy dochodzenia roszczeń w drodze egzekucji, zabezpieczenia czy innego sposobu przymusowego zaspokojenia bądź zabezpieczenia roszczeń wierzyciela⁷². Tak więc w przypadku ogłoszenia upadłości w Polsce jej skutki dla toczących się w innych państwach członkowskich egzekucji z majątku dłużnika należy oceniać w świetle art. 146 pr. up. Natomiast w przypadku

ogłoszenia upadłości w innym państwie członkowskim jej skutki dla prowadzonych w Polsce postępowań egzekucyjnych należy oceniać w świetle prawa państwa wszczęcia postępowania upadłościowego.

3. Postępowania rozpoznawcze

3.1. Wpływ ogłoszenia upadłości na toczące się postępowania

Inną zasadę Rozporządzenie przyjęło w odniesieniu do toczących się postępowań *//lawsuits pending; Rechtsstreitigkeiten; les instances en cours/*. Użyte w art. 4 ust. 2f oraz w art. 15 Rozporządzenia określenie „toczące się postępowanie dotyczące przedmiotu albo prawa wchodzącego w skład masy upadłości” należy rozumieć jako „postępowanie rozpoznawcze”. Zgodnie z art. 15 Rozporządzenia wpływ postępowania upadłościowego na te postępowania podlega wyłącznie prawu państwa członkowskiego, w którym toczy się postępowanie. Prawo państwa, w którym toczy się dane postępowanie będzie więc decydowało o możliwości kontynuowania postępowania rozpoznawczego, ewentualnych modyfikacjach w zakresie stron postępowania czy też dochodzonego roszczenia⁷³. W literaturze podkreśla się przy tym, że prawa poszczególnych państw członkowskich różnią się między sobą co do regulacji skutków ogłoszenia upadłości dla toczących się postępowań⁷⁴.

3.2. Dopuszczalności wszczynania w innych państwach członkowskich nowych postępowań po ogłoszeniu upadłości

Regulacja art. 4 ust. 2f Rozporządzenie, która spod zakresu działania prawa państwa wszczęcia postępowania wyłącza jedynie postępowania toczące się w chwili ogłoszenia upadłości oznacza, że do oceny dopuszczalności wszczęcia za granicą postępowania rozpoznawczego, zabezpieczającego lub egzekucyjnego dotyczącego

⁷² Por. G. Moss, I. F. Fletcher, S. Isaacs, *The EC Regulation on Insolvency Proceedings, A Commentary and Annotated Guide*, New York, 2002, s. 65, którzy wskazują, że art. 4 ust. 2 f dotyczy egzekucji, zajęcia majątku, konfiskaty, przepadku mienia.

⁷³ *Vigros-Schmit Report on the Convention on Insolvency Proceedings* [w:] G. Moss, I. F. Fletcher, S. Isaacs, *The EC Regulation on Insolvency Proceedings...*, Appendix 1, s. 295.

⁷⁴ G. Moss, I. F. Fletcher, S. Isaacs, *The EC Regulation on Insolvency Proceedings...*, s. 65.

masy upadłości należy stosować prawo państwa wszczęcia postępowania upadłościowego. Stanowisko takie zajął również Europejski Trybunał Sprawiedliwości w wyroku z dnia 17 marca 2005r⁷⁵. stwierdzając, że skarga wniesiona przez Komisję do sądu wspólnotowego przeciwko przedsiębiorstwom, w stosunku do których zostało wszczęte postępowanie upadłościowe w państwie członkowskim jest niedopuszczalna, na podstawie art. 4 ust. 2f, który w stanie faktycznym rozpoznawanej sprawy odsyłał do stosowania przepisów prawa niemieckiego i austriackiego. Zarówno w prawie niemieckim (art. 87, 174 i n. InsO⁷⁶) jak i austriackim (art. 6 ust. 1 KO⁷⁷) wszczynanie lub kontynuowanie po ogłoszeniu upadłości postępowań sądowych mających na celu dochodzenia praw lub dóbr wchodzących w skład masy upadłości jest niedopuszczalne. W uzasadnieniu tego orzeczenia ETS zwrócił również uwagę, że z regulacji proceduralnych większości państw członkowskich dotyczących poruszanej kwestii wynika, że wierzyciele nie są uprawnieni do sądowego dochodzenia w odrębnym postępowaniu swych roszczeń względem osoby, w stosunku do której zostało wszczęte postępowanie upadłościowe.

⁷⁵ Wyrok ETS z dnia 17.03.2005r., w sprawie Komisja Wspólnot Europejskich v. AMI Semiconductor BVBA i inni, C – 294/02, LEX nr 218895.

⁷⁶ *Insolvenzordnung* z dnia 18 października 1994r. (Bundesgesetzblatt – BGBL III 311-13, 1994, cz. I, s. 2866 i 2911).

⁷⁷ Konkursordnung z 10 grudnia 1914r., RGBI 337.

III. Upadłość konsumencka w Wielkiej Brytanii

1. Źródła prawa z zaznaczeniem odmienności dla Anglii, Walii, Szkocji i Irlandii Północnej

Głównymi źródłami angielskiego prawa upadłościowego są:

- **Insolvency Act z 1986 r.** (dalej jako IA) – główne źródło prawa upadłościowego w Wielkiej Brytanii, obowiązuje w Anglii i Walii, a także w Szkocji, wszedł w życie 29.12.1986 r.
- **Enterprise Act z 2002 r.** – duża nowelizacja IA, która weszła w życie 1.04.2004 r.
- **Insolvency Rules z 1986 r.** (dalej jako IR) – akt prawny o charakterze wykonawczym⁷⁸.

W angielskim prawie upadłościowym zastosowano podział dychotomiczny na niewypłacalność spółek/osób prawnych (ang. **companies/corporate insolvency**) oraz niewypłacalność osób fizycznych (ang. **individual insolvency**). Przy czym w przypadku spółek osobowych stosuje się przepisy o upadłości osób prawnych, natomiast do wspólników w takich spółkach, będących osobami fizycznymi (**partners**) stosuje się przepisy o niewypłacalności osób fizycznych. Podział ten znajduje odzwierciedlenie w systematyce IA.

Insolvency Act dzieli się na 19 części, tworzących 3 grupy:

- **Company Insolvency - Winding Up** (części 1-7),
- **Insolvency of Individuals - Bankruptcy** (części 8-11),

⁷⁸ Na temat struktury prawa upadłościowego w Wielkiej Brytanii zobacz szerzej L. Doyle, A. Keay, *Insolvency Legislation. Annotations and Commentary*, wyd. 5, 2016, s. 1-3.

- **Miscellaneous matters bearing on both company and individual insolvency, General interpretation, Final Provisions** (części 11-19).

Niektóre części dzielą się na Rozdziały. Wśród przepisów IA można odnaleźć zarówno regulacje prawno-materialne, jak i procesowe oraz ustrojowe.

IA, pomimo obowiązywania co do zasady na obszarze Anglii i Walii oraz Szkocji, wprowadza pewne odrębne rozwiązania dla obszaru Szkocji (przykładowo w przypadku upadłości spółek/osób prawnych zarejestrowanych w Anglii i Walii zarządca (**liquidator**) ma obowiązek przedłożyć wspólnikom oraz wierzycielom sprawozdanie o sytuacji spółki na koniec pierwszego oraz każdego kolejnego roku postępowania, natomiast w przypadku podmiotów zarejestrowanych w Szkocji, zarządca (**liquidator**) zwołuje walne zgromadzenie wspólników i zebranie wierzycieli pod koniec pierwszego i każdego kolejnego roku od rozpoczęcia postępowania).

Regulacje IA w zakresie niewypłacalności osób fizycznych nie znajdują zastosowania na obszarze Szkocji (art. 440 IA) oraz Irlandii Północnej (art. 441 IA).

W Szkocji postępowanie upadłościowe osób fizycznych prowadzone jest w oparciu o przepisy **Bankruptcy (Scotland) Act z 2016 r.** (dalej jako BA). Ustawa ta skonsolidowała przepisy **Bankruptcy (Scotland) Act z 1985 r. i 1993 r.** oraz **Bankruptcy and Debt Advice (Scotland) Act z 2014 r.**

W Irlandii Północnej postępowanie upadłościowe osób fizycznych prowadzone jest w oparciu o przepisy **Insolvency (Northern Ireland) Order z 1989 r.** (dalej jako IO).

2. Ogólne regulacje IA w zakresie postępowania upadłościowego dotyczącego konsumenta

2.1. Legitymacja

2.1.1. Legitymacja czynna

W przypadku niewypłacalności osoby fizycznej, zgodnie z art. 264 IA, wniosek o ogłoszenie upadłości (**bankruptcy petition**) może złożyć:

- a) wierzyciel lub wierzyciele dłużnika;
- b) dłużnik;
- c) tymczasowy zarządca (**temporary administrator**) ustanowiony zgodnie z art. 38 Rozporządzenia nr 1346/2000 w sprawie postępowania upadłościowego;
- d) zarządca (**liquidator**) ustanowiony w głównym postępowaniu upadłościowym otwartym na podstawie art. 3 ust. 1 Rozporządzenia nr 1346/2000 w sprawie postępowania upadłościowego;
- e) nadzorca układu (**supervisor**) oraz osoba związana z dłużnikiem dobrowolnym układem (**voluntary arrangement**) zatwierdzonym zgodnie z przepisami części VIII (**Individual Voluntary Arrangements**);
- f) jeżeli postępowanie upadłościowe ma mieć charakter sankcyjny, a przeciwko dłużnikowi wydano karny nakaz upadłościowy (**criminal bankruptcy order**), Oficjalny Wnioskodawca (**Official Petitioner**), będący urzędnikiem publicznym lub inna osoba upoważniona sędowo zgodnie z przepisami sekcji 39(3) ustawy z 1973 r. o kompetencjach sądów karnych (Powers of Criminal Courts Act 1973).

2.1.2. Legitymacja bierna

Zgodnie z art. 265(1) IA sąd wydaje orzeczenie, będące odpowiednikiem polskiego postanowienia o ogłoszeniu upadłości (**bankruptcy order**) w stosunku do osoby fizycznej, która:

- a) ma domicyl tj. stałe miejsce zamieszkania w Anglii lub Walii,
- b) przebywała w Anglii lub Walii w dniu złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości albo,
- c) była rezydentem (**ordinary resident**) lub miała miejsce zamieszkania (**place of residence**) w Anglii lub Walii w dowolnym okresie w ciągu poprzedzających złożenie wniosku trzech lat albo,
- d) prowadziła działalność gospodarczą w Anglii lub Walii w dowolnym okresie w ciągu poprzedzających złożenie wniosku trzech lat - jako przedsiębiorca jednoosobowy (**sole trader**) lub była współnikiem w spółce osobowej (**partnership**), lub działała jako pośrednik lub menadżer na rzecz osoby fizycznej, przedsiębiorcy jednoosobowego albo spółki osobowej.

2.2. Podstawy ogłoszenia upadłości

Na gruncie regulacji IA upadłość można ogłosić wyłącznie w stosunku do osoby fizycznej, która utraciła zdolność regulowania zobowiązań (**unable to pay his debts**)⁷⁹. W przypadku osób fizycznych istnieją dwa tryby ogłoszenia upadłości: upadłość dobrowolna oraz upadłość przymusowa.

W pierwszym przypadku wniosek o ogłoszenie upadłości (**debtor's bankruptcy petition**) składa sam dłużnik. Dłużnik do takiego wniosku musi dołączyć oświadczenie o stanie majątkowym (**statement of affairs**), które musi zawierać również informacje o wierzycielach i stanie zobowiązań dłużnika. W efekcie sąd może ogłosić upadłość (wydać **bankruptcy order**).

⁷⁹ Na temat podstaw ogłoszenia upadłości osoby fizycznej zobacz szerzej L. Doyle, A. Keay, *Insolvency Legislation...*, s. 458-465.

Zgodnie z treścią art. 273 IA sąd nie może ogłosić upadłości (**bankruptcy order**), jeżeli zobowiązania obciążające dłużnika nie przekraczają 20 000 funtów (**small bankruptcies level**), a łączna wartość aktywów dłużnika wynosi więcej niż 2000 funtów (**minimum amount**). W takim wypadku sąd musi powołać licencjonowanego doradcę (**insolvency practitioner**), który sporządzi raport określony w art. 274 IA, dotyczący stanu majątkowego dłużnika i tego, czy jest zdolny zawrzeć dobrowolny układ z wierzycielami (**Individual Voluntary Arrangement**).

W przypadku wniosku składanego przez wierzyciela (**creditor's bankruptcy petition**), osobę fizyczną uznaje się za niewypłacalną wyłącznie w dwóch przypadkach (art. 268 IA):

- gdy wnioskujący wierzyciel wezwał dłużnika do zapłaty albo zabezpieczenia wymagalnego długu na jego rzecz w przewidzianej prawem formie (**statutory demand**) co najmniej na trzy tygodnie przed złożeniem wniosku i wezwanie to nie zostało przez dłużnika zrealizowane, ani zakwestionowane zgodnie z przepisami, albo
- gdy egzekucja długu przysługującego przynajmniej jednemu z wnioskujących wierzycieli okazała się w całości lub w części bezskuteczna.

W myśl przywołanego wyżej przepisu, dłużnik jest zagrożony niewypłacalnością (**appears to have no reasonable prospect of being able to pay a debt**), jeśli wnioskujący wierzyciel wezwał dłużnika do wykazania, że istnieje realna szansa, iż dłużnik będzie w stanie spłacić dług, gdy stanie się już wymagalny, w przewidzianej prawem formie (**statutory demand**) co najmniej na trzy tygodnie przed złożeniem wniosku i wezwanie to nie zostało przez dłużnika zrealizowane, ani zakwestionowane zgodnie z przepisami.

2.3. Właściwość sądów

Właściwość sądów w Anglii jest zróżnicowana w zależności od tego, czy mamy do czynienia z upadłością osób fizycznych czy osób prawnych.

W przypadku upadłości osób fizycznych właściwe są następujące sądy:

- a) **High Courts** w sytuacji, gdy dłużnik:

- jest rezydentem lub prowadzi działalność gospodarczą w londyńskim dystrykcie insolwencyjnym,
 - nie jest rezydentem w Anglii lub Walii,
 - nie jest znane wnioskodawcy, w jakim kraju ma status rezydenta (miejsca zamieszkania) lub gdzie prowadzi działalność gospodarczą,
 - wniosek jest złożony przez organ rządowy na podstawie decyzji o bezskutecznej egzekucji lub **statutory demand** przewidujących, że w sytuacji gdy wniosek o ogłoszenie upadłości (**bankruptcy petition**) jest niezbędny, to będzie złożony do **High Court**.
- b) **County Courts** (sądy poszczególnych hrabstw) w pozostałych sytuacjach - wniosek składa się w miejscu, gdzie dłużnik przebywał lub prowadził działalność gospodarczą najdłużej w ciągu ostatnich 6 miesięcy, gdy są to miejsca różne, to bierze się pod uwagę miejsce prowadzenia działalności gospodarczej.

2.4. Rodzaje procedur i ich przebieg

W przypadku niewypłacalności osób fizycznych istnieją trzy tryby postępowania:

- a) postępowanie upadłościowe (**bankruptcy**), które ma charakter likwidacyjny i jest wskazane w załączniku B do Rozporządzenia nr 1346/2000 w sprawie postępowania upadłościowego;
- b) pozasądowe, fakultatywne postępowanie układowe, prowadzące do zawarcia układu pomiędzy wierzycielami a dłużnikiem (**individual voluntary arrangements, IVA**);
- c) pozasądowe, fakultatywne postępowanie o wydanie nakazu umorzenia długów (**debt relief order, DRO**).

2.4.1. Przebieg postępowania upadłościowego (Bankruptcy)

Czynności w postępowaniu prowadzonym po wydaniu orzeczenia o ogłoszeniu upadłości (**bankruptcy order**) prowadzone są przez uprawnionego urzędnika sądu upadłościowego (**official receiver**). W pierwszej kolejności spotka się on z dłużnikiem w celu przeprowadzenia szczegółowego wywiadu o jego sytuacji majątkowej oraz przyczynach powstania niewypłacalności. Następnie zawiadamia wierzycieli o ogłoszeniu upadłości, przekazując im raport o stanie majątku i zadłużenia upadłego. Decyduje również, czy konieczne jest zwołanie zgromadzenia wierzycieli (**creditors' meeting**), które podejmuje decyzję w sprawie powołania licencjonowanego doradcy (**insolvency practitioner**) do pełnienia funkcji syndyka (**trustee**). Jeśli do pełnienia funkcji syndyka (**trustee**) nie zostanie wyznaczony licencjonowany doradca (**insolvency practitioner**), to funkcję tę w toku postępowania sprawować będzie urzędnik sądu upadłościowego (**official receiver**).

W toku postępowania syndyk (**trustee**) sprzedaje należący do dłużnika majątek, za wyjątkiem przedmiotów urządzenia domowego oraz przedmiotów niezbędnych do wykonywania pracy zarobkowej.

Koszty postępowania upadłościowego pokrywa dłużnik. Jest to stała opłata w kwocie 680 funtów.

2.4.2. Przebieg postępowania układowego (IVA)

W postępowaniu układowym można wyróżnić następujące etapy:

- a) dłużnik musi uzyskać zgodę licencjonowanego doradcy (**insolvency practitioner**), aby działał jako **nominee** (mianowany),
- b) dłużnik składa swoją propozycję układu na ręce **nominee**,
- c) dłużnik wnioskuje do sądu o wydanie tymczasowego postanowienia (**interim order**) w celu zapewnienia ochrony przed roszczeniami wierzycieli na czas rozpatrzenia propozycji układowej przez **nominee** - od momentu wydania takiego postanowienia we wszelkich sprawach toczących się z udziałem

dłużnika, sąd może dyskrejonalnie stwierdzić, czy wstrzymać procedurę, czy też kontynuować ją na zmodyfikowanych zasadach,

- d) **nominee** rozpatruje propozycję układową i zgłasza swoje uwagi,
- e) sąd rozważa propozycję układową wraz z uwagami **nominee** i postanawia, czy zgromadzenie wierzycieli (**creditor's meeting**) powinno zostać zwołane,
- f) w sytuacji zwołania zgromadzenia wierzycieli podejmuje ono decyzję co do przyjęcia, modyfikacji bądź odrzucenia układu,
- g) sąd wydaje postanowienie zatwierdzające układ (jeżeli zgromadzenie wierzycieli nie wniosło żadnych uwag),
- h) układ jest wprowadzony w życie przez licencjonowanego doradcę (**insolvency practitioner**), działającego od tej chwili jako nadzorca (**supervisor**).

2.4.3. Przebieg postępowania o wydanie nakazu umorzenia zobowiązań (DRO)

Odrębną procedurę stanowi tzw. małe bankructwo czyli procedura wydania nakazu umorzenia zobowiązań (**debt relief order, DRO**). Może się o niego ubiegać osoba fizyczna, która nie jest w stanie spłacić swoich długów, a jednocześnie nie stać jej na przeprowadzenie upadłości. DRO mogą zostać objęte wyłącznie długi „kwalifikowalne”. Nie podlegają umorzeniu finansowe kary sądowe i sądowe nakazy konfiskaty mienia, alimenty, pożyczki studenckie oraz długi w zakresie objętym zabezpieczeniem.

Możliwość skorzystania z tej procedury warunkują następujące kryteria:

- łącznie dług musi wynosić mniej niż 15 000 funtów;
- po uregulowaniu wszystkich niezbędnych należności, takich jak rachunki za mieszkanie, media czy jedzenie i inne niezbędne, dłużnikowi może pozostać nie więcej niż 50 funtów miesięcznie;
- dłużnik nie może posiadać majątku o wartości wyższej niż 300 funtów, przy czym pojazdy nie są objęte tym ograniczeniem i można je zatrzymać,

jeśli ich wartość jest niższa od 1000 funtów lub w przypadku, gdy pojazd jest dostosowany do potrzeb niepełnosprawności dłużnika.

Dłużnik nie może ubiegać się o DRO, jeżeli:

- ogłoszono wobec niego upadłość lub złożył wniosek o upadłość, chyba że sąd wyrazi na to zgodę;
- zawarł z wierzycielami układ w ramach IVA lub się o niego ubiega;
- wierzyciele złożyli wniosek o ogłoszenie jego upadłości, chyba że wierzyciele wyrażą na to zgodę;
- skorzystał z DRO w ciągu ostatnich sześciu lat.

Dłużnik może wnioskować o DRO wyłącznie za pośrednictwem uprawnionego specjalisty (**approved intermediary**), jakim jest licencjonowany doradca (**insolvency practitioner**). Doradca ten przygotowuje odpowiednią dokumentację i weryfikuje spełnienie przez wnioskodawcę wszystkich przesłanek. Przygotowanie wniosku objęte jest stałą opłatą w wysokości 90 funtów. Wniosek jest elektronicznie przesyłany do uprawnionego urzędnika sądu upadłościowego (**official receiver**). Po wydaniu DRO dłużnik przez okres 12 miesięcy nie musi regulować objętych nakazem zobowiązań. Po upływie tego okresu wszystkie jego kwalifikowalne zobowiązania podlegają automatycznemu umorzeniu (**discharge**). W procedurze DRO nie ustala się planu spłaty. Informacja o wydaniu DRO jest zamieszczana w Rejestrze Osób Niewypłacalnych i zostaje automatycznie usunięta po zakończeniu okresu DRO.

2.5. Status nadzorcy/zarządcy/syndyka

Na gruncie regulacji IA oraz pozostałych aktów angielskiego prawa upadłościowego podmioty uczestniczące w zarządzie masą upadłości należy rozpatrywać w dwóch aspektach - po pierwsze, w świetle ich generalnego statusu prawnego (**insolvency practitioner** oraz **official receiver**), jak i poprzez pryzmat funkcji, jakie mogą pełnić w ramach konkretnego postępowania (**nominee, supervisor, trustee, interim receiver, interim trustee, administrative receiver, administrator, liquidator** oraz **provisional liquidator**).

2.5.1. Licencjonowany doradca (insolvency practitioner)

Nadzorcą, zarządcą lub syndykiem może zostać jedynie licencjonowany doradca (**insolvency practitioner**), a więc podmiot prywatny wykonujący zawód licencjonowany. Jest on osobą fizyczną, mającą odpowiednie uprawnienia (licencję), wpisaną na listę prowadzoną przez Ministerstwo Handlu i Przemysłu (**Department of Trade and Industry**) lub innej organizacji przewidzianej prawem. Po rocznym kursie uzyskuje się prawo do zgłoszenia na taką listę, po wpisaniu na którą uzyskuje się licencję. Działanie jako licencjonowany doradca (**insolvency practitioner**) bez posiadania wymaganych przepisami uprawnień jest przestępstwem. Ponadto, każdy licencjonowany doradca (**insolvency practitioner**) musi "zapewnić bezpieczne wykonywanie swoich funkcji" tj. odpowiednie zabezpieczenie finansowe. W związku z tym nie może być upadłym, który nie spłacił długów, nie może również podlegać sankcjom z ustawy o dyskwalifikacji dyrektorów. Ponadto, nie może być uznany za chorego psychicznie. Licencjonowany doradca (**insolvency practitioner**) może pełnić każdą z 7 wymienionych powyżej funkcji. Działalność licencjonowanego doradcy (**insolvency practitioner**) jest regulowana głównie przez **Insolvency Act, Insolvency Rules** oraz akt wykonawczy **The Insolvency Practitioners Regulations 2005 r.**

Jeżeli chodzi o ocenę licencjonowanego doradcy (**insolvency practitioner**) przez pryzmat funkcji, jakie pełni, to należy zwrócić uwagę na pewną dwoistość tej instytucji. Licencjonowany doradca (**insolvency practitioner**) nie jest podmiotem niezależnym od sądu upadłościowego ze względu na to, że ustawa nadaje mu status urzędnika sądowego (**an officer of the court**). Licencjonowany doradca (**insolvency practitioner**) jest zatem podmiotem prywatnym, jednak w zależności od tego, jaką funkcję pełni w danym postępowaniu, jego niezależność może zostać ograniczona poprzez nadanie mu statusu urzędnika sądowego, co skutkuje jego podległością wobec sądu oraz możliwością kontrolowania jego poczynań przez sąd. Celem takiego rozwiązania jest zagwarantowanie, aby działał on w interesie wszystkich wierzycieli, a nie jedynie tego podmiotu, który go powołał.

2.5.2. Urzędnik sądu upadłościowego, official receiver

Uprawniony urzędnik sądu upadłościowego, **official receiver**, jest urzędnikiem państwowym (**civil servant**) powoływanym przez Ministra Handlu i Przemysłu (**Secretary of State**). Liczba takich urzędników jest zatwierdzana przez Ministra Skarbu. Stanowisko urzędnika sądu upadłościowego **official receiver** nie ma więc charakteru urzędu królewskiego (**Crown office**), lecz jest urzędem ustawowym (**statutory office**). Minister może zdecydować o przydzieleniu danego urzędnika (**official receiver**) do konkretnego sądu (**attach to a court**). Urzędnik sądu upadłościowego (**official receiver**) ma za zadanie pełnić odpowiednie czynności w toku postępowania do czasu powołania licencjonowanego doradcy (**insolvency practitioner**) w konkretnych fazach postępowania. Jego zadania sprowadzają się więc głównie do zwoływania pierwszego zgromadzenia wierzycieli i przewodniczenia mu, oraz do wykonywania funkcji syndyka (**trustee**) w sytuacji, gdy nie powołano jeszcze licencjonowanego doradcy (**insolvency practitioner**) – w bardzo prostych sprawach zdarza się, że urzędnik sądu upadłościowego (**official receiver**) pełni tę funkcję do samego końca postępowania. Należy podkreślić, że również w przypadku urzędnika sądu upadłościowego (**official receiver**) występuje dwoistość, bowiem zgodnie z art. 400 IA jest on zarówno urzędnikiem państwowym (**civil servant**) wyznaczonym przez Ministra Handlu i Przemysłu, jak i w ramach wykonywania powyższych funkcji w toku postępowania ma on także status urzędnika sądowego (**an officer of the court**), podlegającego kontroli sądu.

Zadaniem syndyka (**trustee**), zarówno powołanego do tej funkcji licencjonowanego doradcy (**insolvency practitioner**), jak i urzędnika sądu upadłościowego (**official receiver**), jest na mocy art. 305 IA objęcie majątku upadłego, spieniężenie go oraz podział uzyskanych środków. Syndyk (**trustee**) jest upoważniony do zarządu masą upadłości i w tym zakresie podejmuje czynności według własnego uznania, ale w ramach przepisów Rozdziału IV Części IX IA. Syndyk (**trustee**) nabywa uprawnienia do masy upadłości (**the bankrupt's estate shall vest in the trustee**) z mocy samego prawa z chwilą jego powołania (art. 306 IA). Syndyk przejmuje również wszelką dokumentację upadłego dotyczącą jego majątku oraz zobowiązań. Zarówno upadły, jak i osoby trzecie, będące w posiadaniu składników masy upadłości lub stosownej dokumentacji, mają obowiązek wydać je syndykowi.

Odmowa wykonania tego obowiązku stanowi obrazę sądu i podlega karze (art. 312 IA). Na wniosek syndyka sąd może stosować środki przymusu w celu umożliwienia mu objęcia masy upadłości oraz dokumentacji (art. 311 ust. 2 IA).

Załącznik nr 5 do IA szczegółowo określa zakres uprawnień syndyka. Ustawodawca przewiduje uprawnienie syndyka do prowadzenia działalności gospodarczej upadłego, jeśli jest to korzystne dla celów postępowania. Syndyk ma również uprawnienie do podejmowania wszelkich działań, w tym wszczynania stosownych postępowań związanych ze składnikami masy upadłości. Ma on również prawo zawarcia ugody z podmiotami zobowiązanymi wobec upadłego.

W związku z wykonywaniem wszelkich uprawnień przysługujących syndykowi, może on we własnym imieniu:

1. objąć w posiadanie składniki majątku,
2. zawierać stosowne umowy,
3. pozywać i być pozywanym,
4. zaciągać zobowiązania,
5. zatrudnić pośrednika,
6. udzielać wszelkich pełnomocnictw.

Nie jest to katalog zamknięty, ustawodawca wskazuje bowiem w dalszej części przepisu, że syndyk może dokonywać wszelkich innych czynności, które są konieczne lub wskazane do celów lub w związku z wykonywaniem uprawnień syndyka.

Za przebieg procedur insolwencyjnych odpowiada w Anglii i Walii Ministerstwo Handlu i Przemysłu, a formalnym zwierzchnikiem kontrolującym działania licencjonowanych doradców (**insolvency practitioners**) i urzędników sądu upadłościowego (**official receivers**) jest tzw. Generalny Inspektor (**Inspector General**).

2.6. Skutki prawne ogłoszenia upadłości (bankruptcy order)

Główne skutki wydania przez sąd orzeczenia w przedmiocie ogłoszenia upadłości (**bankruptcy order**) obejmują następujące kwestie:

- a) powstanie masy upadłościowej (**bankruptcy estate**),
- b) rozporządzenia dłużnika zubożające masę upadłości dokonane po dniu złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości są nieważne z mocy prawa (chyba że sąd wyraził na to zgodę lub zatwierdził takie rozporządzenie),
- c) możliwość wstrzymania wszelkich postępowań toczących się przeciwko dłużnikowi lub masie upadłości,
- d) zakaz wszczynania postępowań egzekucyjnych,
- e) możliwość dokonania przez sąd upadłościowy (**every court having jurisdiction**) rewizji, uchylenia bądź zmiany wcześniej wydanej przez niego decyzji,
- f) objęcie zarządu masą upadłości przez urzędnika sądu upadłościowego (**official receiver**), a następnie przez licencjonowanego doradcę (**insolvency practitioner**), jeśli zostanie powołany.

2.6.1. Masa upadłości

W przypadku upadłości osób fizycznych w skład masy upadłości (**bankrupt's estate**) nie wchodzi rzeczy osobiste dłużnika: ubrania, meble, podstawowy sprzęt AGD, ale również RTV np. telewizor, wieża hifi, system kina domowego czy laptop, a także narzędzia do pracy oraz pojazd (jednak tylko jeśli jest mu niezbędny do pracy, przy czym w przypadku samochodu luksusowego wymienia się go na podstawowy model - ta zasada dotyczy zresztą wszystkich zbytkownych przedmiotów). Na gruncie angielskiego prawa przedmioty te traktowane są jako sprzęt niezbędny do codziennego życia i jako taki nie może być zajęty przez syndyka. Do masy upadłości nie wchodzi również składniki majątku powierzone upadłemu przez osoby trzecie. Pojęcie masy upadłości zostało zdefiniowane w art. 283 IA.

Jeżeli chodzi o dom dłużnika, to jego udział przechodzi na syndyka (**trustee**). Na ogół jednak dłużnik jest współwłaścicielem domu wraz z żoną, co utrudnia jego sprzedaż. Wówczas syndyk (**trustee**) potrzebuje zgody sądu, aby móc dokonać sprzedaży udziałów dłużnika w budynku.

Ponadto, **trustee/liquidator** może zdecydować o wyłączeniu niektórych składników majątkowych jako zubożających masę upadłościową (**disclaim of the onerous property**).

2.6.2. Postępowania procesowe

Przewidziana w art. 285 IA możliwość wstrzymania wszelkich postępowań toczących się przeciwko dłużnikowi lub masie upadłości to dyskrecjonalne uprawnienie, z którego może skorzystać sąd upadłościowy bądź sąd prowadzący daną sprawę z udziałem dłużnika. Przywołany przepis wprowadza również zakaz podejmowania przez niezabezpieczonych wierzycieli wszelkich działań prawnych wobec dłużnika od chwili ogłoszenia upadłości bez zgody sądu. Po uzyskaniu zgody, muszą przedstawić swoje roszczenia syndykowi (**trustee**).

Należy jednak pamiętać, że zabezpieczeni wierzyciele (**secured creditors**) mający np. hipotekę na nieruchomości dłużnika, mają prawo dochodzić swoich zabezpieczonych roszczeń z pominięciem przedstawionych powyżej zasad.

2.6.3. Postępowania egzekucyjne

Zgodnie z art. 346 IA wierzyciel może zachować korzyści płynące z egzekucji lub wszelkie kwoty wpłacone w celu jej uniknięcia tylko w sytuacji, gdy egzekucja została zakończona lub kwoty zostały wypłacone przed ogłoszeniem upadłości. W przeciwnym wypadku wszelkie kwoty uzyskane w toku egzekucji oraz zajęte ruchomości komornik jest obowiązany przekazać urzędnikowi sądu upadłościowego (**official receiver**) lub syndykowi (**trustee**), jeśli został powołany. Przy czym koszty egzekucji mają pierwszeństwo zaspokojenia z przekazanych przez komornika środków.

Jeśli w toku egzekucji komornik uzyska kwotę w wysokości 1000 funtów lub wyższą, musi zachować środki uzyskane ze sprzedaży na okres 14 dni. Jeśli w tym terminie zostanie powiadomiony o wniosku o ogłoszenie upadłości, musi przekazać te środki syndykowi (**trustee**). Jednocześnie osoba trzecia, która nabyła rzecz w toku

egzekucji od komornika (**bailiff, enforcement officer**) będzie mieć skuteczny tytuł prawny do tej rzeczy, pod warunkiem, że każdy działał w dobrej wierze. Taka sprzedaż nie może być kwestionowana przez syndyka (**trustee**).

2.6.4. Pozostałe skutki upadłości

Jeżeli chodzi o skutki dotyczące bezpośrednio upadłego, to gdy jest on przedsiębiorcą indywidualnym, może kontynuować działalność. W przypadku wspólnika spółki osobowej (**partnership**), ulega ona automatycznemu rozwiązaniu, chyba że umowa spółki stanowi inaczej (wówczas jego udział zostaje sprzedany). Upadły będący dyrektorem spółki automatycznie traci swoją funkcję. Ponadto osoba taka nie może wykonywać następujących funkcji czy zawodów: sędziego pokoju (**justice of the peace**), licencjonowanego doradcy (**insolvency practitioner**), adwokata (**solicitor, barrister**), członka parlamentu (**Member of Parliament**), członka władz lokalnych (**member of a local authority**).

2.7. Pozycja wierzycieli w toku postępowania

W angielskim postępowaniu upadłościowym wierzyciele działają poprzez zgromadzenie wierzycieli (**creditors' meeting**) oraz komitet wierzycieli (**creditors' committee**). W **individual voluntary arrangements** występują fakultatywnie. Jeżeli sąd tak postanowi, to oceniają projekt układu (**voluntary arrangement**) sporządzony przez dłużnika, do którego uwagi może zgłosić także **nominee**.

W postępowaniu po ogłoszeniu upadłości (zarówno w przypadku osób fizycznych, jak i osób prawnych) występuje zgromadzenie wierzycieli, zwoływane przez urzędnika sądu upadłościowego (**official receiver**), który przewodniczy jego pierwszym obradom. Na dalszym etapie postępowania funkcję tę pełni syndyk (**trustee**). Urzędnik sądu upadłościowego (**official receiver**) jest zobligowany do zwołania zgromadzenia w sytuacji, gdy zażąda tego grupa wierzycieli reprezentująca 25% ogółu wierzytelności. **Może on również nałożyć na dłużnika obowiązek obecności na zgromadzeniu. Zgromadzenie ma quorum w przypadku obecności co najmniej jednego wierzyciela (lub jego należycie umocowanego**

pełnomocnika). Prawo do głosu na zgromadzeniu mają tylko ci wierzyciele, którzy skutecznie zgłosili swoją wierzytelność (**proof of debt**). Na pierwszym zgromadzeniu powinien zostać powołany syndyk (**trustee**) oraz ustalone jego wynagrodzenie. Powołany powinien zostać również komitet wierzycieli. W skład komitetu, liczącego od 3 do 5 członków, mogą wejść jedynie wierzyciele niezabezpieczeni (niebędący tzw. **secured creditors**, czyli mający zabezpieczenie np. w postaci hipoteki), którzy skutecznie zgłosili swoją wierzytelność. Komitet pełni funkcję nadzorczą w stosunku do osoby syndyka (**trustee**), a ponadto przejmuje od zgromadzenia prawo do ustalania jego wynagrodzenia.

Głównym zadaniem **trustee** jest spieniężenie majątku dłużnika i spłacenie wierzycieli. W najlepszej sytuacji są wierzyciele mający zabezpieczenie rzeczowe (**secured creditors**) na konkretnych przedmiotach wchodzących w skład majątku dłużnika (zbiorczo nazywane **charges** - mogą to być np. **mortgage, pledge, lien**). Taki dłużnik zaspokaja się bezpośrednio z danego przedmiotu, a gdy nie wystarczy to na spłatę całego zobowiązania, uzyskuje status pozostałych, niezabezpieczonych wierzycieli (**unsecured creditors**), w celu zaspokojenia pozostałej części wierzytelności. Wierzyciele niezabezpieczeni (**unsecured creditors**) partycypują proporcjonalnie w podzielonej sumie. Przepisy IA przewidują jednak odpowiednią kolejność zaspokajania wierzytelności (uprzywilejowane są np.: koszty przeprowadzenia upadłości, podatek dochodowy, wynagrodzenia pracownicze).

2.8. Zgłoszenie wierzytelności (proof of debt)

UrządNIK sądu upadłościowego (**official receiver**) ma obowiązek zawiadomienia wierzycieli o ogłoszeniu upadłości. Wraz z zawiadomieniem przekazuje im raport o stanie majątku i zadłużenia upadłego oraz wezwanie do zgłoszenia wierzytelności (**proof of debt**) wraz z formularzem zgłoszenia (**proof of debt form**). Formularz może być przesłany również wraz z zawiadomieniem o zgromadzeniu wierzycieli (**meeting of creditors**), jeśli jest ono zwoływane. Sąd upadłościowy może również zarządzić przesłanie formularzy zgłoszeń do wierzycieli w inny sposób oraz w określonym przez siebie czasie.

Szczegółową procedurę zgłaszania wierzytelności określa Rozdział 8 Insolvency Rules (IR). Zgłoszenia wierzytelności dokonuje się na formularzu (**proof of debt form**), który należy przesłać do syndyka (**trustee**). Zgłoszenie wierzytelności musi być podpisane przez wierzyciela lub upoważnioną przez niego osobę. Określone przepisami angielskie instytucje publiczne nie muszą dokonywać zgłoszenia na formularzu, o ile takie zgłoszenie będzie zawierać wszystkie elementy przewidziane w formularzu. Formularz zgłoszenia zawiera się na jednej stronie i wymaga podania podstawowych informacji o wierzycielu i roszczeniu:

- nazwisko i adres wierzyciela;
- łączna kwota roszczenia na dzień ogłoszenia upadłości;
- określenie, czy zgłoszona kwota zawiera nieskapitalizowane odsetki;
- określenie, czy zgłoszona kwota zawiera podatek VAT;
- określenie, czy całość lub część zgłoszonej kwoty zalicza się do kategorii wierzytelności uprzywilejowanych na mocy art. 386 IA lub Załącznika nr 6 do IA;
- informacje dotyczące sposobu i czasu powstania wierzytelności;
- informacje o zabezpieczeniu, wraz z datą jego ustanowienia oraz określeniem wartości przedmiotu zabezpieczenia.

W ogłoszeniu wierzytelności należy również wskazać wszelkie dokumenty stanowiące potwierdzenie roszczenia wierzyciela. Nie ma jednak konieczności ich załączania na etapie zgłaszania wierzytelności. Syndyk (**trustee**) może następnie zażądać wszelkich dokumentów lub dowodów na poparcie twierdzeń wierzyciela, według własnego uznania. Uprawnienie to przysługuje również urzędnikowi sądu upadłościowego (**official receiver**), jeśli pełni on funkcję syndyka. Syndykowi przysługuje również, według jego uznania, uprawnienie zażądania od wierzyciela złożenia oświadczenia w zakresie zgłoszonej wierzytelności (**affidavit of debt**). Oświadczenie należy złożyć przed urzędnikiem sądu upadłościowego lub jego zastępcą (**an official receiver or a deputy official receiver**) albo przed funkcjonariuszem upoważnionym do tego celu. Koszty zgłoszenia wierzytelności ponosi wierzyciel we własnym zakresie.

Po wyznaczeniu syndyka w danym postępowaniu, urzędnik sądu upadłościowego jest obowiązany przekazać mu wszelkie zgłoszenia wierzytelności, jakie dotychczas

otrzymał. Syndyk ma obowiązek udostępnić do wglądu znajdujące się w jego posiadaniu zgłoszenia wierzytelności zarówno upadłemu, jak i każdemu wierzycielowi, który zgłosił wierzytelność do postępowania i nie została ona zakwestionowana przez syndyka.

Syndyk dokonuje również oszacowania wartości zobowiązania warunkowego, jeśli nie jest możliwe w danym momencie precyzyjne określenie jego wysokości. Syndyk może uwzględnić zgłoszoną wierzytelność w całości lub w części, albo odmówić jej uznania. W przypadku odmowy uznania całości lub części zgłoszonej wierzytelności, syndyk ma obowiązek przestać wierzycielowi pisemne uzasadnienie swojego stanowiska.

Jeżeli wierzyciel kwestionuje decyzję syndyka w zakresie zgłoszonej przez siebie wierzytelności (w tym również w odniesieniu do uprzywilejowania zgłoszonej wierzytelności), może zaskarżyć taką decyzję do sądu upadłościowego. Termin do zaskarżenia decyzji syndyka wynosi 21 dni od chwili otrzymania przez wierzyciela pisemnego uzasadnienia stanowiska syndyka. Prawo zaskarżenia decyzji syndyka przysługuje również upadłemu oraz każdemu innemu wierzycielowi – zarówno co do uznania, jak i odmowy uznania całości lub części wierzytelności zgłoszonej przez inny podmiot. Termin do wniesienia środka zaskarżenia wynosi 21 dni i biegnie od chwili powzięcia wiadomości o decyzji syndyka. Sąd wyznaczy termin posiedzenia w celu wysłuchania skarżącego, zawiadamiając o tym terminie również syndyka oraz wierzyciela, który zgłosił kwestionowaną wierzytelność. Po otrzymaniu zawiadomienia sądu o terminie posiedzenia, syndyk jest obowiązany przedłożyć sądowi stosowne dowody potwierdzające jego stanowisko wraz z kopią uzasadnienia przesłanego wierzycielowi (6.105 IR).

Dopuszczalne jest zawarcie porozumienia pomiędzy wierzycielem a syndykiem odnośnie zmiany zgłoszenia wierzytelności w zakresie żądanej kwoty wierzytelności (6.106 IR).

Sąd upadłościowy może również odmówić uznania w całości lub w części zgłoszonej wierzytelności (**expunge a proof of debt or reduce the amount claimed**):

- a) na wniosek syndyka, który oświadczy, iż błędnie dokonał uznania wierzytelności;

b) na wniosek wierzyciela, jeśli syndyk odmówi zajęcia stanowiska.

Przepis nie określa terminu do złożenia takiego wniosku. W razie jego wniesienia sąd wyznaczy termin posiedzenia, o którym zawiadomi, poza wnioskodawcą, również syndyka oraz wierzyciela, który zgłosił kwestionowaną wierzytelność (6.107 IR).

Ani urzędnik sądu upadłościowego (**official receiver**), ani syndyk (**trustee**), nie odpowiadają co do zasady za koszty postępowania w przedmiocie ustalenia wierzytelności poniesione przez wierzyciela. Sąd ma jednak możliwość podjęcia odmiennej decyzji w tym zakresie.

Wierzytelność zabezpieczona jest traktowana jak niezabezpieczona w zakresie, w jakim nie znajduje pokrycia w przedmiocie zabezpieczenia. W przypadku wierzytelności określonej w walucie innej niż funt, należy dokonać jej przeliczenia na funty po oficjalnym kursie wymiany na dzień ogłoszenia upadłości. Oficjalny kurs wymiany jest średnim kursem rynkowym w Banku Anglii. W przypadku braku takiego oficjalnego kursu, o kursie przeliczenia waluty wierzytelności na funty decyduje sąd. W przypadku czynszu i innych należności o charakterze okresowym, wierzyciel może zgłosić wszystkie wierzytelności, które stały się wymagalne do dnia ogłoszenia upadłości. Co do zasady odsetki przysługują za okres do dnia ogłoszenia upadłości. Zgłoszeniu podlegają również wierzytelności, które nie były wymagalne na dzień ogłoszenia upadłości.

2.9. Skutki prawne umorzenia zobowiązań (effect of discharge)

Zwolnienie upadłego z długów (**discharge**) kończy postępowanie upadłościowe osoby fizycznej (art. 278 IA). W wyniku nowelizacji wprowadzonej przez Enterprise Act z 2002 r. umorzenie długów dochodzi do skutku automatycznie, poprzez upływ czasu, co do zasady po upływie 12 miesięcy od ogłoszenia upadłości. Na wniosek urzędnika sądu upadłościowego (**official receiver**) lub syndyka (**trustee**) sąd może określić, że zwolnienie upadłego z długów (**discharge**) nastąpi po upływie określonego przez sąd okresu lub po spełnieniu określonych przez sąd warunków. Jednak sąd może podjąć taką decyzję jedynie w sytuacji, gdy upadły nie wywiązuje się z obowiązków wynikających z ustawy (art. 279 IA).

W przypadku postępowania upadłościowego prowadzonego w oparciu o karny nakaz upadłościowy (**criminal bankruptcy order**), zgodnie z treścią art. 280 IA, o umorzeniu zobowiązań dłużnika orzeka sąd upadłościowy na wniosek dłużnika, złożony w każdym czasie po upływie pięciu lat od ogłoszenia upadłości. Sąd upadłościowy może:

- oddalić taki wniosek,
- umorzyć całość zobowiązań (podlegających umorzeniu) bezwarunkowo,
- umorzyć zobowiązania z zastrzeżeniem warunków w odniesieniu do wszelkich dochodów, które dłużnik może w przyszłości uzyskać, lub w odniesieniu do praw nabytych przez niego już po umorzeniu.

3. Postępowanie upadłościowe osób fizycznych w Szkocji

Procedura sekwestracji

Wniosek o wszczęcie procedury sekwestracji majątku osoby fizycznej (procedura będąca odpowiednikiem postępowania upadłościowego), mającej główny ośrodek podstawowej działalności (COMI) na terenie Szkocji może zostać złożony przez dłużnika oraz podmioty określone w art. 2 BA. Dłużnik składa wniosek do szkockiej agencji rządowej (**The Accountant in Bankruptcy**, dalej **AiB**) odpowiedzialnej za zarządzanie procesem osobistego bankructwa i upadłości korporacyjnych, wdrażanie, monitorowanie i przegląd polityki rządu w tym zakresie. Pozostałe podmioty wnoszą o wszczęcie procedury sekwestracji niewypłacalnego dłużnika do sędziego (**sheriff**), działającego w ramach **sheriff courts**.

Wpływ wszczęcia sekwestracji na postępowania

Na mocy art. 24 BA, na skutek wszczęcia procedury sekwestracji:

- a) wszelkie zajęcia lub zastosowane tymczasowe środki zabezpieczenia składników majątku dłużnika, w tym również środków pieniężnych, dokonane w ciągu 60 dni przed wszczęciem procedury lub już po jej wszczęciu są bezskuteczne,
- b) zarząd zajęтыми składnikami majątku obejmuje syndyk,

- c) środki pieniężne uzyskane ze zbycia zajętych we wskazanym okresie składników majątku należy wydać syndykowi, po zaspokojeniu kosztów egzekucji

Zarząd majątkiem dłużnika

Czynności w postępowaniu dokonuje syndyk (**trustee**) pod nadzorem sędziego (**sheriff**). Syndyk (**trustee**) ma za zadanie objąć majątek dłużnika, spieniężyć go, a następnie dokonać podziału uzyskanych środków pomiędzy uznanych w toku postępowania wierzycieli. Po wyznaczeniu syndyka dłużnik jest obowiązany przedstawić mu oświadczenie, zawierające zestawienie swoich aktywów i pasywów (**statement of assets and liabilities**). Niedochowanie tego obowiązku stanowi wykroczenie zagrożone karą grzywny, pozbawienia wolności do 3 miesięcy lub karą łączną (art. 41 BA).

Syndyk nabywa uprawnienia do majątku dłużnika (**the whole estate of the debtor vests for the benefit of the creditors in the trustee in the sequestration, by virtue of the trustee's appointment, as at the date of sequestration**) z mocy samego prawa z chwilą jego powołania (art. 78 BA). Jeśli do skutecznego nabycia własności rzeczy ruchomej przez dłużnika konieczne jest przeniesienie na niego posiadania lub poświadczenie przydziału, to przyjmuje się, że z dniem wszczęcia sekwestracji warunki takie zostały spełnione na rzecz syndyka. Podmiot roszący sobie prawa do składników majątku objętych przez syndyka (**trustee**) może wystąpić z wnioskiem do sędziego (**sheriff**) o wyłączenie takiej rzeczy lub prawa spod zarządu syndyka.

Jako całość majątku dłużnika art. 79 BA definiuje:

- a) wszelkie dochody lub składniki majątku, do których dłużnikowi przysługiwało uprawnienie w dniu otwarcia sekwestracji;
- b) wszelkie składniki majątku, które nie zostały ostatecznie przeniesione na inny podmiot bezpośrednio z majątku dłużnika;
- c) wszelkie składniki majątku, co do których dłużnikowi przysługiwało prawo dochodzenia swoich roszczeń w stosownych postępowaniach.

Osoba będąca w posiadaniu takiego składnika majątku, jest obowiązana do jego wydania syndykowi (art. 86 BA). Jednocześnie na mocy art. 85 BA wszelkie

przychody, niezależnie od ich charakteru, inne niż dochód z tytułu majątku powierzonego syndykowi (**trustee**), uzyskane przez dłużnika po otwarciu sekwestracji, przysługują dłużnikowi.

Dłużnik ma obowiązek niezwłocznie powiadomić syndyka o wszelkich aktywach nabytych przez niego lub jakiegokolwiek innej istotnej zmianie w jego sytuacji finansowej. Niedopełnienie tego obowiązku przez dłużnika stanowi przestępstwo i podlega karze grzywny lub pozbawienia wolności (art. 87 BA). Co do zasady czynności dłużnika rozporządzające majątkiem objętym przez syndyka są nieważne, jeśli syndyk tego zażąda (art. 87 ust. 4 BA).

Do masy upadłości nie wchodzi na mocy art. 88 BA:

- a) wszelkie składniki majątku znajdujące się poza domem mieszkalnym, których objęcie zarządem przez syndyka byłoby nieuzasadnione na mocy odrębnych przepisów;
- b) wszelkie składniki majątku znajdujące się w miejscu zamieszkania dłużnika, które nie stanowią istotnych aktywów pod kątem możliwości zaspokojenia wierzycieli;
- c) wszelkie składniki majątku, które zostały jedynie powierzone dłużnikowi przez inny podmiot.

Ustalenie wierzytelności

Syndyk zawiadamia wszystkich znanych wierzycieli o zamiarze zwołania, bądź też nie, zgromadzenia wierzycieli (**statutory meeting**). Wraz z zawiadomieniem wierzyciele otrzymują sprawozdanie syndyka o sytuacji majątkowej i zobowiązaniach dłużnika, a także wezwanie do zgłaszania wierzytelności (art. 44 BA).

Wierzyciele dokonują zgłoszenia wierzytelności syndykowi. Procedura zgłoszenia i ustalenia wierzytelności unormowana jest w art. 46 BA oraz w Rozdziale 10 (art. 122 – 136) BA. Zgodnie z art. 46 BA zgłoszenia wierzytelności dla celów uczestnictwa w zgromadzeniu wierzycieli dokonuje się na formularzu, do którego należy załączyć dokumenty potwierdzające wierzytelność. Jeśli wierzyciel nie ma siedziby, ani miejsca działalności w Wielkiej Brytanii, syndyk może zezwolić takiemu wierzycielowi na dokonanie zgłoszenia wierzytelności w formie zwykłego pisma (**an informal claim in writing**), zamiast formularza. W takim wypadku wierzyciel

może również określić kwotę wierzytelności w walucie obcej tj. innej niż funt. Analogiczna regulacja została zawarta w art. 122 BA z tym zastrzeżeniem, że wierzyciel dokonuje zgłoszenia dla celów udziału w zgromadzeniu wierzycieli oraz otrzymania dywidendy upadłościowej. Jednak wierzyciel, który dokonał już zgłoszenia w trybie art. 46 BA nie musi zgłaszać się ponownie. Zgłoszenia wierzytelności należy dokonać w terminie 120 dni od otrzymania zawiadomienia od syndyka (art. 122 BA). Syndyk sporządza listę wierzytelności, dokonując uznania w całości lub w części zgłoszonych wierzytelności lub też odmawiając ich uznania. Następnie lista doręczana jest dłużnikowi oraz każdemu z wierzycieli. W razie odmowy uznania wierzytelności, syndyk obowiązany jest przedstawić uzasadnienie swojego stanowiska (art. 126 BA). Dłużnikowi oraz każdemu z wierzycieli przysługuje prawo zaskarżenia decyzji syndyka do AiB zarówno w zakresie uznania, jak i odmowy uznania w całości lub w części jakiegokolwiek wierzytelności w terminie 14 dni od otrzymania listy wierzytelności. Z tym jednak zastrzeżeniem, że dłużnik może zaskarżyć decyzję syndyka tylko i wyłącznie w wypadku, gdy wykaże przed sędzią swój interes finansowy w wydaniu rozstrzygnięcia. AiB podtrzymuje, prostuje lub uchyla decyzję syndyka. Jeśli dłużnik lub wierzyciel kwestionują decyzję AiB w zakresie uznania wierzytelności, mają prawo do wniesienia środka zaskarżenia do sędziego (**sheriff**) w terminie 14 dni od wydania rozstrzygnięcia przez AiB.

Umorzenie długów (discharge)

Zwolnienie upadłego z długów (**discharge**) kończy postępowanie upadłościowe osoby fizycznej (art. 54 BA). Umorzenie długów dochodzi do skutku automatycznie, poprzez upływ czasu, co do zasady po upływie 12 miesięcy od wszczęcia procedury sekwestracji. Na wniosek syndyka (**trustee**) lub wierzyciela sędziego (**sheriff**) może określić, że zwolnienie upadłego z długów (**discharge**) nastąpi po upływie określonego okresu, nie dłuższego jednak niż dwa lata. Dłużnik może następnie zwrócić się do AiB o wydanie certyfikatu potwierdzającego umorzenie zobowiązań. Umorzeniu nie podlegają zobowiązania o charakterze alimentacyjnym, zobowiązania do zapłaty orzeczonych przez sąd kar grzywny oraz innych środków karnych o charakterze finansowym, jak również zobowiązania do naprawienia szkody wynikającej z przestępstwa lub wykroczenia.

4. Postępowanie upadłościowe osób fizycznych w Irlandii Północnej

Tryby postępowania

W ramach IO irlandzki ustawodawca przewidział, podobnie jak w prawie angielskim, następujące tryby postępowania:

- a) postępowanie upadłościowe (**bankruptcy**);
- b) pozasądowe, fakultatywne postępowanie układowe, prowadzące do zawarcia układu pomiędzy wierzycielami a dłużnikiem (**individual voluntary arrangements, IVA**);
- c) pozasądowe, fakultatywne postępowanie o wydanie nakazu umorzenia długów (**debt relief order, DRO**).

Wniosek o ogłoszenie upadłości

Wniosek o ogłoszenie upadłości osoby fizycznej, która nie jest zdolna do regulowania zobowiązań (**inability to pay**) może zostać złożony do sądu przez samego dłużnika, każdego z jego wierzycieli indywidualnie lub łącznie oraz inne podmioty określone w art. 238 IO.

Zgodnie z art. 239 IO sąd wydaje orzeczenie, będące odpowiednikiem polskiego postanowienia o ogłoszeniu upadłości (**bankruptcy order**), w stosunku do osoby fizycznej, która:

- a) ma domicyl tj. stałe miejsce zamieszkania w Irlandii Północnej,
- b) przebywała w Irlandii Północnej w dniu złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości albo,
- c) była rezydentem (**ordinary resident**) lub miała miejsce zamieszkania (**place of residence**) w Irlandii Północnej w dowolnym okresie w ciągu poprzedzających złożenie wniosku trzech lat albo,
- d) prowadziła działalność gospodarczą w Irlandii Północnej w dowolnym okresie w ciągu poprzedzających złożenie wniosku trzech lat - jako przedsiębiorca jednoosobowy (**sole trader**) lub była współnikiem w spółce osobowej

(**partnership**), lub działała jako pośrednik lub menadżer na rzecz osoby fizycznej, przedsiębiorcy jednoosobowego albo spółki osobowej.

Wpływ ogłoszenia upadłości na postępowania

Zgodnie z art. 258 IO już od chwili złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości, a także po jej ogłoszeniu, sąd (**High Court**) może zawiesić każde postępowanie, wykonanie orzeczenia lub inne procedury prawne (**may stay any action, proceedings, execution or other legal proces**) przeciwko mieniu lub osobie dłużnika/upadłego. Na mocy ustępu drugiego przywołanego przepisu każdy sąd, przed którym toczy się postępowanie przeciwko dłużnikowi/upadłemu może albo zawiesić toczące się postępowanie, albo postanowić o jego kontynuowaniu na warunkach, jakie uzna za stosowne.

Po ogłoszeniu upadłości żaden z wierzycieli osobistych dłużnika nie może wszcząć postępowania skierowanego do składników masy upadłości, chyba że uzyska zezwolenie sądu (**High Court**), który określi warunki takiego postępowania (art. 258 ust. 3 IO). Ogłoszenie upadłości osoby fizycznej nie ma wpływu na realizację prawa do zajęcia składnika masy upadłości (**any right of distress against property comprised in a bankrupt's estate**) oraz na uprawnienia wierzyciela rzeczowego do realizacji zabezpieczenia (art. 258 ust. 4 i 5 IO).

W irlandzkim prawie upadłościowym osób fizycznych brak normy analogicznej do przepisu art. 346 IA, regulującego wpływ upadłości na postępowania egzekucyjne. Art. 258 IO w sposób wyczerpujący reguluje kwestię wszelkich postępowań prowadzonych przeciwko upadłemu oraz skierowanych do składników masy upadłości.

Zarząd majątkiem dłużnika

Czynności w postępowaniu dokonuje syndyk (**trustee**). Zgodnie z art. 278 IO syndyk (**trustee**) ma za zadanie objąć majątek dłużnika, spieniężyć go, a następnie dokonać podziału uzyskanych środków pomiędzy uznanych w toku postępowania wierzycieli (**to get in, realise and distribute the bankrupt's estate**). Podobnie, jak w procedurze angielskiej, pierwsze czynności w postępowaniu podejmuje urzędnik sądu upadłościowego (**official receiver**). Ma on za zadanie pełnić odpowiednie

czynności do czasu powołania do funkcji syndyka (**trustee**) licencjonowanego doradcy (**insolvency practitioner**) w konkretnych fazach postępowania.

Syndyk (**trustee**) jest upoważniony do zarządu masą upadłości i w tym zakresie podejmuje czynności według własnego uznania, ale w ramach przepisów Rozdziału IV Części IX IO. Syndyk (**trustee**) nabywa uprawnienia do masy upadłości (**the bankrupt's estate shall vest in the trustee**) z mocy samego prawa z chwilą jego powołania (art. 279 IO). Syndyk przejmuje również wszelką dokumentację upadłego dotyczącą jego majątku oraz zobowiązań. Zarówno upadły, jak i osoby trzecie, będące w posiadaniu składników masy upadłości lub stosownej dokumentacji, mają obowiązek wydać je syndykowi. Odmowa wykonania tego obowiązku stanowi obrazę sądu i podlega karze (art. 285 IA). Na wniosek syndyka sąd może stosować środki przymusu w celu umożliwienia mu objęcia masy upadłości oraz dokumentacji (art. 284 ust. 2 IO). Załącznik nr 3 do IO szczegółowo określa zakres uprawnień syndyka.

Definicję masy upadłości (**bankrupt's estate**) zawarto w art. 11 IO. Jest ona zbieżna z regulacją angielską. Również na gruncie przepisów IO syndyk (**trustee**) może zadecydować o wyłączeniu niektórych składników majątkowych jako zubożających masę upadłościową (**disclaim of the onerous property**).

Ustalenie wierzytelności

Urzędnik sądu upadłościowego (**official receiver**) ma obowiązek zawiadomienia wierzycieli o ogłoszeniu upadłości przed upływem 12 tygodni od ogłoszenia upadłości. Wraz z zawiadomieniem przekazuje im raport o stanie majątku i zadłużenia upadłego oraz wezwanie do zgłoszenia wierzytelności (**proof of debt**) wraz z formularzem zgłoszenia (**proof of debt form**). Formularz może być przesłany również wraz z zawiadomieniem o zgromadzeniu wierzycieli (**meeting of creditors**), jeśli jest ono zwoływane. Sąd upadłościowy może również zarządzić przesłanie formularzy zgłoszeń do wierzycieli w inny sposób oraz w określonym przez siebie czasie.

Szczegółową procedurę zgłaszania wierzytelności określają przepisy Insolvency Rules Northern Ireland z 1991 r. (IRNI). Zgłoszenia wierzytelności dokonuje się na formularzu (**proof of debt form**), który należy przesłać do syndyka (**trustee**). Procedura jest analogiczna do angielskiej, włącznie z prawem zaskarżenia do sądu

upadłościowego decyzji syndyka w zakresie uznania lub nieuznania wierzytelności przez każdego z wierzycieli oraz upadłego.

Umorzenie długów (discharge)

Zwolnienie upadłego z długów (**discharge**) kończy postępowanie upadłościowe osoby fizycznej (art. 255 IO). W wyniku nowelizacji wprowadzonej w 2006 r. umorzenie długów dochodzi do skutku automatycznie, poprzez upływ czasu, co do zasady po upływie 12 miesięcy od ogłoszenia upadłości. Na wniosek urzędnika sądu upadłościowego (**official receiver**) lub syndyka (**trustee**) sąd może określić, że zwolnienie upadłego z długów (**discharge**) nastąpi po upływie określonego przez sąd okresu lub po spełnieniu określonych przez sąd warunków. Jednak sąd może podjąć taką decyzję jedynie w sytuacji, gdy upadły nie wywiązuje się z obowiązków wynikających z ustawy.

IV. Wpływ postępowań likwidacyjnych w rozumieniu art. 2 lit. c) Rozporządzenia Rady (WE) nr 1346/2000 z dn. 29.05.2000 r. w sprawie postępowania upadłościowego (Dz. Urz. L 160 z 30.06.2000 r.) wszczynanych w Irlandii i Zjednoczonym Królestwie na wszczynanie i prowadzenie postępowań procesowych przed sądem polskim

1. Prawo właściwe dla toczących się postępowań

Zgodnie z art. 15 Rozporządzenia wpływ postępowania upadłościowego na toczące się postępowania podlega wyłącznie prawu państwa członkowskiego, w którym toczy się postępowanie. Oznacza to, że jeżeli postępowanie toczy się przed polskim sądem, to polskie prawo będzie decydowało o możliwości kontynuowania postępowania rozpoznawczego, ewentualnych modyfikacjach w zakresie stron postępowania czy też dochodzonego roszczenia.

2. Regulacje prawa polskiego dotyczące wpływu ogłoszenia upadłości na bieg toczących się postępowań rozpoznawczych

2.1. Postępowania dotyczące masy upadłości

Zgodnie z art. 144 ust. 1 pr. up. po ogłoszeniu upadłości postępowania sądowe, administracyjne lub sądownoadministracyjne dotyczące masy upadłości mogą być wszczęte i prowadzone wyłącznie przez syndyka albo przeciwko niemu.

Konieczne jest więc w pierwszej kolejności wskazanie, jak należy identyfikować kategorię postępowań sądowych, administracyjnych, sądownoadministracyjnych i przed sądami polubownymi, które dotyczą masy upadłości. Pojęcie to pojawiło się w Kodeksie postępowania cywilnego w wyniku nowelizacji art. 174 § 1 pkt 4 k.p.c. dokonanej ustawą z dnia 16 listopada 2006r. o zmianie ustawy – Kodeks

postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw⁸⁰, która weszła w życie 20 marca 2007r. Wskutek tej nowelizacji zastąpiono zwrot „jeżeli spór dotyczy przedmiotu wchodzącego w skład masy” pojęciem „jeżeli postępowanie dotyczy masy upadłości”⁸¹. W literaturze słusznie zauważono, że ustawodawca wprowadził do języka prawnego pojęcie „postępowanie dotyczące masy upadłości”, lecz nie podał jego definicji normatywnej, zostawiając skonstruowanie takiej definicji wykładni doktrynalnej oraz operatywnej⁸². Dokonując syntetycznego przedstawienia poglądów literatury i doktryny należy zauważyć na wstępie, że funkcjonujące do 20 marca 2007r. pojęcie „spór dotyczący przedmiotu wchodzącego w skład masy upadłości” było rozumiane szeroko. W postanowieniu z dnia 12 maja 1993r. Sąd Apelacyjny w Poznaniu wyjaśnił, że termin ten nie obejmuje tylko sporów o rzeczy w rozumieniu art. 45 i 46 k.c. lecz także spory o rzeczy i inne prawa majątkowe⁸³. Akceptując takie ujęcie w literaturze zasadniczo wskazywano, że pojęcie sporu (postępowania) dotyczącego przedmiotu, który wchodzi w skład masy upadłości lub postępowania dotyczącego masy upadłości należy rozumieć w ten sposób, że jest to każde postępowanie, którego przedmiotem jest składnik majątku dłużnika należący do masy upadłości⁸⁴ akcentując, że pojęcie to należy interpretować rozszerzająco⁸⁵

⁸⁰ Dz. U. 235, poz. 1699.

⁸¹ Na temat historycznej analizy brzmienia norm kolizyjnych por. P. Feliga, *Stanowisko prawne syndyka w procesie dotyczącym masy upadłości*, Warszawa 2013, s. 63-66.

⁸² Tak P. Feliga, *j.w.*, s. 66.

⁸³ IV CKN 1750/00, „Prawo Bankowe” 2003, Nr 7-8, s. 25. Podobnie Sąd Apelacyjny w Łodzi w postanowieniu z dnia 28 lutego 1992r., III APz 3/92, OSA 1992, Nr 4, poz. 27, który wskazał, że pojęcie to dotyczy również sporu o wierzytelność, która wchodzi w skład masy upadłości.

⁸⁴ Por. na gruncie art. 200 d.k.p.c.: W. Czerwiński, *O zawieszeniu i umorzeniu postępowania wedle kodeksu postępowania cywilnego z 29 listopada 1930*, Czasopismo Sędziowskie 1931, Nr 11-12, s. 231; L. Miszewski, *Obowiązkowe zawieszenie biegu procesu w postępowaniu spornym według k.p.c.*, Nowy Proces Cywilny 1933, Nr 4, s. 109; L. Peiper, *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego (część pierwsza) i przepisów wprowadzających Kodeks postępowania cywilnego wraz z ustawami i rozporządzeniami dodatkowymi, tudzież z umowami międzynarodowymi*, t. 1, art. 1-392, Kraków 1934, s. 448; W. Galwas, W. Jonsik, *Prawo upadłościowe i prawo o postępowaniu układowym, Komentarz*, Poznań 1935, s. 78; J. Korzonek, *Prawo upadłościowe i prawo o postępowaniu układowym, Komentarz*, Kraków, 1935, s. 229; na gruncie Kodeksu postępowania cywilnego w brzmieniu przed nowelizacją dokonaną ustawą z dnia 16 listopada 2006r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw: A. Jakubecki, *Glosa do uchwały SN z 10 lutego 2006r.*, III CZP 2/06, OSP 2008, Nr 6, s. 481; na gruncie Kodeksu postępowania cywilnego po nowelizacji: A. Jakubecki, *Ogłoszenie upadłości strony procesu cywilnego – uwagi na tle nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego*, Przegląd Sądowy 2007, Nr 7-8, s. 31; I. Gil, *Wpływ ogłoszenia upadłości na bieg postępowania cywilnego*, Monitor Prawniczy 2007, Nr 21, s. 1176; S. Cieślak, *Wpływ postępowania upadłościowego na postępowania w sprawach gospodarczych*, Palestra 2008, Nr 9-10, s. 13; S. Gurgul, *Jasne i niejasne oblicza Prawa upadłościowego i naprawczego po nowelizacji z 6.3.2009r.*, cz. III, Monitor Prawniczy 2010, Nr 6, s. 315; A. Zieliński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, A. Zieliński (red.), Warszawa

z uwzględnieniem również sporów powstałych na tle zarządu tym majątkiem⁸⁶. Niektórzy autorzy zaznaczają przy tym, że postępowanie dotyczące masy upadłości to postępowanie, które może wywrzeć wpływ na stan masy upadłości⁸⁷.

Podobne poglądy były wyrażane w orzecznictwie. Sąd Najwyższy rozważając ten problem na gruncie Prawa upadłościowego i naprawczego w uchwale z dnia 10 lutego 2006r.⁸⁸ wskazał, że do postępowań dotyczących masy upadłości należy zaliczyć zarówno postępowania, w których dłużnik występuje w roli powoda, jak i pozwanego, bez znaczenia czy chodzi w nich o zasądzenie świadczenia, czy też o ustalenie lub ukształtowanie stosunku prawnego lub prawa, jeżeli tylko wynik postępowania mógłby mieć wpływ na stan masy upadłości i możliwość zaspokojenia z niej wierzycieli. Najpełniejszą, jak się wydaje, definicję postępowania dotyczącego masy upadłości skonstruował P. Feliga, wskazując, że postępowaniem dotyczącym masy upadłości jest postępowanie, którego przedmiotem jest roszczenie procesowe o świadczenie, ukształtowanie lub ustalenie odnoszące się do praw i obowiązków tworzących mienie wchodzące w skład masy upadłości, którego wynik może wpłynąć na stan masy upadłości i możliwość zaspokojenia się z niej wierzycieli, lub na prawa i obowiązki wynikające z zarządu wspomnianym mieniem, z tym że wynik rozstrzygnięcia o tych prawach i obowiązkach nie musi rzutować na stan masy upadłości i możliwość zaspokojenia z niej wierzycieli, lecz zaspokojenie roszczenia może nastąpić tylko w ramach zarządu sprawowanego przez syndyka⁸⁹.

Na podstawie przedstawionej wyżej definicji postępowania dotyczącego masy upadłości można podjąć próbę podziału postępowań na dotyczące i niedotyczące masy, wskazując te postępowania, które z uwagi na swój charakter nie dotyczą masy.

2012, s. 319-320. Na temat elementów wspólnych oraz różnic definicji podawanych przez wymienionych autorów por. P. Feliga, *Stanowisko prawne syndyka...* 2013, s. 76-77.

⁸⁵ W. Galwas, W. Jonsik, *Prawo upadłościowe...*, s. 78.

⁸⁶ W. Broniewicz, *Stanowisko syndyka w procesach z jego udziałem*, Państwo i Prawo 1993, Nr 2, s. 41.

⁸⁷ J. Bodio [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, A. Jakubecki (red), Warszawa 2012, s. 235.

⁸⁸ III CZP 2/06, OSP 2008, z. 6, poz. 71.

⁸⁹ P. Feliga, *Stanowisko prawne syndyka...*, s. 78.

Z całą pewnością do postępowań, które nie dotyczą masy upadłości, należy zaliczyć te postępowania, w których roszczenie procesowe dotyczy składników mienia niewchodzących w skład masy, chociaż jak słusznie wskazano na gruncie Prawa upadłościowego i naprawczego, do procesów dotyczących masy należy jednak zaliczyć procesy, które mogą powstać na tle sporów o to, czy określony składnik majątkowy jest wyłączony z masy oraz jaki jest zakres wyłączenia⁹⁰. Skład masy upadłości należy oceniać na podstawie prawa właściwego dla toczącego się postępowania upadłościowego, tj. prawa obowiązującego dla Anglii, Szkocji lub Irlandii.

Do postępowań, które nie dotyczą masy upadłości należy również zaliczyć postępowania w sprawach o roszczenia niemajątkowe⁹¹, np. postępowania w sprawach o prawa stanu (o ustalenie lub zaprzeczenie pochodzenia dziecka, o rozwód); postępowania w sprawach o ochronę dóbr osobistych (np. o ochronę czci na podstawie art. 23 i 24 k.c., wolności, prawa do zdrowia, nazwiska itd.) czy innych praw osobistych (np. autorskich praw osobistych) oraz postępowania obejmujące majątkowe prawa podmiotowe, których wykonywanie jest ściśle związane z osobą dłużnika⁹².

2.2. Pozycja prawna syndyka w postępowaniach z jego udziałem

Zgodnie z art. 173 pr. up. syndyk niezwłocznie obejmuje majątek upadłego, zarządza nim, zabezpiecza go przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zabraniem go przez osoby postronne oraz przystępuje do jego likwidacji. Konsekwencją regulacji art. 173 pr. up. jest założenie, że po ogłoszeniu upadłości dłużnik nie może występować w postępowaniach sądowych, administracyjnych, sądownoadministracyjnych i przed sądami polubownymi dotyczących masy upadłości. Założenie to zostało wyrażone

⁹⁰ Tak, aktualnie również na gruncie Prawa restrukturyzacyjnego, P. Feliga, *Stanowisko prawne syndyka...*, s. 107.

⁹¹ Tak, na gruncie Prawa upadłościowego i naprawczego, aktualnie również w odniesieniu do postępowania restrukturyzacyjnego, A. Jakubecki, *Ogłoszenie upadłości strony procesu cywilnego...*, s. 32; A. Jakubecki [w] A. Jakubecki, F. Zedler, *Komentarz...*, s. 337; J. Korzonek, *Prawo upadłościowe i prawo o postępowaniu układowym...*, s. 321.

⁹² P. Feliga, *Stanowisko prawne syndyka...*, s. 108 wskazuje, że do praw tych można zaliczyć: roszczenie o nakazanie określonego zachowania (art. 222 § 2 k.c.), roszczenie o zaniechanie określonego zachowania (art. 222 § 2 k.c., art. 344 § 1 k.c.), prawo do grobu, prawo do firmy (w którym się mieści nazwisko upadłego).

w art. 144 ust. 1 pr. up., zgodnie z którym po ogłoszeniu upadłości postępowania sądowe, administracyjne lub sądownoadministracyjne dotyczące masy upadłości mogą być wszczęte i prowadzone wyłącznie przez syndyka albo przeciwko niemu. Pozycja prawna syndyka w procesach dotyczących masy upadłości jest więc pochodną jego stanowiska jako zarządcy majątku dłużnika, a czynności procesowe podejmowane przez syndyka są genetycznie związane z jego czynnościami związanymi z zarządaniem masą upadłości⁹³.

Postępowania dotyczące masy upadłości syndyk prowadzi w imieniu własnym na rzecz dłużnika. Zasady tej nie stosuje się do postępowań o alimenty należne od dłużnika oraz odszkodowania i renty z tytułu odpowiedzialności za uszkodzenie ciała lub rozstrój zdrowia albo utratę żywiciela oraz z tytułu zamiany uprawnień objętych treścią prawa dożywocia na dożywotnią rentę, które nadal mogą toczyć się z udziałem dłużnika (art. 144 ust. 3 pr. up.). Regulacja ta jest odzwierciedleniem na gruncie prawa procesowego normy zawartej w art. 160 ust. 1 pr. up., zgodnie z którą w sprawach dotyczących masy upadłości syndyk dokonuje czynności na rachunek upadłego, lecz w imieniu własnym.

Pod rządami Prawa upadłościowego i naprawczego, w odniesieniu do pozycji syndyka w literaturze i orzecznictwie zarysowała się dwoistość określeń syndyka jako podmiotu postępowania. Część autorów wskazywała, że syndyk jest uprawniony do działania w charakterze strony⁹⁴, ma uprawnienia strony⁹⁵ czy też, że zajmuje stanowisko strony w procesie⁹⁶. Inni autorzy jednoznacznie uznawali, że syndyk nie tyle ma uprawnienia strony, co jest stroną procesu⁹⁷. To drugie stanowisko było również dość konsekwentnie prezentowane w judykaturze⁹⁸.

⁹³ Tak słusznie w odniesieniu do syndyka na gruncie Prawa upadłościowego i naprawczego, nadal aktualnie, P. Feliga, *Stanowisko prawne syndyka...*, s. 136.

⁹⁴ M. Allerhand, *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Bielsko-Biała 1991, s. 224.

⁹⁵ Tak, D. Zienkiewicz [w:] *Komentarz...*, s. 344.

⁹⁶ Tak, W. Galwas, W. Jonsik, *Prawo upadłościowe...*, s. 78.

⁹⁷ Z. Świeboda, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2006, s. 212.

⁹⁸ Postanowienie SN z 24.06.1999r., II CKN 358/99, OSNC 1999, Nr 12, poz. 219; wyrok SN z 15 grudnia 2000, IV CKN 195/00, LEX nr 439189, wyrok SN z 7 października 2004r., IV CK 86/04, LEX nr 143176, uchwała SN z 21.10.2005r., III CZP 77/05, OSNC 2006, Nr 9, poz. 143.

W literaturze wyróżnia się stronę procesu w znaczeniu materialnym i stronę w znaczeniu formalnym lub też stronę w znaczeniu procesowym⁹⁹. Stroną w znaczeniu materialnym jest podmiot prawa, obowiązku albo innej sytuacji prawnej, o jakim (jakiej) mowa w powództwie¹⁰⁰. Pojęcia strony w znaczeniu procesowym oraz strony w znaczeniu formalnym w warstwie definicyjnej nie są tożsame, aczkolwiek w istocie rzeczy odnoszą się do tego samego, inaczej definiowanego podmiotu. W. Broniewicz wskazuje bowiem, że stroną w znaczeniu procesowym jest jednostka oznaczona jako strona danego procesu, a więc przede wszystkim ten, kto we własnym imieniu wytoczył powództwo oraz ten, przeciwko komu powództwo zostało wytoczone, a także ten, kto imiennie stał się stroną w wyniku podmiotowego przekształcenia procesu¹⁰¹. J. Jodłowski definiując pojęcie strony w znaczeniu formalnym wskazuje, że jest to osoba lub podmiot, która we własnym imieniu poszukuje przed sądem ochrony prawnej praw podmiotowych własnych lub cudzych lub podmiot uprawniony do przeciwstawienia się w swoim imieniu żądaniu powództwa¹⁰². Na tej podstawie F. Feliga opiera pogląd, że zamienne posługiwanie się terminami strona w znaczeniu procesowym oraz strona w znaczeniu formalnym¹⁰³ nie jest słuszne, gdyż pojęcie strony w znaczeniu procesowym, zdaniem przywołanego autora, nawiązuje do pojęcia strony w znaczeniu ogólnym, lecz nie odnosi się do kwestii praw podmiotowych, tak jak jest to w przypadku pojęcia strony w znaczeniu formalnym¹⁰⁴. Dostrzegając podkreśloną przez P. Feligę różnicę w definiowanych pojęciach można jednak uznać, że w istocie rzeczy definiują one

⁹⁹ Por. jednak B. Stelmachowski, którego zdaniem stroną procesu jest podmiot, który odwołuje się do sądu w celu uzyskania opieki prawnej w drodze postępowania – B. Stelmachowski, *Zarys procedury cywilnej obowiązującej na ziemiach byłego zaboru pruskiego i na górnym Śląsku*, Poznań 1923, s. 61. Pogląd ten nie zakładał odwołania do pojęcia strony w znaczeniu materialnym opierając się na założeniu, że żądanie ochrony prawnej nie musi znajdować uzasadnienia w prawie materialnym.

¹⁰⁰ W. Broniewicz wskazał, że stroną w znaczeniu materialnym jest podmiot objęty działaniem normy indywidualno-konkretnej przytoczonej w powództwie – W. Broniewicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1998, s. 137. Zdaniem J. Jodłowskiego stroną w znaczeniu materialnym jest osoba, na rzecz i w której interesie jest poszukiwana przed sądem ochrona jej praw podmiotowych lub podmiot, przeciwko któremu żądana jest ochrona prawna – J. Jodłowski [w:] J. Jodłowski, Z. Reisch, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 1987, s. 197-198.

¹⁰¹ W. Broniewicz, *Stanowisko...*, s. 42.

¹⁰² J. Jodłowski [w:] J. Jodłowski, Z. Reisch, [w:] *Postępowanie cywilne...* s. 197-198.

¹⁰³ Zamienne posługiwanie się tymi terminami jest powszechne w orzecznictwie – por. postanowienie SN z 21.07.2011r., V Cz 37/11, LEX nr 898281; wyrok SN z 19 stycznia 2012r., IV CSK 206/11, OSP 2012, Nr 11, poz. 108.

¹⁰⁴ P. Feliga, *Stanowisko prawne syndyka...*, s. 120.

tożsamy podmiot. Nie można bowiem nie zauważyć, że podmiot, który we własnym mieniu występuje z roszczeniem procesowym lub przeciwko któremu imiennie z takim roszczeniem wystąpił inny podmiot (strona w znaczeniu formalnym), jest jednocześnie imiennie oznaczony jako strona danego procesu (strona w znaczeniu procesowym). Stąd też należy uznać, że różnica w omawianych definicjach sprowadza się do uwypuklenia innego składnika definiowanego pojęcia. Można bowiem stwierdzić, że stroną w znaczeniu procesowym (formalnym) jest podmiot, który we własnym mieniu występuje z roszczeniem procesowym lub przeciwko któremu imiennie z takim roszczeniem wystąpił inny podmiot i który z tego tytułu jest imiennie oznaczony jako strona danego procesu.

Na ogół strona w znaczeniu materialnym jest jednocześnie stroną w znaczeniu procesowym (formalnym). Jednakże niekiedy następuje rozdzielenie tych ról. Taka sytuacja ma miejsce również w postępowaniu upadłościowym. **Stroną postępowań dotyczących masy upadłości, w znaczeniu materialnym, jest upadły.** Wynika to z tego, że pomimo ogłoszenia upadłości właścicielem lub posiadającym inne prawa do całego majątku wchodzącego w skład masy upadłości jest upadły, a to jego praw lub obowiązków dotyczy postępowanie. Upadły więc jest podmiotem objętym działaniem normy indywidualno-konkretnej przywołanej w powództwie dotyczącym masy upadłości. Upadły nie może jednak samodzielnie występować w postępowaniu. Tak więc stroną w znaczeniu procesowym postępowań dotyczących masy upadłości jest syndyk, który we własnym imieniu poszukuje przed sądem ochrony prawnej praw podmiotowych upadłego lub przeciwstawia się w swoim imieniu żądaniu powództwa dotyczącego tych praw i z tego tytułu jest imiennie oznaczony jako strona procesu.

Z postawionej wyżej tezy wynika również, że pozycja prawna syndyka w procesach odpowiada pozycji prawnej strony m.in. dlatego, że syndyka działa we własnym imieniu. Stwierdzenie to nakazuje wykluczyć możliwość uznania, że w procesach

syndyk działa jako pełnomocnik lub przedstawiciel ustawowy upadłego¹⁰⁵ lub wierzycieli¹⁰⁶. Syndyk nie jest również przedstawicielem masy upadłości¹⁰⁷.

Występowanie w procesie syndyka zamiast upadłego jest rodzajem zastępstwa procesowego. W literaturze wskazuje się na dwa rodzaje zastępstwa procesowego. W przypadku zastępstwa bezpośredniego zastępca działa na rzecz i w imieniu zastąpionego. Zastępstwo to jest określane jako przedstawicielstwo¹⁰⁸.

W przypadku zastępstwa pośredniego zastępca działa na rzecz zastąpionego, ale w imieniu własnym. Zastępca pośredni to osoba, która dokonuje czynności prawnej we własnym imieniu, ale na cudzy rachunek. To, że zastępca pośredni dokonuje czynności prawnej we własnym imieniu, oznacza, iż skutki tej czynności, polegające na nabyciu praw lub zaciągnięciu zobowiązań, dotyczą jego sfery majątkowej. Działa on jednak na cudzy rachunek, co oznacza, że w ostatecznym rozliczeniu skutki te powinny być przeniesione na inną osobę (zastąpionego). Z osobą tą zastępca pozostaje z reguły w oddzielnym stosunku umownym (stosunku wewnętrznym), na podstawie którego jest zobowiązany przenieść na tę osobę nabyte dla niej prawa, a ta osoba jest zobowiązana przejąć zaciągnięte zobowiązania¹⁰⁹. W wyniku działania zastępcy jego kontrahent (osoba trzecia) może od razu nabyć prawo własności przysługujące do tej pory zastąpionemu. Zagadnienie to wyjaśnia koncepcja upoważnienia do wykonywania we własnym imieniu cudzego prawa majątkowego¹¹⁰. W myśl tej koncepcji zastępca jest upoważniony do wykonywania

¹⁰⁵ Teoria zastępstwa dłużnika wskazuje, że zarządca jako ustawowy zastępca dłużnika swoje uprawnienie do zarządzania masą wywodzi z ustanowienia go przez sąd. W ten sposób zarządca wchodzi w miejsce dłużnika i w jego zastępstwie spełnia czynności, do których przedtem uprawniony był dłużnik – tak A. Szymański, *Stanowisko prawne zarządcy przymusowego*, Przegląd Prawa Cywilnego 1939, nr 7-8, s. 217 i n.

¹⁰⁶ Por. szerzej na ten temat na gruncie pozycji prawnej syndyka rozważania P. Feligi, *Stanowisko prawne syndyka...*, s.121-122.

¹⁰⁷ Na gruncie prawa upadłościowego i naprawczego pogląd o zastępstwie bezpośrednim masy upadłości prezentował A. Harla. Według tego autora oprócz osób fizycznych lub osób prawnych istnieje również trzecia kategoria podmiotów prawa cywilnego. Do tej kategorii autor zaliczył masę upadłości, której przyznał zdolność prawną i sądową, wskazując jednocześnie, że jej reprezentantem jest syndyk – G. Harla, *Syndyk masy upadłości w polskim prawie cywilnym (materialnym i procesowym)*, Warszawa 2007, s. 177. Pogląd ten został poddany krytyce – P. Feliga, *Stanowisko prawne syndyka...*, s.123.

¹⁰⁸ M. Pazdan [w:] Z. Radwański (red.), *System prawa prywatnego. Prawo cywilne - część ogólna*, tom 2, Warszawa 2002, s. 465.

¹⁰⁹ M. Pazdan [w:] Z. Radwański (red.), *j.w.*, s. 466.

¹¹⁰ A. Kędzierska-Cieślak, *Komis (Zagadnienia cywilnoprawne)*, Warszawa 1973, s 41 i n.

we własnym imieniu prawa własności przysługującego zastąpionemu. Wykonując to upoważnienie, zastępca doprowadza do utraty prawa własności przez zastąpionego i nabycia tego prawa przez jego kontrahenta. W ramach tej operacji nie dochodzi do powstania stosunku cywilnoprawnego pomiędzy zastąpionym a kontrahentem zastępcy¹¹¹. Zarządca, podobnie zresztą jak syndyk, nie jest jednak typowym zastępcą pośrednim dłużnika, co w odniesieniu do syndyka na gruncie Prawa upadłościowego i naprawczego zdefiniowano jako „odkształcenie” zastępstwa pośredniego¹¹².

Zakładając jednolitość sytuacji prawnej syndyka należy uznać, że również na gruncie procesowym występuje on jako zastępca pośredni. Zastępstwo pośrednie w procesie określane jest mianem podstawienia procesowego¹¹³. Podstawienie procesowe polega na tym, że w procesie zamiast podmiotu będącego stroną w znaczeniu materialnym występuje jako strona w znaczeniu formalnym inny podmiot, eliminując przy tym w sposób pierwotny albo następczy możliwość takiego wystąpienia przez stronę w znaczeniu materialnym¹¹⁴. Podstawienie procesowe może mieć charakter bezwzględny lub względny¹¹⁵. Przy podstawieniu procesowym względnym legitymację procesową ma zarówno podmiot podstawiony, jak i podmiot, w którego miejsce zachodzi podstawienie. Przy podstawieniu procesowym bezwzględnym legitymację procesową ma tylko podmiot podstawiony¹¹⁶. Ta ostatnia sytuacja zachodzi w postępowaniu upadłościowym. W sprawach dotyczących masy upadłości legitymację procesową ma tylko syndyk, który działa na rzecz dłużnika, ale w imieniu

¹¹¹ M. Pazdan [w:] Z. Radwański (red.), *System prawa prywatnego...*, s. 466.

¹¹² P. Feliga, *Stanowisko prawne syndyka...*, s. 132.

¹¹³ Twórcą koncepcji podstawienia procesowego jako samodzielnej instytucji procesu cywilnego jest J. Kohler, *Der Dispositiv-Niessbrauch*, *Iherings Jahrbücher* 1886, Nr 26, s. 187.

¹¹⁴ Tak, nadal aktualnie, W. Broniewicz, *Stanowisko...*, 41 i n.; K. Korzan, *Syndyk masy upadłości*, *Radca Prawny*, 1993, nr 2, s. 8 i n.

¹¹⁵ Przykładem podstawienia procesowego względnego jest legitymacja procesowa wierzyciela egzekwującego do wytoczenia powództwa przeciwko dłużnikowi zajętej, w toku postępowania egzekucyjnego, wierzytelności w trybie art. 887 § 1; 893 i 902 k.p.c. – por. szerzej, W. Broniewicz, *Stanowisko...*, s. 41 i n.

¹¹⁶ Z podstawieniem procesowym bezwzględnym mamy do czynienia w razie ustanowienia zarządcy masy majątkowej (art. 203, 269 k.c., art. 615, 757, 906, 931, 1007, 1014 k.p.c.), kuratora spadku (art. 667 § 2 k.p.c.), wykonawcy testamentu (art. 988 k.c.) – por. szerzej W. Broniewicz, *Stanowisko...*, s. 41 i n. Por. również na gruncie prawa upadłościowego, nadal aktualnie, K. Korzan, *Stanowisko prawne syndyka masy upadłości i jego kwalifikacje*, *Przegląd Prawa Handlowego*, 1993, nr 5, s. 8 i n., który słusznie zauważa, że syndyk nie jest niczym przedstawicielem i występuje w procesach „własnym prawem, a nie pochodnym od dłużnika”.

własnym. Sytuację tę należy więc zakwalifikować jako podstawienie procesowe bezwzględne.

W świetle powyższych unormowań pierwszą kwestią, która wymaga rozważenia jest ustalenie, czy z chwilą upadłości (w tym również ogłoszenia upadłości za granicą) dłużnik traci zdolność procesową. Jeżeli dłużnikiem jest osoba fizyczna, to jest oczywiste, że ogłoszenie upadłości nie wpływa na jej zdolność do czynności prawnych, a tym samym nie wpływa na zdolność procesową. W literaturze, pod rządami prawa upadłościowego z 1934r., wyrażono również pogląd przeciwny, opierający się na założeniu, że dłużnik jest przejściowo pozbawiony zdolności procesowej w niektórych sprawach¹¹⁷. Uważam, że pogląd ten, zarówno pod rządami prawa upadłościowego, jak i prawa upadłościowego i naprawczego oraz obecnie, nie zasługuje na aprobatę. Zdolność procesowa jest pojęciem ogólnym i nie może być tak, że dłużnik miałby zdolność procesową do występowania w procesach nie dotyczących masy upadłości, a nie miałby tej zdolności w procesach, które dotyczą masy¹¹⁸. Problem pozycji prawnej dłużnika w procesach dotyczących masy upadłości, a w konsekwencji również problem pozycji prawnej syndyka, trzeba więc rozważać nie w kontekście istnienia lub braku zdolności procesowej dłużnika, lecz w kontekście legitymacji do występowania w postępowaniu w charakterze strony¹¹⁹. Dłużnik nie ma uprawnienia do występowania w postępowaniu dotyczącym masy upadłości w charakterze strony w znaczeniu procesowym co oznacza, że nie ma legitymacji procesowej. **Legitymacja ta rozumiana jako uprawnienie do wystąpienia w postępowaniu, w którym roszczenie procesowe dotyczy masy upadłości, przysługuje wyłącznie syndykowi.** Podstawą tej legitymacji jest

¹¹⁷ Tak, J. Pałys, *Syndyk masy upadłości – pozycja ustrojowa*, Prawo Spółek 2000, nr 3, s. 37 i n.; por. również D. Pawłyszczke, *Postępowanie cywilne i administracyjne z udziałem syndyka oraz egzekucja z masy upadłości*, Przegląd Prawa Handlowego 1994, nr 7-8, s. 10 i n., który uważa, że dłużnik nie posiada zdolności do dokonywania czynności procesowych w stosunku do mienia wchodzącego w skład masy upadłości.

¹¹⁸ Tak pod rządami Prawa upadłościowego z 1934r., nadal aktualnie, S. Gurgul, *Zgłoszenie wierzytelności w postępowaniu upadłościowym*, Monitor Prawniczy 1999, nr 11, s. 14 i n.; na gruncie Prawa upadłościowego i naprawczego A. Jakubecki [w:] A. Jakubecki, F. Zedler, *Komentarz...*, s. 335-336. Por. również pod rządami prawa upadłościowego z 1934r., nadal aktualnie, O. Buber, *Polskie prawo upadłościowe*, Warszawa 1936, s. 80, który wskazuje, że dłużnik nie traci zdolności procesowej, ale ponieważ traci prawo zarządzania majątkiem, to nie może być stroną w sprawach dotyczących majątku masy.

¹¹⁹ Przez legitymację procesową należy rozumieć uprawnienie do występowania w danym procesie jako powód lub jako pozwany – tak, W. Broniewicz, *Pojęcie legitymacji procesowej* [w:] K. Korzan (red.) *Studia z procesu cywilnego*, Katowice 1986, s. 82.

omówione wyżej podstawienie procesowe¹²⁰. **Legitymacja procesowa syndyka ma charakter materialnoprawny¹²¹ co oznacza, że stwierdzenie jej braku prowadzi będzie do oddalenia powództwa.** Jest to jednak oddalenie, które następuje bez rozstrzygnięcia o zasadności roszczenia procesowego, gdyż legitymacja nie jest uznawana za przesłankę zasadności powództwa.

2.3. Przymioty syndyka jako strony postępowania dotyczącego masy upadłości

Ustalenie, że syndyk jest stroną procesu w znaczeniu procesowym rodzi konieczność określenia, w jaki sposób ma być badana zdolność sądowa oraz zdolność procesowa syndyka, a w szczególności czy syndyk jako strona procesu ma dwie zdolności sądowe oraz procesowe tj. jedną jako organ postępowania upadłościowego i drugą jako podmiot prywatny powołany do pełnienia funkcji syndyka. W literaturze, na gruncie prawa upadłościowego i naprawczego, szerokie rozważania w tym zakresie przeprowadził P. Feliga słusznie wskazując, że ani zdolność sądowa, ani zdolność procesowa syndyka nie zwiłokrotnia się w jego stanowisku prawnym jako organu postępowania upadłościowego. Pogląd ten jest słuszny również obecnie. Stąd też przy ocenie zdolności sądowej oraz zdolności procesowej trzeba badać status podmiotu wyznaczonego do pełnienia funkcji syndyka. Innymi słowy syndyk jako organ postępowania upadłościowego nie posiada samoistnej zdolności sądowej ani procesowej, gdyż żaden przepis prawa mu jej nie przyznaje¹²². W odniesieniu do syndyków wyznaczonych w zagranicznych postępowaniach upadłościowych ich zdolność sądowa oraz procesowa powinna być ustalana na podstawie przepisów polskiego Kodeksu postępowania cywilnego, zgodnie z zasadą, że każde państwo stosuje własne prawo procesowe, chyba że co innego wynika z wiążących dane państwo umów międzynarodowych. Natomiast zdolność prawna oraz zdolność do czynności prawnych syndyka zagranicznego podlega ocenie na podstawie prawa ojczystego osoby wyznaczonej do pełnienia tej funkcji (art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 4 lutego 2011 r.- Prawo prywatne międzynarodowe (t.j. Dz. U. 2015, poz. 1792).

¹²⁰ Tak, w odniesieniu do legitymacji procesowej syndyka na gruncie Prawa upadłościowego i naprawczego, aktualnie również w odniesieniu do zarządcy, P. Feliga, *Stanowisko prawne syndyka...*, s. 156.

¹²¹ P. Feliga, *j.w.*, s. 163.

¹²² *J.w.*, s. 139-150.

2.4. Oznaczenie syndyka w pisemnych decyzjach organów postępowań sądowych, administracyjnych oraz sądownoadministracyjnych

Przeprowadzone wyżej rozważania pozwalają wskazać w jaki sposób powinien być oznaczony syndyk jako podmiot postępowania cywilnego w sentencji orzeczenia. Orzecznictwo sądów powszechnych jest w tym zakresie niejednorodne, chociaż przeważa pogląd, że **nie jest konieczne podanie imienia lub nazwiska syndyka** (gdy jest on osobą fizyczną) lub nazwy (gdy jest on osobą prawną). Takie oznaczenie ma tylko znaczenie informacyjno-porządkowe. Wynika to z tego, że stroną postępowania jest syndyk jako podmiot pełniący funkcję organu postępowania upadłościowego, a nie jako konkretna osoba fizyczna lub prawna, która przecież może się zmienić. Trzeba też podkreślić, że zmiana na stanowisku syndyka nie stanowi zmiany strony postępowania sądowego lub administracyjnego. Odmienne stanowisko wyraził jednak na gruncie prawa upadłościowego i naprawczego Sąd Apelacyjny w Poznaniu w postanowieniu z dnia 4 listopada 2003r¹²³. Praktyka oznaczania syndyka imieniem i nazwiskiem jest spotykana również w niektórych orzeczeniach sądów powszechnych¹²⁴.

Należy również wskazać, że na gruncie prawa upadłościowego i naprawczego Sąd Najwyższy w orzeczeniach z dnia 7 października 2004r. oraz z dnia 21 lipca 2011r., wyraził pogląd, zgodnie z którym w sprawie, w której syndyk działa na rzecz upadłego (art. 144 § 1 Prawa upadłościowego i naprawczego) **świadczenie dochodzone przez syndyka lub przeciwko niemu podlega zasądzeniu na rzecz upadłego lub od upadłego**¹²⁵. Sąd Najwyższy podkreślił, że w procesie, w którym syndyk działa we własnym imieniu ale na rzecz upadłego, upadły jest stroną w znaczeniu materialnym. Tożsame stanowisko zaprezentował Sąd Apelacyjny w Poznaniu w wyroku z dnia 14 września 2012r¹²⁶. Pogląd ten jest słuszny i aktualny

¹²³ I Acz 2263/03, niepublikowane, cyt. za S. Gurgul, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz...*, s. 523.

¹²⁴ Wyrok Sądu Okręgowego w Toruniu z dnia 13 września 2010r. (VI Ga 9/10, POSAG 2011, nr 3, s. 76-80) oraz w orzecznictwie Sądu Najwyższego (postanowienie z dnia 27 maja 2010r., III CZP 32/10, LEX nr 590616).

¹²⁵ Wyrok SN z 7 października 2004r., IV CK 86/04, Biul. SN 2005r., nr 2, poz. 15, LEX nr 143176; postanowienie SN z 21.07.2011r., V Cz 37/11, LEX nr 898281. Pogląd ten w literaturze skrytykował A. Jakubecki [w:] A. Jakubecki, F. Zedler, *Komentarz...*, s. 448.

¹²⁶ I ACa 600/12, MPH 2013, nr 2, s. 50, LEX nr 1220592. W literaturze pogląd ten poparł K. Osajda, *Prawo upadłościowe i naprawcze oraz umowy nienazwane w orzecznictwie Sądu Najwyższego – przegląd orzecznictwa*, Głosa 2006, nr 3, s. 5-6 oraz A. Hrycaj, *Syndyk masy upadłości*, Poznań 2006,

również obecnie. Pogląd ten rozwiązuje też wiele problemów praktycznych m.in. jednoznacznie wyłącza możliwości kierowania egzekucji do majątku syndyka. W konsekwencji w pismach procesowych i w orzeczeniach należy oznaczać zarówno stronę postępowania w znaczeniu materialnym (w tenorze orzeczenia), jak i stronę postępowania w znaczeniu formalnym (w rubrum). Oznacza to, że jako stronę formalną należy oznaczyć syndyka, ale jako stronę materialną czyli podmiot, od którego ma być zasądzone roszczenie lub na rzecz którego ma być zasądzone roszczenie, należy oznaczyć dłużnika.

2.5. Skutek ogłoszenia upadłości dla biegu postępowania

Ogłoszenie upadłości skutkuje zawieszeniem z urzędu postępowań cywilnych dotyczących masy upadłości (art. 174 § 1 pkt 4 k.p.c.). Zawieszenie ma skutek od chwili ogłoszenia upadłości, a zawieszając postępowanie sąd z urzędu uchyla orzeczenia wydane po ogłoszeniu upadłości, chyba że ogłoszenie upadłości nastąpiło po zamknięciu rozprawy (art. 174 § 2 k.p.c.).

Ogólna regulacja dotycząca podejmowania postępowania zawieszzonego wskutek ogłoszenia upadłości jest zawarta w art. 180 § 1 pkt 5b) k.p.c., zgodnie z którym sąd postanowi podjąć postępowanie z urzędu, gdy ustanie przyczyna zawieszenia, w szczególności w przypadku ogłoszenia upadłości strony, z wyjątkiem określonym w art. 145 ust. 1 pr. up., z chwilą ustalenia osoby pełniącej funkcję syndyka. Określony w **art. 145 ust. 1 pr. up.** wyjątek sprowadza się do tego, że **postępowanie w sprawie wszczętej przeciwko upadłemu przed dniem ogłoszenia upadłości o wierzytelność, która podlega zgłoszeniu do masy upadłości, może być podjęte przeciwko syndykowi tylko w przypadku, gdy w postępowaniu upadłościowym wierzytelność ta po wyczerpaniu trybu określonego ustawą nie zostanie umieszczona na liście wierzytelności.** W konsekwencji, sąd powinien z urzędu wydać postanowienie o podjęciu przeciwko syndykowi zawieszzonego postępowania w sprawie wszczętej przeciwko upadłemu przed dniem ogłoszenia upadłości o wierzytelność, która podlega zgłoszeniu

s. 185. Przeciwnie stanowisko wyraził S. Cieślak, *Wpływ postępowania upadłościowego...*, s. 20, S. Gurgul, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz...*, s. 522 oraz P. Feliga, *Stanowisko prawne syndyka...*, s. 187.

do masy upadłości dopiero wówczas, gdy w postępowaniu upadłościowym wierzytelność ta po wyczerpaniu trybu określonego ustawą nie zostanie umieszczona na liście wierzytelności.

W literaturze i praktyce orzeczniczej wątpliwości wywołuje rozumienie zwrotu „**po wyczerpaniu trybu określonego ustawą**”¹²⁷. Spotykane są cztery różne interpretacje. Według **pierwszego stanowiska**, wierzyciel nie ma obowiązku zgłaszania wierzytelności w postępowaniu upadłościowym, a dla wyczerpania trybu określonego ustawą wystarczające jest, że na sporządzonej przez syndyka liście wierzytelności nie zostanie umieszczona wierzytelność wierzyciela. **Drugi pogląd** zakłada, że wierzyciel ma obowiązek dokonać zgłoszenia wierzytelności, ale w razie odmowy uznania zgłoszonej wierzytelności nie musi wnosić sprzeciwu¹²⁸. Według **trzeciego poglądu** wierzyciel musi zaskarżyć odmowę uznania wierzytelności na liście wnosząc sprzeciw, a według **czwartego poglądu** dla wyczerpania trybu określonego ustawą konieczne jest wniesienie nie tylko sprzeciwu, ale również zażalenia.

Podjęcie próby wyjaśnienia zwrotu „tryb określony ustawą” wymaga krótkiego wprowadzenia w problematykę ustalania listy wierzytelności w postępowaniu upadłościowym.

Postępowanie w przedmiocie ustalenia listy wierzytelności jest postępowaniem, które zmierza do ustalenia wierzytelności upadłościowych powstałych przed ogłoszeniem upadłości uprawnionych do zaspokojenia z masy upadłości. Ustalenie to następuje:

- ✓ w drodze rozpoznania zgłoszeń wierzytelności,
- ✓ w drodze umieszczenia wierzytelności na liście wierzytelności z urzędu.

¹²⁷ Por. w tym zakresie odmienne poglądy: M. Allerhand, *op. cit.*, s. 212; S. Gurgul, *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 389; P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 292; P. Feliga [w:] *System Prawo Handlowego*. T. 6. *Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe*, A. Hrycaj, A. Jakubecki (red.), Warszawa 2016, s. 866–867, Nb 77.

¹²⁸ Por. również M. Allerhand, *op. cit.*, s. 212, który uważa, że w takiej sytuacji wierzyciel wręcz nie może wnieść sprzeciwu od listy wierzytelności, gdyż uproszczone postępowanie, wprowadzone dla ustalania wierzytelności, nie powinno być kontynuowane, jeżeli proces jest już w toku i wierzyciel może w celu ostatecznego ustalenia swojej należności obrać drogę procesową.

Zgodnie z art. 236 ust. 1 pr. up., **wierzyciel osobisty upadłego, który chce uczestniczyć w postępowaniu upadłościowym, jeżeli niezbędne jest ustalenie jego wierzytelności, powinien w terminie oznaczonym w postanowieniu o ogłoszeniu upadłości zgłosić sędziemu-komisarzowi swoją wierzytelność.** Zgłoszenie wierzytelności jest uprawnieniem, a nie obowiązkiem wierzyciela (argument z art. 236 ust. 2 pr. up). Zgłoszenie wierzytelności sędziemu-komisarzowi jest szczególną formą sądowego dochodzenia wierzytelności w postępowaniu upadłościowym¹²⁹.

Zgłoszenia wierzytelności należy dokonać w **terminie 30 dni od dnia obwieszczenia postanowienia o ogłoszeniu upadłości w Monitorze Sądowym i Gospodarczym** (art. 51 ust. 1 pkt 4 pr. up. w zw. z art. 455 ust. 1 ustawy z dnia 15 maja 2015 r. - Prawo restrukturyzacyjne¹³⁰). Uchybienie temu terminowi nie pozbawia wierzyciela możliwości zgłoszenia wierzytelności w dalszym toku postępowania. Spóźnione zgłoszenie będzie wywoływało dla wierzyciela jedynie taką negatywną konsekwencję, że wierzyciel poniesie koszty postępowania upadłościowego wynikłe ze zgłoszenia wierzytelności po upływie terminu wyznaczonego do zgłaszania wierzytelności, nawet jeżeli opóźnienie powstało bez jego winy (art. 235 ust. 1 pr. up.). Zgodnie z art. 253 ust. 1 pr. up., po upływie terminu wyznaczonego do zgłaszania wierzytelności syndyk uzupełnia listę wierzytelności w miarę zgłaszania wierzytelności. Dla dalszych rozważań istotne jest spostrzeżenie, że **wierzyciel, który dla umieszczenia przysługującej mu wierzytelności na liście wierzytelności musi dokonać jej zgłoszenia, może to zrobić w każdym momencie postępowania upadłościowego.** Innymi słowy, ustalenie listy wierzytelności, na której nie zostanie umieszczona wierzytelność wierzyciela z tego powodu, że nie dokonał on jej zgłoszenia, nie wyklucza możliwości zgłoszenia tej wierzytelności w terminie późniejszym i umieszczenia jej na uzupełnieniu listy wierzytelności. Podsumowując, **co do zasady umieszczenie wierzytelności na liście wymaga aktywności wierzyciela przejawiającej się w dokonaniu zgłoszenia wierzytelności. Bez tej aktywności nie można ustalić,**

¹²⁹ M. Kos, *Wpływ czynności w postępowaniu o ogłoszenie upadłości i postępowaniu upadłościowym na przerwanie biegu przedawnienia roszczeń*, „Monitor Prawa Bankowego” Nr 5/2013, s. 75–84.

¹³⁰ T.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 1574 ze zm.

czy wierzytelność zostanie umieszczona na liście wierzytelności sporządzonej i uzupełnianej w postępowaniu upadłościowym, czy też nie.

Należy jednak zauważyć, że **niektóre kategorie wierzytelności podlegają umieszczeniu na liście wierzytelności z urzędu** (art. 236 ust. 2 i 3, art. 237, art. 238 pr. up.). W takim przypadku wierzyciel nie musi wykazywać żadnej aktywności, aby jego wierzytelność została umieszczona na liście wierzytelności.

Po ustaleniu, że zgłoszenie wierzytelności odpowiada wymaganiam formalnym, **sędzia-komisarz przekazuje odpis zgłoszenia syndykowi** (art. 241 pr. up.), który sprawdza, czy zgłoszona wierzytelność znajduje potwierdzenie w księgach rachunkowych lub innych dokumentach upadłego albo we wpisach w księdze wieczystej lub rejestrach, oraz wzywa upadłego do złożenia w określonym terminie oświadczenia, czy wierzytelność uznaje (art. 243 pr. up.).

Na podstawie otrzymanych zgłoszeń wierzytelności **syndyk ustala listę wierzytelności. Lista wierzytelności ma charakter deklaracyjny**¹³¹, tj. ustalający istnienie wierzytelności na potrzeby postępowania upadłościowego. **Lista wierzytelności sporządzona przez syndyka nie ma mocy orzeczenia sądowego w rozumieniu art. 365 § 1 k.p.c.** Bez postanowienia sędziego-komisarza sporządzona przez syndyka lista wierzytelności jest jedynie dowodem tego, że syndyk złożył oświadczenia co do uznania lub odmowy uznania wierzytelności tak jak w liście wierzytelności. Innymi słowy, **bez zatwierdzenia przez sędziego-komisarza lista nie wywołuje żadnych skutków, jakie prawo upadłościowe wiąże z wciągnięciem wierzytelności na listę.** Tezę tę potwierdzają dalsze przepisy pr. up. Przykładowo, zgodnie z art. 337 ust. 1 pr. up., podziału funduszu masy upadłości dokonuje się po zatwierdzeniu przez sędziego-komisarza listy wierzytelności; zgodnie z art. 264 ust. 1 pr. up., po zakończeniu lub umorzeniu postępowania upadłościowego wyciąg z zatwierdzonej przez sędziego-komisarza listy wierzytelności jest tytułem egzekucyjnym przeciwko upadłemu.

Na podstawie przytoczonych wyżej regulacji można wskazać, że **postępowanie związane z ustalaniem listy wierzytelności obejmuje następujące etapy:**

- 1) dokonywanie zgłoszeń wierzytelności przez wierzycieli;

¹³¹ Tak D. Czajka, *Prawo upadłościowe*, Warszawa 2004, s. 172.

- 2) przekazywanie zgłoszeń wierzytelności syndykowi;
- 3) weryfikowanie zgłoszeń wierzytelności na podstawie ksiąg rachunkowych dłużnika i innych dokumentów;
- 4) ustalanie istnienia wierzytelności, które podlegają umieszczeniu na liście wierzytelności z urzędu;
- 5) sporządzenie listy wierzytelności;
- 6) przekazanie listy wierzytelności sędziemu-komisarzowi;
- 7) obwieszczenie o przekazaniu listy wierzytelności;
- 8) rozpoznawanie przez sędziego-komisarza ewentualnych sprzeciwów;
- 9) rozpoznawanie przez sąd upadłościowy ewentualnych zażaleń od postanowień sędziego-komisarza wydanych w wyniku rozpoznania sprzeciwów;
- 10) zatwierdzenie listy wierzytelności.

W świetle powyższego zasadne jest pytanie, co oznacza wyczerpanie trybu określonego ustawą, w wyniku którego wierzytelność nie zostanie umieszczona na liście wierzytelności. Próba odpowiedzi na to pytanie wymaga odrębnej analizy pojęcia „tryb” oraz pojęcia „wyczerpanie” z odwołaniem również do podobnej terminologii używanej w Kodeksie postępowania cywilnego oraz w innych aktach prawnych.

Prawo upadłościowe posługuje się pojęciem „tryb” m.in. w art. 157 ust. 3 w odniesieniu do trybu wydawania licencji, w art. 170 ust. 3 w odniesieniu do określonego sposobu podejmowania przez radę wierzycieli uchwały o zmianie syndyka, w art. 174 ust. 4 i art. 365 ust. 4 w odniesieniu do sposobu egzekucji opłat sądowych, w art. 201 ust. 2 w odniesieniu do trybu (sposobu) sprzedaży wierzytelności, w art. 208 w odniesieniu do trybu posiedzeń rady wierzycieli, w art. 263 w odniesieniu do właściwego trybu dochodzenia wierzytelności po odmowie jej uznania w postępowaniu upadłościowym, w art. 327 ust. 1 w odniesieniu do trybu zbycia przedmiotu zastawu rejestrowego, w art. 491¹¹ ust. 2 w odniesieniu do trybu wydawania postanowienia o wyłączeniu z masy upadłości. We wszystkich wyżej wymienionych przypadkach słowo „tryb” oznacza określony ustawą sposób postępowania, a w żadnym z tych przypadków słowo „tryb” nie oznacza „toka instancji”.

W Kodeksie postępowania cywilnego pojęcie tryb oznacza proces albo postępowanie nieprocesowe (por. art. 191; art. 201 § 1 i 2 k.p.c.).

W podobny sposób należy interpretować pojęcie tryb użyte w treści art. 145 pr. up. **Tryb określony ustawą oznacza określony ustawą sposób prowadzenia postępowania, którego przedmiotem jest rozstrzygnięcie o zasadności umieszczenia wierzytelności na liście wierzytelności. Dopóki to postępowanie nie zostanie przeprowadzone, nie można mówić o wyczerpaniu trybu określonego ustawą.**

Po takim ustaleniu można przejść do analizy zwrotu „wyczerpanie trybu”. W tym zakresie w pierwszej kolejności trzeba zauważyć, że **w przypadku wierzyciela, który w celu umieszczenia jego wierzytelności na liście wierzytelności musi dokonać zgłoszenia wierzytelności, niewątpliwie dla wyczerpania trybu określonego ustawą konieczne jest dokonanie zgłoszenia.** Bez zgłoszenia wierzytelności nie rozpocznie się postępowanie, którego przedmiotem jest ustalenie istnienia wierzytelności i umieszczenie jej na liście¹³². Trzeba jednak odpowiedzieć na pytanie, czy **dla wyczerpania trybu określonego ustawą w przypadku wierzyciela, którego wierzytelność powinna być na liście umieszczona z urzędu, konieczne jest dokonanie zgłoszenia wierzytelności przez tego wierzyciela.** Należy uznać, że tak. Nieumieszczenie na liście wierzytelności wierzyciela, którego wierzytelność powinna być umieszczona z urzędu, nie jest ostatecznym przesądzeniem tego, że wierzytelność ta nie zostanie na liście umieszczona. Wierzyciel ujmowany na liście z urzędu nie jest bowiem pozbawiony prawa zgłoszenia wierzytelności. Może to zrobić również w późniejszym terminie i nie jest wykluczone, że wskutek zgłoszenia wierzytelności ostatecznie jego wierzytelność zostanie na liście umieszczona. Tak więc, skoro wierzyciel ten ma dwie drogi, dwa sposoby postępowania, które mogą być wykorzystane w celu umieszczenia jego wierzytelności na liście, to należy uznać, że **pojęcie wyczerpanie trybu oznacza skorzystanie z wszystkich dostępnych sposobów pozwalających na umieszczenie wierzytelności na liście wierzytelności.**

¹³² Por. P. Zimmerman, *op. cit.*, s. 292, który wskazuje, że nie można mówić o wyczerpaniu trybu, który nie został rozpoczęty.

W dalszej kolejności należy rozważyć, czy pod pojęciem „wyczerpanie trybu” można rozumieć „wyczerpanie środków zaskarżenia”, czyli innymi słowy „wyczerpanie toku instancji”¹³³. Naszym zdaniem, taka interpretacja nie jest prawidłowa z uwagi na poniżej wskazane zagadnienia.

- 1) Jak wyżej wskazano „tryb” w rozumieniu pr. up. to „sposób postępowania”, w tym przypadku sposób dochodzenia przez wierzycieli roszczeń w postępowaniu upadłościowym. Sposobem dochodzenia roszczeń w postępowaniu cywilnym jest wniesienie pozwu lub wniosku. Nie wydaje się, aby można było użyć sformułowania, że wyczerpanie trybu postępowania procesowego następuje wówczas, gdy powód wniesie pozew, a następnie apelację. Wyczerpanie trybu oznacza bowiem skorzystanie z danego trybu, tj. danego sposobu dochodzenia roszczeń. Sam zwrot „wyczerpanie” oznacza przy tym przejście pełnej ścieżki postępowania, czyli od zgłoszenia wierzytelności przez badanie formalne zgłoszenia, badanie merytoryczne zgłoszenia przez syndyka, sporządzenie i przekazanie sędziemu komisarzowi listy wierzytelności, zamieszczenie obwieszczenia o sporządzeniu listy wierzytelności, upływ terminu do zaskarżenia listy w odniesieniu do odmowy uznania wierzytelności danego wierzyciela. Po wyczerpaniu tak zakreślonego trybu, tzn. po przejściu wszystkich wskazanych wyżej etapów, można uznać, że wierzytelność nie została umieszczona na liście wierzytelności.
- 2) W sytuacjach, w których ustawodawca chce zobowiązać określony podmiot do wyczerpania toku instancji czyni i powinien to czynić w sposób wyraźny. Taka regulacja jest m.in. w art. 52 § 1 ustawy z 30 sierpnia 2002 r. o postępowaniu przed sądami administracyjnymi¹³⁴, zgodnie z którym skargę można wnieść po wyczerpaniu środków zaskarżenia, jeżeli służyły one skarżącemu w postępowaniu przed organem właściwym w sprawie, chyba że skargę wnosi prokurator, Rzecznik Praw Obywatelskich lub Rzecznik Praw Dziecka. Jednocześnie w § 2 zostało wyjaśnione, że przez wyczerpanie środków zaskarżenia należy rozumieć sytuację, w której stronie nie przysługuje żaden

¹³³ Taki pogląd wyraził m.in. SA w Rzeszowie w postanowieniu z 20.11.2015 r. (I ACz 792/15, LEX nr 1950387, w którym oddalając zażalenie od postanowienia Sądu Okręgowego o odmowie podjęcia zawieszono postępowania wskazał, że powód wprowadził zgłosił w postępowaniu upadłościowym swoją wierzytelność objętą pozwem, lecz nie wyczerpał trybu odwoławczego od decyzji oddalającej jego zgłoszenie wierzytelności.

¹³⁴ T. j.: Dz.U. z 2012 r. poz. 270 ze zm.

środek zaskarżenia, taki jak zażalenie, odwołanie lub wnioski o ponowne rozpatrzenie sprawy, przewidziany w ustawie.

- 3) Nie tak jednoznaczne jest sformułowanie art. 64 ustawy z 25 czerwca 2015 r. o Trybunale Konstytucyjnym¹³⁵, zgodnie z którym skargę konstytucyjną, zwaną dalej „skargą”, wnosi się po wyczerpaniu przez skarżącego drogi prawnej, w terminie 3 miesięcy od doręczenia skarżącemu prawomocnego wyroku, ostatecznej decyzji lub innego ostatecznego rozstrzygnięcia. Zdaniem TK, wyczerpanie drogi prawnej i uzyskanie ostatecznego rozstrzygnięcia oznacza konieczność złożenia wszystkich przewidzianych prawem środków zaskarżenia oraz doprowadzenie w rezultacie do wydania ostatecznego orzeczenia¹³⁶. Użycie w treści cytowanego przepisu dość ogólnego określenia „wyczerpanie drogi prawnej” jest zrozumiałe w świetle tego, że skarga konstytucyjna odnosi się do wszystkich rodzajów postępowań, w których zapadają rozstrzygnięcia o prawach skarżących. W regulacjach dotyczących tych postępowań w zakresie możliwości składania środków zaskarżenia ustawodawca posługuje się różną terminologią. Zbiorczym określeniem wszystkich tych środków jest pojęcie „wyczerpanie drogi prawnej”.
- 4) Obciążanie wierzyciela obowiązkiem wnoszenia sprzeciwu oraz zażalenia jest dla wierzyciela niewspółmiernym ciężarem nieuzasadnionym względami celowościowymi. Oznacza to bowiem, że wierzyciel, który w postępowaniu cywilnym poniósł ciężar uiszczenia opłaty od pozwu, w postępowaniu upadłościowym musi uiścić opłatę od sprzeciwu oraz opłatę od zażalenia w wysokości 1/5 opłaty stosunkowej (art. 76b ustawy z 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych¹³⁷). Co więcej, opłata ta nie zostanie wierzycielowi zwrócona ani zasądzona od syndyka bądź upadłego nawet wówczas, gdy w wyniku rozpoznania sprzeciwu lub zażalenia wierzytelność wierzyciela zostanie uznana na liście wierzytelności (art. 233 pr. up.).
- 5) Wymaganie, aby w postępowaniu upadłościowym został wyczerpany tok instancji, tj. aby wierzyciel skorzystał ze wszystkich środków zaskarżenia, jest

¹³⁵ T. j.: Dz.U. z 2016 r. poz. 293.

¹³⁶ Postanowienia TK: z 16.10.2002 r., SK 43/01, OTK-A Nr 5/2002, poz. 77; z 4.2.1998 r., Ts 1/97, OTK Nr 2/1998, poz. 18.

¹³⁷ T. j.: Dz.U. z 2016 r. poz. 623.

również nieuzasadnione z punktu widzenia zasad ekonomii procesowej z następujących względów:

- a) w toku postępowania wywołanego wniesieniem sprzeciwu sędzia-komisarz prowadzi postępowanie dowodowe, które następnie będzie powtarzane w podjętym postępowaniu cywilnym. O ile bowiem w postępowaniu wywołanym wniesieniem sprzeciwu, zgodnie z art. 259 ust. 1a pr. up., sędzia-komisarz, zastępca sędziego-komisarza albo wyznaczony sędzia może odstąpić od przeprowadzenia dowodu z zeznań świadka lub opinii biegłego, jeżeli świadek złożył zeznania albo biegły sporządził opinię w innym postępowaniu toczącym się przed sądem, sądem polubownym lub organem administracji (w takim przypadku dowodem są dokumenty, obejmujące treść zeznań świadka lub opinii biegłego), o tyle takiej możliwości nie ma sąd procesowy rozpoznający sprawę po wyczerpaniu toku instancji w postępowaniu upadłościowym i po przeprowadzeniu całego postępowania dowodowego w postępowaniu upadłościowym. Oznacza to, w szczególności, konieczność ponownego przesłuchiwania przez sąd procesowy świadków już przesłuchanych przez sędziego-komisarza oraz konieczność ponownego przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego.
- b) Postępowanie cywilne ulega zawieszeniu na każdym etapie. Niewykluczone więc, że do zawieszenia postępowania dojdzie po przeprowadzeniu całego postępowania dowodowego tuż przed zamknięciem rozprawy w I instancji, albo nawet przed wydaniem wyroku przez sąd II instancji. Po podjęciu zawieszono postępowania sprawa stosunkowo szybko może więc zostać zakończona. Oczekiwanie na wyczerpanie toku instancji w postępowaniu upadłościowym skutkuje przedłużeniem nie tylko postępowania upadłościowego, ale również zawieszono postępowania cywilnego.

W konsekwencji, należy uznać, że **pojęcie „wyczerpanie trybu” nie oznacza konieczności skorzystania z przysługujących wierzycielowi środków zaskarżenia**¹³⁸. Wierzyciel jednak z tych środków może skorzystać. Jeżeli wierzyciel

¹³⁸ Zobacz również wyrok SO we Wrocławiu z 20 marca 2015 r. (I C 1401/14, dostępne na: <http://orzeczenia.ms.gov.pl>), w którym Sąd Okręgowy wskazał, że pogląd jakoby sformułowanie

wniesie sprzeciw, to nie można będzie uznać, iż „wierzytelność po wyczerpaniu trybu określonego ustawą nie została umieszczona na liście wierzytelności”, ponieważ tak długo, jak długo trwa postępowanie wywołane wniesieniem sprzeciwu nie można stwierdzić, czy wierzytelność ostatecznie będzie umieszczona na liście wierzytelności, czy też nie. To samo dotyczy sytuacji, gdy zostanie wniesione zażalenie na postanowienie sędziego-komisarza wydane w wyniku rozpoznania sprzeciwu.

Podsumowując tę część rozważań należy uznać, że:

- 1) jeżeli w postępowaniu upadłościowym wierzyciel dokonał zgłoszenia wierzytelności i wierzytelność nie została umieszczona na liście wierzytelności, to postępowanie cywilne powinno zostać z urzędu podjęte wówczas gdy:
 - a) wierzyciel nie wniósł sprzeciwu i termin do wniesienia sprzeciwu upłynął¹³⁹;
 - b) wierzyciel wniósł sprzeciw, który został oddalony postanowieniem sędziego-komisarza i upłynął termin do wniesienia zażalenia na to postanowienie¹⁴⁰;
 - c) wierzyciel wniósł zażalenie na postanowienie sędziego-komisarza wydane w wyniku rozpoznania sprzeciwu i zażalenie to zostało oddalone postanowieniem sądu upadłościowego;
- 2) jeżeli w postępowaniu upadłościowym wierzyciel nie dokonał zgłoszenia wierzytelności, to postępowanie cywilne nie może zostać podjęte nawet

„po wyczerpaniu trybu określonego ustawą” obligowało powoda do złożenia zażalenia na postanowienie o odmowie uznania wierzytelności jest błędny, albowiem prowadzi do wniosków, które nie wynikają bezpośrednio z przepisu i stanowi nadinterpretację przepisu, który wymaga jedynie zgłoszenia wierzytelności w toku postępowania upadłościowego, a nie zaskarżenia decyzji odmownej.

¹³⁹ Por. w szczególności wyrok SR w Wałbrzychu z 17 marca 2014 r. (VI GC 43/14, dostępny na: <http://orzeczenia.ms.gov.pl>), w którym sąd wskazał, że „Przez wyczerpanie trybu określonego ustawą należy rozumieć dokonanie zgłoszenia wierzytelności. Nie jest natomiast konieczne wniesienie – w razie odmowy uznania zgłoszonej wierzytelności – sprzeciwu do listy wierzytelności oraz ewentualnego zażalenia”.

¹⁴⁰ Taki pogląd wyraził SA w Białymstoku wskazując w wyroku z 7 listopada 2014 r. (I ACa 729/14, dostępny na: <http://orzeczenia.ms.gov.pl>), że „Dochodzona w niniejszej sprawie wierzytelność, choć została zgłoszona w postępowaniu upadłościowym, to nie uwzględniono jej na liście wierzytelności, a skoro zaskarżenie odmowy uznania tej wierzytelności nie jest możliwe obecnie i nie było możliwe w chwili podjęcia niniejszego postępowania z uwagi na upływ terminu z art. 256 Prawa upadłościowego i naprawczego, to należy uznać, że został wyczerpany tryb określony tą ustawą. Tym samym zaistniały przewidziane w art. 145 ust. 1 Prawa Upadłościowego i Naprawczego podstawy do podjęcia postępowania w sprawie z udziałem Syndyka masy upadłości (...) w O. po stronie pozwanej”.

wówczas, gdy w postępowaniu upadłościowym została zatwierdzona lista wierzytelności, na której nie została umieszczona wierzytelność wierzyciela¹⁴¹.

Jeżeli w postępowaniu upadłościowym wierzytelność zostanie umieszczona na liście wierzytelności, to nie ma podstaw do podjęcia zawieszzonego postępowania¹⁴². Po pierwsze, nie ma podstaw do podjęcia takiego postępowania z udziałem syndyka [art. 180 § 1 pkt 5 b) k.p.c. w zw. z art. 145 pr. up.]. Po drugie, nie ma możliwości podjęcia tego postępowania z udziałem upadłego (art. 144 ust. 1 pr. up.). W takiej sytuacji postępowanie musi być zawieszona aż do prawomocnego ukończenia postępowania upadłościowego.

Można się jednak zastanowić, co mógłby zrobić wierzyciel, aby ewentualnie odzyskać koszty poniesione w tym postępowaniu, a w szczególności czy wierzyciel mógłby cofnąć pozew i domagać się zasądzenia kosztów¹⁴³ uzasadniając, że pozwany jest stroną przegrywającą sprawę, gdyż z przyczyn go dotyczących po wszczęciu postępowania doszło do zmiany stanu faktycznego polegającej na ogłoszeniu upadłości pozwanego oraz uznania wierzytelności powoda na liście wierzytelności. Na zmianę tę powód nie miał żadnego wpływu, a w chwili występowania z pozwem z oczywistych względów o niej nie wiedział. Rozwiązanie takie jest jednak wątpliwe z tego względu, że umorzenie postępowania wymaga uprzedniego podjęcia zawieszzonego postępowania, a to, jak wyżej wskazano, jest w omawianej sytuacji niedopuszczalne. Jednocześnie sąd nie może umorzyć postępowania zawieszzonego bez jego uprzedniego podjęcia, gdyż zgodnie z art. 179 § 3 k.p.c., podczas zawieszenia sąd nie podejmuje żadnych czynności z wyjątkiem tych, które mają na celu podjęcie postępowania albo zabezpieczenie powództwa lub dowodu. Czynności podejmowane przez strony, a nie dotyczące tych przedmiotów,

¹⁴¹ Tak S. Gurgul, *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz...*, s. 389.

¹⁴² Tak w szczególności postanowienie SO w Krakowie z 25.5.2015 r. (IX GNc 369/12, dostępne na: <http://orzeczenia.ms.gov.pl>), w którym Sąd Okręgowy odmawiając podjęcia zawieszzonego postępowania wskazał, że w trakcie upadłości likwidacyjnej pozwanego legitymowanym do złożenia wniosku o podjęcie zawieszzonego procesu jest tylko powodowy wierzyciel, a postępowanie może być podjęte tylko przeciwko syndykowi pod warunkiem odmowy umieszczenia dochodzonej wierzytelności na liście wierzytelności (art. 145 ust.1 Prawa upadłościowego i naprawczego).

¹⁴³ W wypadku umorzenia postępowania, ustalenie stron wygrywającej i przegrywającej uzależnione jest od przyczyny, która spowodowała potrzebę wydania tego rodzaju postanowienia. Kosztami postępowania należy obciążyć pozwanego, jeśli przyczyną umorzenia postępowania jest zmiana stanu faktycznego, która nastąpiła po wniesieniu pozwu, ale z woli pozwanego albo wskutek okoliczności leżących po stronie pozwanego, albo jeśli zmiana ta nastąpiła z woli pozwanego przed wniesieniem pozwu, ale powód o niej nie wiedział.

wywołują skutki dopiero z chwilą podjęcia postępowania. **Umorzenie zawieszzonego postępowania następuje w przypadkach wymienionych enumeratywnie w art. 182 § 1 oraz w przepisach szczególnych: art. 428 § 2, art. 440 § 2, art. 450 § 2 k.p.c. W innych przypadkach umorzenie zawieszzonego postępowania jest niedopuszczalne¹⁴⁴.** Podsumowując, skoro nie można podjąć zawieszzonego postępowania w toku trwania postępowania upadłościowego, to nie można go umorzyć na skutek cofnięcia pozwu. Rozwiązanie takie nie jest właściwe i to nie tylko z uwagi na to, że pozbawia powoda prawa dysponowania procesem, ale również ze względów ekonomii procesowej. Problem ten mogłaby rozwiązać nowelizacja art. 182 k.p.c. wprowadzająca możliwość umorzenia zawieszzonego postępowania na skutek cofnięcia pozwu ze względu na uznanie wierzytelności na liście wierzytelności.

Po zakończeniu postępowania upadłościowego sąd podejmuje zawieszzone postępowanie z udziałem upadłego. Pojawia się wówczas **problem dopuszczalności kontynuowania postępowania**, skoro wierzytelność dochodzona w postępowaniu została umieszczona na liście wierzytelności. Prezentowane są poglądy, że w takiej sytuacji postępowanie należy umorzyć, jako że wydanie wyroku stało się zbędne¹⁴⁵. Analizując **pogląd o konieczności umorzenia postępowania** należy zwrócić uwagę na dwie kwestie.

Po pierwsze, w omawianej sytuacji powód co prawda posiada tytułu egzekucyjny, ale tytułu ten nie korzysta z powagi rzeczy osądzonej. W wyroku z 19 września 2013 r.¹⁴⁶ Sąd Apelacyjny w Warszawie wskazał, że „ani ustalenie wierzytelności w postępowaniu upadłościowym, ani też postanowienie o zatwierdzeniu listy

¹⁴⁴ Tak J. Bodio, *Komentarz aktualizowany do art. 182 k.p.c.*, Lex/el 2015.

¹⁴⁵ Por. postanowienie SO w Gliwicach z 31.1.2014 r. (IX Pz 35/13, dostępne na: <http://orzeczenia.ms.gov.pl>), w którym Sąd Okręgowy wskazał, że „w przypadku prawomocnego umieszczenia wierzytelności powodów na liście wierzytelności będzie zachodziła podstawa do umorzenia niniejszego postępowania jako zbędnego, gdy powodowie będą mieli tytuł uprawniający ich do zaspokojenia się w postępowaniu upadłościowym”; postanowienie SN z 23.2.2001 r. (II CKN 393/00, OSNC 2001 Nr 11, poz.. 162), w którym Sąd Najwyższy wskazał, że postępowanie, w którym powód dochodzi wierzytelności uznanej przez sędziego komisarza i wpisanej na listę wierzytelności w postępowaniu upadłościowym, następnie prawomocnie umorzonym (art. 355 § 1 k.p.c. w zw. z art. 170 § 1 rozporządzenia Prezydenta RP z 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe, t. j.: Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 ze zm.), podlega umorzeniu; w literaturze: P. Zimmerman, *op. cit.*, s. 292; S. Gurgul, *.Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz...*, s. 390.

¹⁴⁶ VI ACa 78/13; [http://orzeczenia.waw.sa.gov.pl/details/\\$N/15450000003003_VI_ACa_000078_2013_Uz_2013-09-19_002](http://orzeczenia.waw.sa.gov.pl/details/$N/15450000003003_VI_ACa_000078_2013_Uz_2013-09-19_002), LEX nr 1425603.

wierzytelności nie korzystają z powagi rzeczy osądzonej. Należy także podkreślić, że postanowienie o zatwierdzeniu listy wierzytelności jest wydawane przez sędzię-komisarza (art. 260 ust. 2 p.u.n.), jest to więc orzeczenie jednego z organów wykonujących czynności postępowania upadłościowego, nie jest zaś orzeczeniem sądu, które stosownie do art. 365 § 1 k.p.c. jest wiążące w innym postępowaniu sądowym (por. postanow. SN z 8.12.2006 r., V CSK 322/06, Lex nr 259775). W ocenie Sądu Apelacyjnego orzeczenie to jest wyłącznie tzw. surogatem osądzenia sprawy, co wyłącza korzystanie z powagi rzeczy osądzonej i w ogólności skutków prawomocności materialnej (tj. konieczność uwzględnienia faktu istnienia konkretnego wyroku o określonej treści, z art. 365 § 1 k.p.c. wynika moc wiążąca wyroku w stosunku do sądu i stron, a do innych osób w wypadkach w ustawie przewidzianych)". W literaturze jednak wskazuje się¹⁴⁷, że wydanie wyroku można uznać za zbędne, jeśli w inny sposób został osiągnięty cel postępowania, np. strony zawarły ugodę sądową, pozwany poddał się egzekucji co do przedmiotu procesu w akcie notarialnym na podstawie art. 777 § 1 pkt 4 lub 5. Podobne poglądy wyrażane są w orzecznictwie. W wyroku z 27. lutego 1996 r. Sąd Apelacyjny w Łodzi¹⁴⁸ wskazał, że wydanie sądowego orzeczenia merytorycznego co do wierzytelności, która została objęta zawartą wcześniej prawomocną ugodą w toku bankowego postępowania ugodowego przeprowadzonego w oparciu o przepisy ustawy z 3 lutego 1993 r. o restrukturyzacji finansowej przedsiębiorstw i banków oraz o zmianie niektórych ustaw¹⁴⁹ stało się zbędne, skoro wierzyciel uzyskał już tytuł egzekucyjny na tę wierzytelność i w konsekwencji sąd obowiązany był umorzyć postępowanie stosownie do art. 355 k.p.c. Powyższe poglądy nie są przekonujące z następujących względów:

- 1) posiadanie lub możliwość uzyskania tytułu egzekucyjnego¹⁵⁰, który nie korzysta z powagi rzeczy osądzonej nie uzasadnia poglądu, że interes prawny wierzyciela jest zaspokojony, a w konsekwencji że wierzyciel nie posiada interesu prawnego w kontynuowaniu postępowania cywilnego. Należy w szczególności zauważyć, że tytuł egzekucyjny w postaci wyciągu z listy

¹⁴⁷ M. Manowska, *Komentarz do art. 355 k.p.c.*, Lex/el 2013.

¹⁴⁸ I ACr 638/95, OSAŁ 1996 Nr 2, poz. 26, LexisNexis nr 326461.

¹⁴⁹ Dz.U. Nr 18, poz. 82 ze zm.

¹⁵⁰ Uznanie wierzytelności na liście wierzytelności nie oznacza, że wierzyciel posiada tytuł egzekucyjny, ale że może go uzyskać (art. 264 ust. 1 pr. up.).

wierzytelności powstaje niejako nie z woli wierzyciela, ale wskutek okoliczności leżących po stronie dłużnika. Innymi słowy nie można tej sytuacji porównywać do zawarcia ugody. Można założyć, że wierzyciel realizując przysługujący mu interes prawny wytoczył powództwo. Następnie, po ogłoszeniu upadłości dłużnika dokonał zgłoszenia wierzytelności dążąc do zabezpieczenia swoich interesów w postępowaniu upadłościowym. Nie można jednak z uznania wierzytelności na liście wierzytelności wyciągać negatywnych dla wierzyciela konsekwencji. Te negatywne konsekwencje polegają w szczególności na tym, że po zakończeniu albo umorzeniu postępowania upadłościowego upadły może żądać ustalenia, że wierzytelność objęta listą wierzytelności nie istnieje albo istnieje w mniejszym zakresie (art. 264 ust. 2 pr. up.). Ponadto, gdyby wierzyciel chciał dochodzić odpowiedzialności od członków zarządu na podstawie art. 299 Kodeksu spółek handlowych¹⁵¹ albo na podstawie art. 21 ust. 3 pr. up., to w toku tego postępowania musiałby na ogólnych zasadach wykazywać istnienie wierzytelności gdyż, jak się zgodnie wskazuje w orzecznictwie, uznanie wierzytelności na liście, zwłaszcza w sytuacji gdy upadły nie uznał wierzytelności w postępowaniu upadłościowym, nie korzysta z powagi rzeczy osądzonej i skutków prawomocności materialnej. Tak więc umorzenie postępowania wskutek uznania wierzytelności na liście wierzytelności jest niekorzystne i krzywdzące dla powoda;

- 2) z reguły postępowanie zawieszono wskutek ogłoszenia upadłości obejmuje żądanie dalszych odsetek, tj. odsetek za okres od dnia ogłoszenia upadłości do dnia zapłaty. W takiej sytuacji umorzenie postępowania pozbawiałoby powoda ochrony prawnej, gdyż wierzytelność w zakresie dalszych odsetek nie jest ujęta na liście wierzytelności. W literaturze wyrażono pogląd, zgodnie z którym jeżeli wierzyciel w powództwie wytoczonym przed ogłoszeniem upadłości żądał odsetek do dnia zapłaty, a na liście stanowiącej tytuł egzekucyjny odsetki liczone są jedynie do dnia ogłoszenia upadłości, wierzyciel, po umorzeniu postępowania, może kontynuować proces o dalsze odsetki, liczone po dniu ogłoszenia upadłości. W tym zakresie wydanie wyroku

¹⁵¹ Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych. (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 1578 z późn. zm.).

nie może być uznane ani za zbędne, ani za niedopuszczalne¹⁵². Pogląd ten w odniesieniu do postępowania o dalsze odsetki należy uznać za słuszny z zastrzeżeniem jednak, że naszym zdaniem w omawianym przypadku w ogóle nie można uznać, aby wydanie wyroku było zbędne.

3. Wpływ postępowań likwidacyjnych w rozumieniu art. 2 lit. c) Rozporządzenia Rady (WE) nr 1346/2000 z dn. 29.05.2000 r. w sprawie postępowania upadłościowego (Dz. Urz. L 160 z 30.06.2000 r.) wszczynanych w Irlandii i Zjednoczonym Królestwie na bieg postępowań rozpoznawczych toczących się w Polsce

Na podstawie przeprowadzonych wyżej rozważań należy stwierdzić, że jeżeli w Irlandii i w Zjednoczonym Królestwie zostanie wszczęte postępowanie upadłościowe wobec konsumenta (bankruptcy), a w Polsce toczy się postępowanie, które dotyczy masy upadłości, to postępowanie to należy zawiesić na podstawie przepisów prawa polskiego. Postępowanie to należy podjąć z udziałem syndyka (trustee), a jeżeli w danym postępowaniu nie został on powołany, to z udziałem urzędnika sądu upadłościowego (official receiver). Ogólna regulacja dotycząca podejmowania postępowania zawieszono wskutek ogłoszenia upadłości jest zawarta w art. 180 § 1 pkt 5b) k.p.c., zgodnie z którym sąd postanowi podjąć postępowanie z urzędu, gdy ustanie przyczyna zawieszenia, w szczególności w przypadku ogłoszenia upadłości strony, z wyjątkiem określonym w art. 145 ust. 1 pr. up., z chwilą ustalenia osoby pełniącej funkcję syndyka. Określony w art. 145 ust. 1 pr. up. wyjątek sprowadza się do tego, że postępowanie w sprawie wszczętej przeciwko upadłemu przed dniem ogłoszenia upadłości o wierzytelność, która podlega zgłoszeniu do masy upadłości, może być podjęte przeciwko syndykowi tylko w przypadku, gdy w postępowaniu upadłościowym wierzytelność ta po wyczerpaniu trybu określonego ustawą nie zostanie umieszczona na liście wierzytelności. Regulację tę stosuje się również w przypadku ogłoszenia upadłości konsumenta w Irlandii i Zjednoczonym Królestwie. W takiej sytuacji sąd powinien zwrócić się do sądu angielskiego o udzielenie informacji, czy wierzyciel dokonał zgłoszenia

¹⁵² J. Rusiński, *Glosa do postanowienia SN z 23.2.2001 r., II CKN 393/00, PPH Nr 11/2003*, s. 50–54.

wierzytelności, czy wierzytelność została ujęta na liście wierzytelności i czy lista w tym zakresie ma charakter ostateczny. Jeżeli wierzytelność mimo zgłoszenia nie została ujęta na liście wierzytelności, sąd powinien podjąć zawieszony postępowanie z udziałem syndyka (trustee), a jeżeli w danym postępowaniu nie został on powołany, to z udziałem urzędnika sądu upadłościowego (official receiver).

4. Wpływ postępowań likwidacyjnych w rozumieniu art. 2 lit. c) Rozporządzenia Rady (WE) nr 1346/2000 z dn. 29.05.2000 r. w sprawie postępowania upadłościowego (Dz. Urz. L 160 z 30.06.2000 r.) wszczynanych w Irlandii i Zjednoczonym Królestwie na dopuszczalność wszczynania w Polsce nowych postępowań

Regulacja art. 4 ust. 2f Rozporządzenie, która spod zakresu działania prawa państwa wszczęcia postępowania wyłącza jedynie postępowania toczące się w chwili ogłoszenia upadłości oznacza, że do oceny dopuszczalności wszczęcia za granicą postępowania rozpoznawczego, zabezpieczającego lub egzekucyjnego dotyczącego masy upadłości należy stosować prawo państwa wszczęcia postępowania upadłościowego. Oznacza to, że w razie ogłoszenia upadłości w Zjednoczonym Królestwie do oceny możliwości wszczęcia przed polskim sądem postępowania rozpoznawczego stosować się będzie prawo angielskie, które wprowadza zakaz podejmowania przez niezabezpieczonych wierzycieli wszelkich działań prawnych wobec dłużnika od chwili ogłoszenia upadłości bez zgody sądu (art. 285IA). Wierzyciele, po uzyskaniu zgody, muszą przedstawić swoje roszczenia syndykowi (trustee). Jedynie zabezpieczeni wierzyciele (secured creditors) mający np. hipotekę na nieruchomości dłużnika, mają prawo dochodzić swoich zabezpieczonych roszczeń z pominięciem przedstawionych powyżej zasad.

BIBLIOGRAFIA

- Allerhand M., *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Bielsko-Biała 1991;
- Broniewicz W., *Pojęcie legitymacji procesowej* [w:] K. Korzan (red.) *Studia z procesu cywilnego*, Katowice 1986;
- Broniewicz W., *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1998;
- Broniewicz W., *Stanowisko syndyka w procesach z jego udziałem*, Państwo i Prawo 1993, Nr 2;
- Buber O., *Polskie prawo upadłościowe*, Warszawa 1936;
- Chilarski T., *Upadłość transgraniczna w prawie Unii Europejskiej*, Warszawa 2008
- Cieślak S., *Wpływ postępowania upadłościowego na postępowania w sprawach gospodarczych*, Palestra 2008, Nr 9-10;
- Cieśliński A., *Stosowanie prawa wspólnotowego – wyzwania dla prawnika praktyka*, Radca Prawny 2001, nr 4;
- Cieśliński A., *Wspólnotowe prawo gospodarcze*, Warszawa 2003;
- Czerwiński W., *O zawieszeniu i umorzeniu postępowania wedle kodeksu postępowania cywilnego z 29 listopada 1930*, Czasopismo Sędziowskie 1931, Nr 11-12;
- Doyle L., Keay A., *Insolvency Legislation. Annotations and Commentary*, wyd. 5, 2016;
- Feliga P., *Stanowisko prawne syndyka w procesie dotyczącym masy upadłości*, Warszawa 2013;
- Feliga P. [w:] *System Prawo Handlowego. T. 6. Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe*, A. Hrycaj, A. Jakubecki (red.), Warszawa 2016;
- Galwas W., Jonsik W., *Prawo upadłościowe i prawo o postępowaniu układowem, Komentarz*, Poznań 1935;
- Gil I., *Wpływ ogłoszenia upadłości na bieg postępowania cywilnego*, Monitor Prawniczy 2007, Nr 21;
- Gołaczyński J., *Współpraca sądowa w sprawach cywilnych i handlowych w Unii Europejskiej*, Warszawa 2007;

- Górka M., *Zasady stosowania języków państw członkowskich w systemie prawnym Unii Europejskiej*, Radca Prawny 2004, nr 3;
- Gulman C., *Methods of Interpretation of the European Court of Justice*, Scandinavian Studies in Law, 1980, nr 24;
- Gurgul S., *Jasne i niejasne oblicza Prawa upadłościowego i naprawczego po nowelizacji z 6.3.2009r.*, cz. III, Monitor Prawniczy 2010, Nr 6;
- Gurgul S., *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2010;
- Gurgul, *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2016;
- Gurgul S., *Zasady i tryb wszczęcia głównego i wtórnego postępowania upadłościowego według prawa Unii Europejskiej i prawa polskiego*, Monitor Prawniczy 2009, nr 18;
- Harla G., *Syndyk masy upadłości w polskim prawie cywilnym (materialnym i procesowym)*, Warszawa 2007;
- Hrycaj A., *Jurysdykcja krajowa w sprawach o ogłoszenie upadłości objętych zakresem zastosowania Rozporządzenia rady (WE) nr 1346/2000 w sprawie postępowania upadłościowego*, Warszawa 2011;
- Hrycaj A., *Syndyk masy upadłości*, Poznań 2006;
- Jakubecki A., Zedler F., *Prawo upadłościowe i naprawcze, Komentarz*, Zakamycze 2006;
- Jakubecki A., *Glosa do uchwały SN z 10 lutego 2006r.*, III CZP 2/06, OSP 2008, Nr 6;
- Jakubecki A., *Ogłoszenie upadłości strony procesu cywilnego – uwagi na tle nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego*, PS 2007, Nr 7-8;
- Jodłowski J., Z. Reisch J., *Postępowanie cywilne*, Warszawa 1987;
- Kalisz A., *Reguły interpretacyjne stosowane przez ETS*, EPS 2007, nr 2;
- Kędzierska-Cieślak A., *Komis (Zagadnienia cywilnoprawne)*, Warszawa 1973;
- Koenner M., *Likwidacja upadłościowa*, Zakamycze 2006;
- Korzonek J., *Prawo upadłościowe i prawo o postępowaniu układowem, Komentarz*, Kraków, 1935;
- Korzan K., *Stanowisko prawne syndyka masy upadłości i jego kwalifikacje*, Przegląd Prawa Handlowego, 1993, nr 5;
- Korzan K., *Syndyk masy upadłości*, Radca Prawny, 1993;

- Lüke W., *Das europäische internationale Insolvenzrecht*, ZZP 1998, t. 111;
- Mik C., *Europejskie prawo wspólnotowe*, Warszawa, 2002;
- Miszewski L., *Obowiązkowe zawieszenie biegu procesu w postępowaniu spornem według k.p.c.*, Nowy Proces Cywilny 1933, Nr 4;
- Moss G., Fletcher F., Isaacs S., *The EC Regulation on Insolvency Proceedings, A Commentary and Annotated Guide*, Oksford, 2002;
- Niesiołowski J., Mikołajczyk A., *Z zagadnień wykładni prawa europejskiego* [w:] *Polska kultura prawna a proces integracji europejskiej*, S. Wronkowska (red.), Kraków 2005;
- Osajda K., *Prawo upadłościowe i naprawcze oraz umowy nienazwane w orzecznictwie Sądu Najwyższego – przegląd orzecznictwa*, Glosa 2006, nr 3;
- Pałys J., *Syndyk masy upadłości – pozycja ustrojowa*, Prawo spółek 2000, nr 3;
- Pannen K., Riedemann S. [w:] *European Insolvency Regulation*, K. Pannen (red.), Belin 2007;
- Pazdan M. [w:] Z. Radwański (red.), *System prawa prywatnego. Prawo cywilne - część ogólna*, tom 2, Warszawa 2002;
- Pawłyszczyc D., *Postępowanie cywilne i administracyjne z udziałem syndyka oraz egzekucja z masy upadłości*, Przegląd Prawa Handlowego 1994, nr 7-8;
- Peiper L., *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego (część pierwsza) i przepisów wprowadzających Kodeks postępowania cywilnego wraz z ustawami i rozporządzeniami dodatkowymi, tudzież z umowami międzynarodowymi*, t. 1, art. 1-392, Kraków 1934;
- Porzycki M., *Podstawa jurysdykcji krajowej w głównym postępowaniu upadłościowym*, KPP 2008, z. 1;
- Porzycki M., *Prawo restrukturyzacyjne a zakres zastosowania unijnego prawa upadłościowego*, Monitor Prawniczy, 2015, nr 20;
- Schermers H.G., Waelbroeck D., *Judicial Protection in the European Communities*, Deventer-Boston 2002;
- Stelmachowski B., *Zarys procedury cywilnej obowiązującej na ziemiach byłego zaboru pruskiego i na górnym Śląsku*, Poznań 1923;
- Szydło M., *Jurysdykcja krajowa w transgranicznych sprawach upadłościowych w Unii Europejskiej*, Warszawa 2010;

- Szymański A., *Stanowisko prawne zarządcy przymusowego*, Przegląd Prawa Cywilnego;
- Świeboda Z., *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2006;
- Vallens J. L., *Les droit européen de la fallite; la Convention relative aux procédures d'insolvabilité*, Actualité Legislative Dalloz 1995;
- Vallender H., *Aufgaben und Befugnisse des deutschen Insolvenzrichters in Verfahren nach der EuInsVO*, KTS 2005;
- Weitz K., *Autonomiczna wykładnia europejskiego prawa procesowego cywilnego – wprowadzenie i wyrok ETS z 14.10.1976r. w sprawie 29/76 LTU Lufttransportunternehmen GmbH und Co. KG przeciwko EUROCONTROL*, EPS 2007, nr 10;
- Zieliński A. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, A. Zieliński (red.), Warszawa 2012;
- Ziemiński Z., *Logika praktyczna*, Warszawa 1998;
- Zienkiewicz D., *Prawo upadłościowe i naprawcze, Komentarz*, Warszawa 2004.